

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ –

ΒΑΣΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ- ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

ΚΑΙ ΕΜΠΟΔΙΑ

Νάτση Ελόνα

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πειραιώς ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην Οικονομική και Επιχειρησιακή Στρατηγική

Πειραιάς, Σεπτέμβριος 2015

UNIVERSITY OF PIRAEUS

DEPARTMENT OF ECONOMICS

**MASTER PROGRAM IN
ECONOMIC AND BUSINESS STRATEGY**

**FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN GREECE –
FUNDAMENTAL SECTORS – PROSPECTS AND
OBSTACLES**

By

Natsi Elona

Master Thesis submitted to the Department of Economics of the University of Piraeus in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Economic and Business Strategy

Piraeus, Greece, September 2015

Στην Οικογένειά μου

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά την οικογένεια μου που μου έδωσε την ευκαιρία να παρακολουθήσω αυτό το μεταπτυχιακό πρόγραμμα και με στήριξε στην εκπόνηση της προκείμενης διπλωματικής εργασίας. Επίσης, ευχαριστώ τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Παντελή Παντελίδη για την καθοδήγηση και τη βοήθειά του σε κάθε φάση δημιουργίας της εργασίας μου.

Άμεσες Ξένες Επενδύσεις Στην Ελλάδα – Βασικοί Τομείς Επέκτασης- Προοπτικές Και Εμπόδια

Σημαντικοί Όροι: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, Ελλάδα, Εμπόδια, Προοπτικές, Διαγραμματική Ανάλυση, Χώρες του Νότου

Περίληψη

Η προκείμενη εργασία ασχολείται με την παρουσίαση των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα, την τελευταία εικοσαετία. Οι βασικές έννοιες που αφορούν τις άμεσες ξένες επενδύσεις, τα χαρακτηριστικά τους και οι τύποι τους, τα κίνητρα και τα αντικίνητρα για την πραγματοποίησή τους, όπως και οι εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα είναι στοιχεία που αναλύονται στην εργασία.

Πιο συγκεκριμένα, ξεκινώντας, παραθέτεται το θεωρητικό πλαίσιο που αφορά τις άμεσες ξένες επενδύσεις και περιλαμβάνει τα στοιχεία που τις χαρακτηρίζουν, τα κίνητρα για την πραγματοποίησή τους, διαφορετικές θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί κατά καιρούς και παράγοντες που τις επηρεάζουν.

Στη συνέχεια, ξεκινάει η ανάλυση συγκεκριμένα για την Ελλάδα. Οι μακροοικονομικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις και επικρατούν στην Ελλάδα, όπως και τα εμπόδια για την πραγματοποίηση περισσότερων άμεσων ξένων επενδύσεων αναλύονται για αρχή.

Έπειτα ξεκινά η διαγραμματική ανάλυση για την πορεία όχι μόνο των άμεσων ξένων επενδύσεων αλλά και άλλων οικονομικών δεδομένων τα οποία είναι καθοριστικά για την εξέλιξη των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα αλλά και στις υπόλοιπες χώρες που χαρακτηρίζονται από οικονομική ύφεση τα τελευταία χρόνια. Το ακαθόριστο εγχώριο προϊόν, το επίπεδο των μισθών, οι εισαγωγές και εξαγωγές είναι επίσης δεδομένα που αναλύονται.

Τέλος, γίνεται εκτενής παρουσίαση του τομέα των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία, αναδεικνύοντας την πορεία τους, του κλάδους προσέλκυσης και τις χώρες που επένδυσαν στη χώρα. Κλείνοντας, αναλύουμε τους βασικούς τομείς άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα και τις προοπτικές ανάπτυξής τους.

Έτσι η εργασία φτάνει στο τέλος της αναφέροντας τα συμπεράσματά μας από όλα τα παραπάνω σχετικά με την εξέλιξη της Ελλάδας μέχρι τώρα και τις προοπτικές ανάπτυξης των εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα.

Foreign Direct Investment in Greece – Fundamental Sectors – Prospects and Obstacles

Keywords: FDI, wholly-owned subsidiary, joint venture, partial acquisition, Backward vertical FDI, forward vertical FDI, licensing, franchising, efficient seeking, market seeking, Ownership, Location, Internalization, greenfield investment

Abstract

This paper, deals with the presentation of foreign direct investment in Greece over the last twenty years. The basic ideas related to foreign direct investment, their characteristics and types, the incentives and disincentives for their realization, as well as inflows of foreign direct investment in Greece are being analyzed in this paper.

In first place, we present the theoretical framework concerning foreign direct investments and comprise the elements which characterize them such as the motives for their embodiment, different theories that have been developed over time and factors affecting them.

After that, begins the specific analysis for Greece. To start with, we analyze not only macroeconomic factors that affect foreign direct investment and prevail in Greece, but also the main obstacles for the development of foreign direct investment.

What is more, we proceed in the diagrammatic analysis of the evolution not only of foreign direct investment, but also for other main economic data which are decisive for the evolution of foreign direct investment in Greece and in other countries that are in economic recession in recent years. Gross domestic product, the minimum level of wages, import and export data are also presented.

Finally, there is an extensive presentation of the foreign direct investment sector in Greece during the last decade. This presentation highlights the development of FDI, the sectors that are more interesting and attractive for FDI, in Greece and the countries that invest the most in Greece. By the end we analyze the key areas of foreign direct investment in Greece and their development prospects.

By the conclusion of this paper, we report our thoughts from all the elements above, about the economic situation of Greece until now and about the prospects for the development of FDI in the country.

Περιεχόμενα

Περίληψη

Abstractvii	Κατάλογος Πινάκων	xii
	Κατάλογος Διαγραμμάτων	xiv

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η Έννοια των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων

1.1	Εισαγωγή	1
1.2	Βασικά Χαρακτηριστικά των ΑΞΕ και οι Μορφές Πραγματοποίησής τους	2
1.3	Οι Τύποι των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων	3
1.4	Κίνητρα για την Ανάλυση ΑΞΕ	6
1.5	Η Σημαντικότητα των ΑΞΕ	10
1.6	Οι Αναπτυξιακές Επιδράσεις των ΑΞΕ	11
1.6.1	Ο Ρόλος των Πολυεθνικών Εταιριών και των Ξένων Επενδύσεων	11
1.6.2	Οι Γενικές Επιδράσεις των ΑΞΕ	13
1.7	Παγκόσμιο Ιστορικό των ΑΞΕ	20
1.8	Ανακεφαλαίωση	23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Θεωρητικές Προσεγγίσεις για την Ερμηνεία των ΑΞΕ (Άμεσων Ξένων Επενδύσεων)

2.1	Εισαγωγή	25
2.2	Η Νεοκλασική Θεωρία	26
2.3	Η Θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου	27
2.4	Η Θεωρία των Ατελειών της Αγοράς	28
2.5	Η Θεωρία της Βιομηχανικής Οργάνωσης	28
2.6	Η Θεωρία του Κύκλου Ζωής του Προϊόντος (Vernon 1966)	29

2.7 Η Θεωρία της Εσωτερικοποίησης	30
2.8 Η Εκλεκτική Προσέγγιση OLI (Dunning 1977)	31
2.9 Μακροοικονομική Θεωρία Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (Kojima 1973,1975, 1982)	32
2.10 Η Θεωρία του Ανταγωνιστικού Πλεονεκτήματος των Εθνών (Το Διαμάντι του Ανταγωνισμού – Porter 1990)	33
2.11 Ανακεφαλαίωση	36

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Παράγοντες που Επηρεάζουν τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις

3.1 Εισαγωγή	37
3.2 Προσδιοριστικοί Παράγοντες ΑΞΕ	38
3.2.1 Προσδιοριστικοί Παράγοντες που Αφορούν την Επιχείρηση	39
3.2.2 Προσδιοριστικοί Παράγοντες που Αφορούν τη Χώρα Υποδοχής	40
3.3 Η Πολιτική των ΑΞΕ ως Προσδιοριστικός Παράγοντας	45
3.4 Η Επίδραση της Διεθνούς Πολιτικής	46
3.5 Ο Συμπληρωματικός Χαρακτήρας των ΑΞΕ και του Εμπορίου	49
3.6 Ο Ρόλος των Θεσμών στην Προσέλκυση ΑΞΕ	50
3.7 Ανακεφαλαίωση	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : Μακροοικονομικοί Παράγοντες Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στην Ελλάδα και Εμπόδια

4.1 Εισαγωγή	53
4.2 Το Επιχειρηματικό Περιβάλλον στην Ελλάδα – Εμπόδια για την Πραγματοποίηση ΑΞΕ	54
4.3 Οι Υποδομές στην Ελλάδα	56
4.4 Μακροοικονομικές Εξελίξεις στην Ελλάδα	60

4.5 Ανακεφαλαίωση	61
--------------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Διαγραμματική Παρουσίαση Εξέλιξης ΑΞΕ και Άλλων Βασικών Οικονομικών Μεγεθών που τις Επηρεάζουν – Ελλάδα και Χώρες του Νότου

5.1 Εισαγωγή	63
5.2 Η Εξέλιξη του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος των Χωρών	64
5.3 Παρουσίαση Εξαγωγών και Εισαγωγών	67
5.4 Η Διαχρονική Εξέλιξη της Μισθωτής Εργασίας στην Ελλάδα	71
5.5 Διαγραμματική Παρουσίαση ΑΞΕ των Χωρών	78
5.6 Η Πορεία των ΑΞΕ στην Ελλάδα την Τελευταία Δεκαετία (2004-2014)	79
5.6.1 Χώρες Προέλευσης Επενδυτικών Κεφαλαίων στην Ελλάδα	81
5.6.2 Κλαδική Κατανομή ΑΞΕ	83
5.7 Ανακεφαλαίωση	89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 : Βασικοί Τομείς Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στην Ελλάδα – Προοπτικές Ανάπτυξης

6.1 Εισαγωγή	91
6.2 Ο Τουρισμός ως Πόλος Έλξης ΑΞΕ στην Ελλάδα	92
6.3 Ο Ενεργειακός Κλάδος ως Πηγή ΑΞΕ στην Ελλάδα	95
6.4 Ο Κλάδος των ΤΠΕ (Τεχνολογία-Πληροφορική-Επικοινωνία)	98
6.5 Επιστήμες Υγείας	102
6.6 Ο Τομέας Τροφίμων και Αγροτικών Προϊόντων	104
6.7 Ο Τομέας των Logistics	108
6.8 Ανακεφαλαίωση	110

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 : Συμπεράσματα και Προοπτικές για την Πορεία των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στην Ελλάδα

7.1 Εισαγωγή	111
7.2 Η Εξέλιξη της Ελλάδας Μέχρι το 2014	112
7.3 Οι Προοπτικές για τις ΑΞΕ στην Ελλάδα	113
7.4 Ανακεφαλαίωση	115
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	117

Κατάλογος Πινάκων

1.1 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα τόπων διεθνοποίησης	9
6.1 Βασικά μεγέθη τουρισμού στην Ελλάδα	94
6.2 Βασικά μεγέθη ενεργειακού κλάδου στην Ελλάδα	98
6.3 Βασικά μεγέθη ΤΠΕ στην Ελλάδα	101
6.4 Βασικά μεγέθη της επιστήμης υγείας στην Ελλάδα	104
6.5 Βασικά μεγέθη τομέα τροφίμων και αγροτικών προϊόντων	107
6.6 Βασικά μεγέθη του τομέα των logistics στην Ελλάδα	109

Κατάλογος Διαγραμμάτων

2.1 Διαγραμματική απεικόνιση του μοντέλου Porter	34
4.1 Διαγραμματική απεικόνιση εμποδίων επιχειρηματικότητας	56
5.1 Διαγραμματική απεικόνιση εξέλιξης του ΑΕΠ των χωρών	64
5.2 Διαγραμματική απεικόνιση μεταβολής ΑΕΠ Ελλάδας(1990-2012)	65
5.3 Διαγραμματική απεικόνιση των συμβολών στην μεταβολή του ΑΕΠ (2012-2014)	66
5.4 Διαγραμματική απεικόνιση εισαγωγών και εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών σε σταθερές τιμές (1981-2013)	67
5.5 Διαγραμματική απεικόνιση μεταβολών όγκου εξαγωγών και εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών ανά χώρα (2012-2013)	68
5.6 Διαγραμματική απεικόνιση της συμβολής των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στην διαμόρφωση του ΑΕΠ (1995-2013) ⁷⁰	
5.7 Διαγραμματική απεικόνιση της συμβολής των εισαγωγών στην διαμόρφωση του ΑΕΠ (1995-2013) ⁷⁰	
5.8 Διαγραμματική απεικόνιση κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος με 36 προηγμένες χώρες, σε εθνικά νομίσματα και σε δολάρια, 1995-2012	73
5.9 Διαγραμματική απεικόνιση της συνολικής μείωσης των εισοδημάτων από μισθωτή εργασία πριν από το φόρο εισοδήματος	75
5.10 Διαγραμματική απεικόνιση ετήσιων αποδοχών ανά απασχολούμενο, σε ευρώ, 2013	76
5.11 Διαγραμματική απεικόνιση κατώτερου επιπέδου μισθωτής εργασίας	77
5.12 Διαγραμματική απεικόνιση ΑΞΕ χωρών 1993-2013	78
5.13 Διαγραμματική απεικόνιση εισροών ΑΞΕ στην Ελλάδα 2004-2014 ⁸⁰	
5.14 Διαγραμματική απεικόνιση συνολικών εισροών ΑΞΕ ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων 2003-2008	82

5.15 Διαγραμματική απεικόνιση συνολικών εισροών ΑΞΕ ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων 2003-2008	82
5.16 Διαγραμματική απεικόνιση συνολικών εισροών ΑΞΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας 2003-2008	84
5.17 Διαγραμματική απεικόνιση συνολικών εισροών ΑΞΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας 2009-2014	84
5.18 Διαγραμματική απεικόνιση διάρθρωσης των συνολικών εισροών ΑΞΕ στην μεταποίηση 2003-2014	86
5.19 Διαγραμματική απεικόνιση διάρθρωσης των συνολικών εισροών ΑΞΕ στον τομέα των υπηρεσιών 2003-2014	88

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

1.1 Εισαγωγή

Το πρώτο κεφάλαιο, με το οποίο ξεκινάει η παρούσα εργασία, περιέχει στοιχεία γενικού περιεχομένου που αφορούν τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Με αυτό τον τρόπο θα γίνουν πιο κατανοητές έννοιες όπως, τι εννοούμε όταν αναφερόμαστε στις άμεσες ξένες επενδύσεις, πως πραγματοποιούνται, ποιες κατηγορίες υπάρχουν, ποια είναι τα κίνητρα για την πραγματοποίηση μιας άμεσης ξένης επένδυσης σε μια χώρα ή ποια η σημαντικότητά και οι επιδράσεις τους στην οικονομία κάθε χώρας. Τέλος το κεφάλαιο κλείνει με ένα παγκόσμιο ιστορικό άμεσων ξένων επενδύσεων που θα κάνει πιο σαφή τη σημαντικότητά τους όχι μόνο για την ελληνική αλλά και την παγκόσμια οικονομία.

Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) ορίζονται οι επενδύσεις οι οποίες συνεπάγονται τη μεταφορά κεφαλαίων, τεχνολογίας και ανθρώπινου δυναμικού σε ξένες χώρες. Αναλυτικότερα, ορίζονται ως το κεφάλαιο με το οποίο μια επιχείρηση χρηματοδοτεί την αγορά, τη δημιουργία ή την ανάπτυξη θυγατρικών στην αλλοδαπή, ή αποκτά μετοχές ξένων επιχειρήσεων.¹ Η μορφή αυτή της επένδυσης απαιτεί τη διαχείριση του νέου περιουσιακού στοιχείου από τον επενδυτή και αυτό ακριβώς το στοιχείο διαχωρίζει τις ΑΞΕ από το χαρτοφυλάκιο επενδύσεων σε ξένα αποθέματα, τα ομόλογα και αλλά χρηματοοικονομικά μέσα. Η στρατηγική αυτή, αν και συμπεριλαμβάνει υψηλό κίνδυνο (ρίσκο), αποτελεί μια από τις πιο διαδεδομένες επενδυτικές δραστηριότητες.

Στις επόμενες ενότητες του κεφαλαίου μας θα αναλύσουμε όλες τις βασικές έννοιες και τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν μια άμεση ξένη επένδυση.

---

¹Χατζηδημητρίου Γ.Α. (1997)

1.2 Βασικά Χαρακτηριστικά των ΑΞΕ και οι Μορφές Πραγματοποίησής τους

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις, φορείς των οποίων αποτελούν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις (επιχείρηση η οποία έχοντας ως βάση μία χώρα κατέχει, ελέγχει, διαχειρίζεται πλουτοπαραγωγικούς πόρους και παράγει προϊόντα σε τουλάχιστον δύο χώρες) και οι θυγατρικές τους (η μεταφορά ενός μέρους της παραγωγικής δραστηριότητας της επιχείρησης στο εξωτερικό μέσω τη δημιουργίας μίας παραγωγικής μονάδας που είναι βασικά προέκταση της αρχικής επιχείρησης) , πέρα από την μεταβίβαση χρηματικού κεφαλαίου που μπορεί να περιέχουν περιλαμβάνουν και την μεταφορά παραγωγικών πόρων. Οι πόροι αυτοί μπορεί να είναι υλικοί ή άυλοι όπως κεφαλαιουχικός εξοπλισμός, πρώτες ύλες, ενδιάμεσα προϊόντα, τεχνογνωσία, marketing, οργάνωση παραγωγής, ποιοτικός έλεγχος.²

Βασικά χαρακτηριστικά των άμεσων ξένων επενδύσεων είναι η ολική ή μερική ιδιοκτησία της θυγατρικής επιχείρησης από την μητρική, ο έλεγχος που ασκείται και ο βαθμός που η μητρική επιχείρηση μπορεί να επηρεάσει την λήψη αποφάσεων της θυγατρικής και ο μακροχρόνιος χαρακτήρας της. Σύμφωνα με το IMF (International Monetary Fund) οι άμεσες ξένες επενδύσεις περιλαμβάνουν μακροχρόνια σχέση που αντανακλά ένα διαρκές ενδιαφέρον από τον ξένο επενδυτή στην νέα επιχείρηση που δημιουργείται ενώ ο έλεγχος μπορεί να ασκείται όχι μόνο μέσω πλειοψηφικής συμμετοχής στο μετοχικό κεφάλαιο της θυγατρικής αλλά και με συμμετοχή μειοψηφίας³.

Οι ΑΞΕ πραγματοποιούνται σύμφωνα με τις ακόλουθες μορφές:

1. Θυγατρικές αποκλειστικής ιδιοκτησίας (wholly-owned subsidiary). Σύμφωνα με την επενδυτική αυτή μορφή, ιδρύεται μια νέα επιχείρηση σε μια ξένη χώρα από μια άλλη η οποία αποτελεί τον μοναδικό μέτοχο. Η θυγατρική επιχείρηση μπορεί να αποτελεί μια εντελώς νέα επιχείρηση (Greenfield strategy) ή μια τοπική επιχείρηση η οποία εξαγοράστηκε (acquisition strategy). Με την μορφή αυτή η μητρική επιχείρηση διατηρεί τον απόλυτο έλεγχο της θυγατρικής, καρπώνεται το σύνολο των κερδών της και βελτιώνει τη θέση της στην παγκόσμια αγορά αυξάνοντας το μερίδιό της σε σχέση με το παγκόσμιο.⁴

---

²Κυρκιλής (2010)

³Dunning (1992)

⁴Λιαργκόβας (2007)

2. Κοινοπραξία (joint venture). Αυτό το επενδυτικό σχήμα αποτελεί αποτέλεσμα της συνεργασίας μιας ή περισσότερων ξένων επιχειρήσεων με μια ή περισσότερες τοπικές επιχειρήσεις για την δημιουργία μιας νέας ή για την εξαγορά μιας τοπικής επιχείρησης. Οι εταίροι συνεισφέρουν στις νέες επιχειρήσεις αλλά και γενικά στην ευρύτερη περιοχή κεφάλαια, ανθρώπινο κεφάλαιο, τεχνολογία και τεχνογνωσία, ενώ επίσης συνεισφέρουν συνήθως τον παραγωγικό συντελεστή στον οποίο υπερτερούν σε σχέση με τους υπόλοιπους εταίρους. Με την συνεργασία αυτή οι εταίροι μοιράζονται τους κινδύνους που ενέχει η νέα επιχείρηση και μειώνουν το κόστος παραγωγής συνεισφέροντας ο καθένας τους παραγωγικούς πόρους που διαθέτει. Επιπλέον μειώνεται ο μεταξύ τους ανταγωνισμός⁴.

3. Μερική Εξαγορά (partial acquisition). Η επενδυτική αυτή μορφή συνεπάγεται την απόκτηση μιας επιχείρησης μέρους μετοχών μιας τοπικής επιχείρησης. Αυτή η μερική εξαγορά είναι δυνατόν να έχει και αμοιβαίο χαρακτήρα δηλαδή να αφορά την ανταλλαγή πακέτων μετοχών μεταξύ των δυο επιχειρήσεων. Η συνεργασία τους μπορεί να εκλάβει διάφορες μορφές όπως ανταλλαγή τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, κοινή έρευνας για την ανάπτυξη νέας τεχνολογίας ή νέων προϊόντων, συμφωνίες αμοιβαίας αγοράς προϊόντων κ.α.¹. Έτσι δίνεται η δυνατότητα πρόσβασης της ξένης επιχείρησης σε μεγαλύτερη αγορά και τεχνογνωσία αλλά και η δυνατότητα δημιουργίας νέων προϊόντων πιο ανταγωνιστικών που οδηγούν σε οικονομίες κλίμακας⁵.

Μια άλλη κατηγοριοποίηση των μορφών των ΑΞΕ η οποία προκύπτει από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) είναι: α) μετοχικό κεφάλαιο (equity capital), το οποίο συμπίπτει με την επενδυτική μορφή της πρώτης προηγούμενα αναφερθείσας κατηγορίας β) επαναεπενδυμένα κέρδη, τα οποία αποτελούν το 60% των εξερχόμενων ΑΞΕ και γ) αλλά κεφάλαια (π.χ. βραχυπρόθεσμοι ή μακροπρόθεσμοι δανεισμοί πόρων μεταξύ των πολυεθνικών).

1.3 Οι Τύποι των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις μπορούν να κατηγοριοποιηθούν βάση :

- του τρόπου οργάνωσης των δραστηριοτήτων της επιχείρησης,
- των στόχων της και

---

⁵Μελάς- Πολλάλης (2005)

➤ των κινήτρων της.

Αρχικά, η ταξινόμηση των άμεσων ξένων επενδύσεων με κριτήριο την οργάνωση των δραστηριοτήτων είναι η ακόλουθη :

Οριζόντιες άμεσες ξένες επενδύσεις

Περιλαμβάνουν την παραγωγή στην χώρα υποδοχής ακριβώς των ίδιων προϊόντων που παράγονται στην χώρα που κάνει την επένδυση⁶. Η επιλογή ενός τέτοιου τύπου επένδυσης οφείλεται στην αποτελεσματικότητα της παραγωγής των προϊόντων στην χώρα υποδοχής σε σχέση με την εξαγωγή τους⁴ όπως επίσης και στην εκμετάλλευση διαφόρων πλεονεκτημάτων όπως πατέντες ή διαφοροποιημένα προϊόντα.

Κάθετες άμεσες ξένες επενδύσεις

Περιλαμβάνουν την παραγωγή στο εξωτερικό προϊόντων που βρίσκονται ένα ή περισσότερα στάδια πίσω στην παραγωγική διαδικασία προς τις πηγές πρώτων υλών (Backward Vertical FDI) ή βρίσκονται ένα ή περισσότερα στάδια μπροστά πιο κοντά στο καταναλωτή πουλώντας του τα προϊόντα της εγχώριας επιχείρησης (Forward Vertical FDI)⁷. Ένας τέτοιος τύπος επένδυσης λαμβάνει χώρα κυρίως για την διασφάλιση φθηνότερων και καλύτερης ποιότητας πρώτων υλών αλλά και για την μείωση του διεθνούς κόστους παραγωγής της επιχείρησης.

Στη συνέχεια, η ταξινόμηση των άμεσων ξένων επενδύσεων με κριτήριο τους στόχους της επιχείρησης, περιλαμβάνεται παρακάτω :

Άμεσες ξένες επενδύσεις υποκατάστασης εισαγωγών

Περιλαμβάνουν την παραγωγή στην χώρα υποδοχής εκείνων των προϊόντων που πριν συνήθιζαν να εισάγουν και αποτελούν τον κυριότερο τύπο επένδυσης για την διείσδυση σε μία ξένη αγορά στην οποία υπάρχουν υψηλοί προστατευτικοί δασμοί και άλλα εμπόδια εμπορίου. Κύριοι παράγοντες για την επιλογή ενός τέτοιου τύπου επένδυσης είναι το μέγεθος αγοράς της χώρας υποδοχής, οι προοπτικές ανάπτυξης της, το μεταφορικό κόστος και οι εισαγωγικοί δασμοί⁸,

Άμεσες ξένες επενδύσεις αύξησης εξαγωγών

Γίνονται κυρίως σε εξαγωγικούς κλάδους της οικονομίας και αφορούν την παραγωγή εξαρτημάτων ή τελικών προϊόντων. Τα εξαρτήματα μεταφέρονται είτε στην χώρα που κάνει την επένδυση είτε σε μία άλλη χώρα για να ενσωματωθούν στα τελικά προϊόντα. Τα τελικά

---

⁶Petrochilos(1989)

⁷Dunning (1970)

⁸Παπανδρέου Β. (1986)

προϊόντα εξάγονται τόσο στην χώρα που κάνει την επένδυση όσο και σε διάφορες άλλες αγορές. Βασικό κίνητρο για μία τέτοια επένδυση αποτελεί η ενοποίηση όλων των επιχειρήσεων που διαθέτει η μητρική επιχείρηση διεθνώς με στόχο την μεγιστοποίηση των συνολικών κερδών⁶.

Τέλος, η ταξινόμηση των άμεσων ξένων επενδύσεων με κριτήριο τα κίνητρα της επιχείρησης γίνεται ως εξής :

Άμεσες ξένες επενδύσεις αναζήτησης και εκμετάλλευσης νέων αγορών (marketseeking investments)

Η επιχείρηση που κάνει την επένδυση θέλει να αποκτήσει, να διατηρήσει ή να αυξήσει την παρουσία της σε μία νέα ξένη αγορά και στις γειτονικές αυτής³. Καθοριστικό ρόλο για την επιλογή ενός τέτοιου τύπου επένδυσης πέραν από το μέγεθος των αγορών αυτών αποτελούν η ύπαρξη πολλών πελατών και προμηθευτών, η καλύτερη προσαρμογή των προϊόντων που παράγονται στις προτιμήσεις και ανάγκες των καταναλωτών, η μείωση του κόστους παραγωγής και η ώθηση του ανταγωνισμού⁵. Μεταπολεμικά η στρατηγική αυτή είναι η πιο συνηθισμένη.

Άμεσες ξένες επενδύσεις αναζήτησης αποτελεσματικότητας (efficiency-seeking)

Στόχος της επιχείρησης είναι η εκμετάλλευση ευνοϊκών παραγόντων της χώρας υποδοχής όπως το χαμηλό εργατικό κόστος για να μπορέσει να γίνει πιο αποτελεσματική και να δημιουργηθούν έτσι διάφορα οφέλη όπως οικονομίες κλίμακας, μείωση του κινδύνου και του ρίσκου, νέα γνώση και γενικά πλεονεκτήματα που δημιουργούνται λόγω διαφορετικής κουλτούρας και διαφορών στις πολιτικές και την δομή της αγοράς³. Μεγάλη σημασία έχει και η ύπαρξη υποδομών όπως τηλεπικοινωνίες, συγκοινωνίες, τεχνολογία, ανεξαρτήτως του μεγέθους της αγοράς⁹. Για κάποιες χώρες όπως την Πορτογαλία η στρατηγική αυτή έχει βαρύνουσα σημασία και ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων.

Άμεσες ξένες επενδύσεις αναζήτησης πλουτοπαραγωγικών πηγών (resources seeking)

Η επιχείρηση προκειμένου να επενδύσει σε μία ξένη χώρα αναζητά την αγορά ή εκμετάλλευση ιδιαίτερων πηγών σε αυτήν με κόστος χαμηλότερο από την χώρα της και με στόχο το κέρδος και την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς της. Οι πηγές αυτές μπορεί να είναι φυσικοί πόροι όπως ορυκτά, πρώτες ύλες, αγροτικά προϊόντα, άφθονο φθινό ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό ή τεχνολογικές ικανότητες, ειδικοί, οργανωτικές

---

⁹Σαλαβόπουλος(2006)

δεξιότητες³. Η σημασία της στρατηγικής αυτής έχει μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια.

Άμεσες ξένες επενδύσεις αναζήτησης στρατηγικών συμμαχιών (strategic assetseeking)

Με αυτόν τον τύπο επένδυσης η επιχείρηση που θέλει να επενδύσει σε μία ξένη χώρα συνάπτει συμβόλαιο συνεργασίας με την ξένη επιχείρηση για να μπορέσει έτσι να αξιοποιήσει την ήδη υπάρχουσα τεχνογνωσία και το δίκτυο διανομής που υπάρχει σε αυτήν⁹. Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται η αποτελεσματικότητα της και βελτιώνεται η διεθνής ανταγωνιστικότητά της³.

1.4 Κίνητρα για την Ανάλυση ΑΞΕ

Μια επιχείρηση, η οποία προσδοκά να επεκταθεί στο εξωτερικό, έχει και άλλες επιλογές να το πραγματοποιήσει, πέρα από την πραγματοποίηση μιας άμεσης ξένης επένδυσης. Δύο τρόποι στους οποίους μπορεί να προβεί εναλλακτικά είναι, το εξωτερικό εμπόριο και η συμφωνία εκχώρησης δικαιωμάτων εκμετάλλευσης (licensing). Σε αυτή την ενότητα θα δείξουμε ποια είναι τα κίνητρα που ωθούν την επιχείρηση να κάνει μια άμεση ξένη επένδυση αντί να διαλέξει κάποιον από τους άλλους δύο τρόπους.

Οι εξαγωγές θεωρούνται ως ο πιο γρήγορος και άμεσα αποδοτικός τρόπος διεξόδου σε μια ξένη αγορά. Σε πολλές περιπτώσεις, όμως, το υψηλό μεταφορικό κόστος, η αντιμετώπιση δασμολογικών και μη εμποδίων αλλά και η αδυναμία κάλυψης της μαζικής ζήτησης που εμφανίζεται σε ξένες αγορές, θέτουν σαφείς περιορισμούς στην υιοθέτηση τους ως αποκλειστικού μέτρου διεθνοποίησης. Τα ίδια ισχύουν και για τις εισαγωγές, οι οποίες αποτελούν το πιο προφανή τρόπο απόκτησης πρώτων υλών ή ενδιάμεσων αγαθών από μια επιχείρηση¹⁰

Η συμφωνία εκχώρησης δικαιωμάτων εκμετάλλευσης (licensing) για την παραγωγή ενός προϊόντος, επίσης, αποτελεί εναλλακτικό τρόπο διεθνοποίησης μια επιχείρησης. Η συγκεκριμένη μέθοδος ανάπτυξης χρησιμοποιείται συνήθως όταν η μάρκα που αντιπροσωπεύεται είναι ιδιαίτερα γνωστή στο καταναλωτικό κοινό και απολαμβάνει σημαντική ζήτηση. Συγκεκριμένα, το licensing είναι «μέθοδος ανάπτυξης και εκμετάλλευσης της φήμης, της πνευματικής ιδιοκτησίας και των προϊόντων μιας εταιρείας μέσω της παροχής των δικαιωμάτων αυτών σε τρίτους, χωρίς όμως τη μεταφορά της κυριότητας»¹⁰. Με τον

---

¹⁰ Παπάζογλου (2010)

τρόπο αυτό ο αδειούχος έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί τα προϊόντα/ υπηρεσίες της εταιρείας (που θεωρητικά χαίρουν αναγνωσιμότητας) με αποτέλεσμα να ωφελούνται και δυο μεριές, αφού με τη σειρά της η εταιρεία αυξάνει το δίκτυο διανομής της σε τοπικές αγορές. Μια πιο ειδική μορφή του licensing, με μεγάλη εφαρμογή την τελευταία εικοσαετία, είναι το franchising, όπου εκτός από το δικαίωμα παραγωγής, παρέχεται επιπλέον το δικαίωμα χρήσης της επωνυμίας, κάτω από την επιβολή αυστηρών κανόνων και προδιαγραφών από τον δικαιούχο¹¹. Στην περίπτωση αυτή, η είσοδος στην ξένη αγορά είναι, επίσης, γρήγορη και το κόστος της επένδυσης χαμηλό αλλά τα οικονομικά οφέλη είναι περιορισμένα, ενώ συνεπάγεται και απώλεια του διαχειριστικού ελέγχου.

Όλα τα παραπάνω, φυσικά δεν επαρκούν για να εξηγήσουμε τον λόγο για τον οποίο οι ΑΞΕ, είναι το προτιμότερο μέσο διεθνοποίησης σε σχέση με τις υπόλοιπες μεθόδους. Ο πιο σημαντικός λόγος που διαφοροποιεί τις ΑΞΕ από τις άλλες μορφές διεθνοποίησης, συνδέεται με τα μοναδικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που χαρακτηρίζουν πολλές πολυεθνικές επιχειρήσεις επί των οποίων θέλουν να διατηρήσουν τον πλήρη έλεγχο. Αυτό, πρώτα από όλα, δικαιολογεί την ανάπτυξη ΑΞΕ «οριζόντιας ολοκλήρωσης», οι οποίες στοχεύουν στην παραγωγή και πώληση του ίδιου διαφοροποιημένου προϊόντος στη χώρα υποδοχής¹⁰.

Σε γενικές γραμμές, η πραγματοποίηση ΑΞΕ «οριζόντιας ολοκλήρωσης», σημαίνει, αρχικά ότι υπάρχουν συγκεκριμένες γεωγραφικές συνθήκες που εξηγούν την πραγματοποίηση της επένδυσης στο εξωτερικό, όπως επίσης ότι προκύπτει κάποιο ουσιαστικό πλεονέκτημα από την κοινή διοίκηση αυτών των παραγωγικών μονάδων. Η ύπαρξη επενδύσεων «οριζόντιας ολοκλήρωσης», οι οποίες στοχεύουν στην πώληση προϊόντων στην αγορά της χώρας υποδοχής έχουν ως αποτέλεσμα την μερική υποκατάσταση του διεθνούς εμπορίου μέσω της μείωσης των εξαγωγών προς τη χώρα αυτή.

Άλλος σημαντικός λόγος ανάληψης ξένων άμεσων επενδύσεων από μια επιχείρηση είναι η διασφάλιση της απρόσκοπτης ροής πρώτων υλών (ενδιάμεσων αγαθών) από το εξωτερικό απαραίτητων για την ομαλή ολοκλήρωση της παραγωγικής διαδικασίας με το χαμηλότερο δυνατό κόστος¹⁰. Αυτό αφορά επενδύσεις «κάθετης ολοκλήρωσης», οι οποίες γενικότερα στοχεύουν στην πραγματοποίηση ενός τμήματος της παραγωγής στη χώρα υποδοχής και στην επανεξαγωγή του. Έτσι, οι επενδύσεις «κάθετης ολοκλήρωσης»

---

¹¹Κόντης και Κιτωνάκης (2005)

λειτουργούν συμπληρωματικά στο διεθνές εμπόριο μέσω της αύξησης των εξαγωγών. Παράλληλα, οι άμεσες επενδύσεις από το εξωτερικό μπορούν επίσης να λειτουργήσουν ως εφιαλτήριο για εξαγωγές από τη χώρα υποδοχής προς τρίτες αγορές. Τέλος, πολλές από τις επενδύσεις των ανεπτυγμένων χωρών στις αναπτυσσόμενες χώρες, αποτελούν επενδύσεις κάθετης ολοκλήρωσης.

Γενικότερα, οι κύριοι παράγοντες που σε σημαντικό βαθμό επηρεάζουν την απόφαση μιας επιχείρησης να προβεί σε επέκταση των παραγωγικών δραστηριοτήτων της σε άλλες χώρες μέσω ΑΞΕ συνοψίζονται ως εξής¹⁰:

✓ Ανάγκη διερεύνησης των αγορών ή αναζήτηση νέων για τα προϊόντα της εταιρίας. Αυτό προκύπτει από την ανάγκη της επιχείρησης για επέκταση με στόχο :

A) την περαιτέρω προώθηση των προϊόντων της

B) την εκμετάλλευση της δυναμικής και της μεγέθυνσης της αγοράς μιας τρίτης χώρας

Γ) την διατήρηση του μεριδίου της στη διεθνή αγορά

Δ) την εύκολη πρόσβαση των προϊόντων της στον πελάτη

E) την αξιοποίηση της χώρας υποδοχής ως βάση για τη διερεύνηση των εξαγωγών προς τρίτες χώρες

Z) να ακολουθεί τους ανταγωνιστές της καθώς και τους πελάτες της σε περίπτωση που έχουν ήδη επεκταθεί στο εξωτερικό.

✓ Παράκαμψη εμποδίων στην ελεύθερη διεξαγωγή του διεθνούς εμπορίου. Αυτά μπορεί να είναι δασμολογικά και μη εμπόδια που αποβλέπουν στη προστασία των εγχώριων επιχειρήσεων και στην αποκόμιση κερδών από το κράτος.

✓ Μείωση του κόστους παραγωγής των προϊόντων, που σημαίνει βελτίωση της αποτελεσματικότητας της. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω εξασφάλισης :

A) εύκολης πρόσβασης στις πηγές προμήθειας φθηνών και κατάλληλων πόρων

B) κατάλληλα εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, επαρκούς κεφαλαιακής επάρκειας και τεχνολογικής υπεροχής

Γ) της δυνατότητας ανάπτυξης ενδοεπιχειρησιακού εμπορίου

Δ) φθηνού μεταφορικού κόστους

E) πλεονεκτημάτων που προκύπτουν από την εσωτερικοποίηση.

✓ Αξιοποίηση του θετικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος της χώρας υποδοχής. Αυτό μπορεί να σχετίζεται με :

A) το ευνοϊκό επιχειρηματικό κλίμα που επικρατεί στη χώρα υποδοχής

- B) την πολιτική σταθερότητα
- Γ) το καθεστώς ιδιοκτησίας που εφαρμόζεται
- Δ) το μικρό κόστος χρηματοδότησης στη χώρα υποδοχής
- E) τις ρυθμίσεις που έχουν θεσπιστεί για την εξαγωγή και τη μετατρεψιμότητα του συναλλάγματος
- Z) την νομισματική σταθερότητα
- H) το ισχύον φορολογικό καθεστώς

Ο παρακάτω πίνακας¹¹, μας δείχνει συνοπτικά τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα και των τριών τρόπων διεθνοποίησης για μια επιχείρηση. Με αυτόν τον τρόπο, φαίνονται πιο καθαρά οι λόγοι για τους οποίους η άμεση ξένη επένδυση προτιμάται για την επέκταση μιας επιχείρησης σε μια ξένη αγορά.

Πίνακας 1.1
Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα τρόπων διεθνοποίησης

	Εξαγωγές (διεθνές εμπόριο)	Licensing (πώληση δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας)	Άμεση Ξένη Επένδυση
Πλεονεκτήματα	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Αποφυγή κόστους εγκατάστασης στη χώρα – στόχο. ✓ Χαμηλό ρίσκο. ✓ Άμεσα κέρδη. ✓ Ευκαιρία άμεσης εισόδου στη ξένη αγορά και απόκτησης εμπειρίας. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ελάχιστο κόστος επένδυσης. ✓ Ταχεία είσοδος σε μια αγορά. ✓ Χαμηλό επιχειρηματικό ρίσκο. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Πλήρης διαχειριστικός έλεγχος. ✓ Χαμηλότερο κόστος προσφοράς των προϊόντων στην αλλοδαπή αγορά. ✓ Παράκαμψη δασμολογικών εμποδίων ✓ Προσαρμογή στις τοπικές ιδιαιτερότητες. ✓ Καλύτερη υποστήριξη της επωνυμίας.

Μειονεκτήματα	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Υψηλό κόστος Μεταφοράς. ✓ Δασμολογικά και μη εμπόδια. ✓ Αδυναμία πραγματοποίησης πωλήσεων μεγάλης κλίμακας. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Απώλεια διαχειριστικού ελέγχου. ✓ Πιθανή δημιουργία νέων ανταγωνιστών. ✓ Σχετικά μικρό οικονομικό όφελος. ✓ Κόστος ευκαιρίας (αποκλείει άλλον τρόπο διεξόδου στην αγορά) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Μεγάλο κόστος επένδυσης. ✓ Ανάληψη υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου. ✓ Μεγαλύτερη έκθεση σε πολιτικές και (εξωγενείς) οικονομικές επιδράσεις.
Ιδιοκτησιακό Πλεονέκτημα	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Πλεονέκτημα Εσωτερικοποίησης	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
Πλεονέκτημα Τοποθεσίας	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ

Πηγή : Κόντης και Κιτωνάκης (2003)

1.5Η Σημαντικότητα των ΑΞΕ

Οι ΑΞΕ παίζουν σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια οικονομία και αποτελούν ένα από τα κυρίαρχα συστατικά μιας πετυχημένης συνταγής οικονομικής ευημερίας. Συνεπώς, οι ΑΞΕ αποτελούν εργαλεία επίτευξης των αναπτυξιακών στόχων και συγχρόνως ένα από τα στοιχεία κλειδιά της παγκοσμιοποίησης.

Το τέλος του Β παγκοσμίου πολέμου αποτέλεσε σημείο εκκίνησης μιας άνευ προηγουμένου πορείας παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης. Η οικονομική αυτή διαδρομή έφερε στην παγκόσμια οικονομική σκηνή αφενός τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και αφετέρου τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Η σημασία δε των τελευταίων ακολούθησε ρυθμούς αύξησης μεγαλύτερους από αυτούς του παγκόσμιου εμπορίου. Μάλιστα, κατά την διάρκεια των τελευταίων δυο δεκαετιών, αποτελούν ιδιαίτερο κεφάλαιο της οικονομικής επιστήμης.

Από την δεκαετία του '70 και εξής, οι ΑΞΕ απασχολούν ολοένα και περισσότερο την οικονομική επιστήμη, η οποία διερεύνησε το εν λόγω φαινόμενο σχετικά πρόσφατα και αφού είχε επέλθει η συνειδητοποίηση της σημασίας των ΑΞΕ.

Η σύγχρονη πραγματικότητα αποδεικνύει ότι οι αναπτυσσόμενες περισσότερο και οι αναπτυγμένες λιγότερο χρειάζονται επενδύσεις με αποτέλεσμα να κρίνεται απαραίτητη η επιλογή πολιτικών προσέλκυσης τους.

Οι επενδύσεις στην απλουστευμένη τους μορφή, δημιουργούν θέσεις εργασίας, που με τη σειρά τους δημιουργούν ζήτηση που ακολούθως δημιουργεί κέρδη και ακολούθως νέες επενδύσεις, νέες θέσεις εργασίας κ.τ.λ. Οι ΑΞΕ είναι ζωτικής σημασίας ειδικά αν μια χώρα διανύει το στάδιο της υπανάπτυξης, όπου οι επενδύσεις είναι λιγοστές/ ανύπαρκτες, η ανεργία διαγράφει ανοδική τροχιά, η ζήτηση και η παραγωγή μειώνεται, ακολουθεί η μείωση κερδοφορίας και, ακολούθως, η μείωση της απασχόλησης και όλα αυτά σε επαναλαμβανόμενη σειρά¹².

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις αποτελούν αναγκαιότητα σε ότι αφορά την επίτευξη ικανοποιητικών ρυθμών ανάπτυξης. Η εισροή ΑΞΕ σε μια οικονομία, πέρα από την προφανή επίδραση της στον τομέα της απασχόλησης και των φορολογικών εσόδων από την νεοϊδρυθείσα επιχείρηση, είναι παραδεκτό ότι οδηγεί στην δυνατότητα μεταφοράς, διάχυσης και δημιουργίας οργανωτικού know-how στην εθνική οικονομία που δεν υπήρχαν πριν την έλευση της ξένης επένδυσης. Επίσης με έμμεσο τρόπο ισχυροποιεί την ανάπτυξη της οικονομίας, τονώνοντας την μέσα από την διαδικασία δημιουργίας ζήτησης από την πλευρά της ξένης επιχείρησης παροχής υπηρεσιών, ζήτηση την οποία έρχονται να καλύψουν τοπικές επιχειρήσεις. Δε χωρά αμφιβολία λοιπόν ότι οι ΑΞΕ προσφέρουν τόσα ώστε να είναι αναπόσπαστο κομμάτι της προόδου των εθνικών οικονομιών¹².

1.6 Οι Αναπτυξιακές Επιδράσεις των ΑΞΕ

1.6.1 Ο Ρόλος των Πολυεθνικών Εταιριών και των Ξένων Επενδύσεων

Οι βασικοί φορείς προώθησης της διεθνούς παραγωγής αποτελούν πλέον πολυεθνικές επιχειρήσεις, των οποίων η δράση είναι σημαντική καθώς μεταφέρουν, «διασπούν» και οργανώνουν παραγωγικές διαδικασίες στη βάση όλου του παγκόσμιου χώρου². Η σειρά των επιτυχημένων και κερδοφόρων δραστηριοτήτων τους βασίζεται κύρια στη αξιοποίηση των ειδικών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων που διαθέτουν, όπως η προσφορά διαφοροποιημένων προϊόντων, η τεχνολογική υπεροχή, η ικανότητα μετατροπής επιστημονικών γνώσεων σε νέα κερδοφόρα αγαθά, οι οικονομίες κλίμακας και η ύπαρξη εξειδικευμένων στελεχών¹³.

---

¹²Πουρναράκης (2000)

¹³ΡουμελιώτηςΠ. (1999)

Στα πλαίσια της πολιτικής, τα πολυεθνικά συγκροτήματα με σκοπό τη μεγιστοποίηση των κερδών τους αναπτύσσουν διεθνώς ενδοεταιρικά συστήματα ανταλλαγής προϊόντων και τεχνογνωσίας, τα οποία υποκαθιστούν τους παραδοσιακούς μηχανισμούς της αγοράς. Η προώθηση ιεραρχικών δομών και συστημάτων σε ατελείς αγορές εξασφαλίζει επιπλέον καλύτερο έλεγχο των επιχειρησιακών δραστηριοτήτων και προσφέρει οικονομικά πλεονεκτήματα έναντι των συναλλαγών που πραγματοποιούνται. Έτσι, η εξάπλωση της διεθνούς παραγωγής μέσω των διαδικασιών εσωτερικευσης είχε αποτέλεσμα τη ραγδαία ανάπτυξη του ενδοεπιχειρησιακού εμπορίου, δηλαδή την ανταλλαγή μιας σειράς εισροών με διαφορετικό επίπεδο τεχνολογικής έντασης και προστιθέμενης αξίας ανάμεσα στις συγγενικές εταιρίες ενός πολυεθνικού συγκροτήματος.

Η αναγκαιότητα επένδυσης από τις εγχώριες εταιρίες όχι μόνο στο εσωτερικό μιας χώρας αλλά και προς ξένες μέσω των πολυεθνικών εξηγείται με βάση τριών αλληλοεπιδρώμενων παραγόντων που χαρακτηρίζουν τις πολυεθνικές : α) η εταιρία κατέχει κεφάλαια τα οποία μπορούν επικερδώς να εκμεταλλευτούν σε συγκριτικά μεγάλη κλίμακα περιλαμβάνοντας την πνευματική ιδιοκτησία, τις δεξιότητες οργάνωσης και διαχείρισης ,και τα δίκτυα αγοράς β) είναι περισσότερο επικερδής η χρησιμοποίηση αυτών των κεφαλαίων για τη οργάνωση παραγωγική διαδικασία σε ξένες χώρες παρά η εκμετάλλευση των κεφαλαίων στην εγχώρια αγορά και η εξαγωγή των προϊόντων στο εξωτερικό γ) τα πιθανά οφέλη της «εσωτερικευμένης » εκμετάλλευσης των κεφαλαίων είναι σημαντικά με την έννοια ότι μειώνουν το κόστος διαχείρισης του γεωγραφικά δια- σπαρμένου οργανισμού που στηρίζεται στην εσωτερική δικτύωση των δόμων του¹⁴.

Όσον αφορά τον ρόλο των πολυεθνικών εταιριών είναι σε κάθε περίπτωση διαφορετικός: ορισμένες πολυεθνικές τείνουν να δίνουν έμφαση στις κάθετες ΑΞΕ, δηλαδή σε επενδύσεις στις οποίες η εταιρία χωροθετεί διαφορετικά στάδια της παραγωγής σε διαφορετικές χώρες με σκοπό να εκμεταλλευτεί τις υπάρχουσες διαφορές μεταξύ των χωρών ως προς το κόστος των συντελεστών παραγωγής. Διαφορετικού χαρακτήρα πολυεθνικές αποτελούν εκείνες που αναπτύσσουν οριζόντιες ΑΞΕ δηλαδή παρόμοιους τύπους παραγωγικών δραστηριοτήτων σε διαφορετικές χώρες.

Τέλος, ένα ακόμη χαρακτηριστικό των πολυεθνικών αποτελεί το γεγονός ότι αναλαμβάνουν την παραγωγική διαδικασία εξ' ολοκλήρου μόνες τους αν και πολλά άυλα κεφάλαια τους (όπως τεχνογνωσία, brand name) θα μπορούσαν να δοθούν προς

---

¹⁴UNCTAD, World investment report (2007)

εκμετάλλευση σε ξένες εταιρίες (license)¹⁴. Η «εσωτερίκευση» αυτής της χρήσης των κεφαλαίων οφείλεται στην αποφυγή οικονομικών επιβαρύνσεων σε σχέση με το κόστος των συμβολαίων και την εγγύηση της ποιότητας (που προϋποθέτει μια συμφωνία με προμηθευτές κατά την διαδικασία της έγκρισης).

1.6.2 Οι Γενικές Επιδράσεις των ΑΞΕ

Οι ΑΞΕ συσχετίζονται επί των πλείστων με μια σειρά πλεονεκτημάτων και αναπτυξιακών επιδράσεων τόσο για τις χώρες υποδοχής όσο και προέλευσης αυτών. Οι επιδράσεις αυτές είναι πολλές φορές δύσκολο να αποτιμηθούν και να εκφραστούν αριθμητικά, σε γενικές γραμμές όμως μπορούμε να πούμε ότι βασική προσδοκία από μία ξένη επένδυση είναι η μεγαλύτερη απόδοση της σε σχέση με το κόστος πραγματοποίησης της ώστε να ωφεληθούν και η χώρα υποδοχής και η χώρα προέλευσης από αυτήν. Στην ενότητα αυτή γίνεται αναφορά στη συνολική δράση και επιρροή των ΑΞΕ περιλαμβάνοντας έτσι τα βασικότερα θετικά και αρνητικά σημεία που τις χαρακτηρίζουν.

Η δημιουργία άμεσων ξένων επενδύσεων σε μία ξένη αγορά αναμένεται να επηρεάσει τα οικονομικά μεγέθη της όπως το παραγόμενο προϊόν, την απασχόληση, τις εισαγωγές, το ισοζύγιο πληρωμών, το επίπεδο τεχνολογίας, τον ανταγωνισμό και άλλα. Ιδανικά μία άμεση ξένη επένδυση θα έχει θετικές επιδράσεις στην χώρα υποδοχής εάν η θυγατρική που δημιουργείται εκεί δεν είναι τόσο ανταγωνιστική ώστε να εκτοπίσει από την αγορά τις τοπικές επιχειρήσεις αλλά αντιθέτως μπορεί να βοηθήσει στην αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας, στην βελτίωση της υπάρχουσας τεχνολογίας και στην ανάπτυξη νέων βοηθητικών επιχειρήσεων⁶. Επιπλέον οι άμεσες ξένες επενδύσεις σε επιχειρήσεις έντασης κεφαλαίου μπορεί να μειώσουν την απασχόληση στην χώρα. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η καθαρή επίδραση είναι αρνητική καθώς μπορεί να έχουν στόχο την εξαγωγική δραστηριότητα με πολλές ευμενείς επιδράσεις στην οικονομία⁸. Τέλος επειδή ο εξωτερικός τομέας είναι ζωτικής σημασίας οι άμεσες ξένες επενδύσεις μπορεί να επηρεάσουν το ισοζύγιο πληρωμών από τη μία λόγω φυγής του κεφαλαίου, μείωσης των κερδών και των εξαγωγών στην χώρα προέλευσης της επένδυσης και από την άλλη εξαιτίας της επίδρασης που έχουν στα εισοδήματα και την συνολική ζήτηση τα οποία αυξάνονται⁶.

Αναλυτικότερα, οι ΑΞΕ συμβάλλουν στην περιφερειακή ανάπτυξη μέσω αύξησης του κεφαλαιουχικού αποθέματος, η οποία είναι περισσότερο έντονη στην περίπτωση που

πραγματοποιείται νέα επένδυση ή επέκταση ενός υπάρχοντος σχεδίου, ενώ λιγότερο έντονη όταν οι ΑΞΕ συνιστούν μέρος μιας χρηματοοικονομικής συναλλαγής για απόκτηση μεριδίου σε μια εγχώρια εταιρία ή αγοράς ενός υπάρχοντος κεφαλαίου. Αν και το μεγαλύτερο μέρος των ΑΞΕ αφορά τη δεύτερη επενδυτική μορφή, οι ξένες επενδύσεις μπορούν να συντελέσουν σε αύξηση του κεφαλαιουχικού αποθέματος στην πρώτη περίπτωση (απόκτηση μεριδίου) καθώς οι αποδέκτες των επενδύσεων δαπανούν τα επιπρόσθετα κεφάλαια που έλαβαν και στη δεύτερη περίπτωση (αγοράς κεφαλαίου) καθώς μακροπρόθεσμα οι νέοι ιδιοκτήτες επενδύουν στην επιχείρηση που αγόρασαν¹⁵.

Η δεύτερη θετική καταλυτική επίδραση των ΑΞΕ (με ευνοϊκές συνέπειες επίσης στην περιφερειακή ανάπτυξη) αποτελεί η βελτίωση της παραγωγικής ικανότητας. Ο παράγοντας αυτός περιλαμβάνει μια σειρά συνιστωσών οι οποίες σε συνδυασμό συντελούν στην αύξηση της παραγωγικότητας των τοπικά ιδιόκτητων εταιριών (μελέτες έχουν αποδείξει ότι συντελούν ιδιαίτερα θετικά στον μεταποιητικό τομέα) και γενικότερα της ευρύτερης περιοχής. Επιπλέον, ο παράγοντας έντασης της παραγωγικότητας είναι στενά συνδεδεμένος με την επέκταση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, καθώς οι επιχειρήσεις γίνονται μέρος ενός μεγαλύτερου διεθνούς ενδιαφέροντος, όπως και την αύξηση του ανταγωνισμού του οικονομικού περιβάλλοντος, μέσω παρακίνησης των τοπικών επιχειρήσεων προς αύξηση της αποδοτικότητας και της ποιότητας της παραγωγής¹⁶.

Οι συνιστώσες, οι οποίες προσδιορίζουν τον παράγοντα αποδοτικότητα και ανταγωνιστικότητα, αποτελούν την βελτίωση της πρόσβασης των επιχειρήσεων προς ξένες αγορές μέσω υπερεθνικών επιχειρηματικών δικτύων, η μείωση των εισαγωγών μέσω της τοπικής παραγωγής, η παρακίνηση των εγχώριων επιχειρήσεων προς την παροχή αγαθών /υπηρεσιών αναγκαίων για τους ξένους επενδυτές, η εφαρμογή μεθόδων διαχείρισης και οργάνωσης, και η πρόσβαση σε νέες τεχνολογίες και εισαγωγή νέων δεξιολογιών. Η εισαγωγή, πρόσβαση και εκμάθηση νέων τεχνολογικών μεθόδων και συστημάτων αποτελεί έναν ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα για τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές, οι οποίες ως προς τον τομέα αυτόν υστερούν με αποτέλεσμα να έχουν χαμηλότερα επίπεδα παραγωγικότητας¹⁵.

Όσο αφορά την χώρα προέλευσης της επένδυσης ο επαναπατρισμός των κερδών της θυγατρικής επιχείρησης μπορεί να οδηγήσει στην δημιουργία νέων επενδύσεων γεγονός που

---

¹⁵ Mouqui D. (1999)

¹⁶UNCTAD, World investment report (1998)

θα βοηθήσει στην αύξηση του παραγόμενου προϊόντος, της απασχόλησης και στην ανάπτυξη της χώρας¹⁷. Ακόμα, η μεταφορά τεχνολογίας μπορεί να την ωθήσει σε περισσότερη έρευνα και ανάπτυξη (R&D) για περισσότερες καινοτομίες και ακόμα πιο νέες τεχνολογίες οι οποίες θα οδηγήσουν και στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της. Τέλος η χώρα προέλευσης με την ίδρυση θυγατρικών επιχειρήσεων στην ξένη χώρα έχει την δυνατότητα να προωθήσει ευκολότερα και τα υπόλοιπα προϊόντα της στην ξένη αγορά αυξάνοντας έτσι τις εξαγωγές της¹⁸.

Μια άλλη συνιστώσα, η οποία αφορά την ανταγωνιστικότητα των χωρών υποδοχών, αποτελούν τα κίνητρα που υιοθετούν με σκοπό την προσέλκυση ΑΞΕ (τα οποία είναι πολύ υψηλά σε ορισμένες από τις πλέον βιομηχανικές χώρες) και είναι τριών ειδών : α) χρηματοοικονομικά, β) φορολογικά και γ) έμμεσα. Τα επενδυτικά κίνητρα κάτω από πολύ περιορισμένες συνθήκες έχουν διορθωτικό χαρακτήρα όσον αφορά τις α- τέλειες της αγοράς. Ωστόσο, υψηλά κίνητρα παρέχονται επί των πλείστων από χώρες που έχουν την οικονομική δυνατότητα και ευχέρεια να προσφέρουν, με αποτέλεσμα οι ΑΞΕ να κινούνται προς τις ήδη ανεπτυγμένες περιοχές.

Επιπρόσθετα, ο ανταγωνισμός μεταξύ των πιθανών χωρών υποδοχέων ΑΞΕ όσον αφορά την παροχή κινήτρων μπορούν να οδηγήσουν σε αύξηση του κόστους προσέλκυσης αυτών και συνεπώς σε μείωση ή περιορισμό του καθαρού κέρδους. Τα επενδυτικά προγράμματα επίσης καθίστανται πολύ ευάλωτα εξαιτίας κάποιων ισχυρών «ενδιαφερομένων ομάδων», ενώ χαρακτηρίζονται συχνά από έλλειψη αναγκαίας τεχνογνωσίας, ζήτημα ιδιαίτερα μείζον για τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Από αυτή την παροχή οικονομικών επιδοτήσεων για τις επενδύσεις έχει θεωρηθεί ότι ωφελούνται ιδιαίτερα οι εταιρίες που εκμεταλλευόμενες το γεγονός αυτό αναδιανέμουν τις επιχειρηματικές δραστηριότητες τους σε διάφορες περιοχές εις βάρος της τοπικής ανάπτυξης. Ένα πρώτο σημείο που εντοπίζεται είναι ότι δεν έχει αποδειχθεί ότι αυτή είναι και η επικρατέστερη ενέργεια των επιχειρήσεων. Δεύτερον, ακόμη και εάν οι επιχειρήσεις ενεργούν με αυτόν τον τρόπο, το κεφαλαιουχικό απόθεμα που θα αναπτύσσονταν σε μια περιοχή θα ήταν εκσυγχρονισμένο και περισσότερο παραγωγικό σαν αποτέλεσμα. Τέλος, εάν εφαρμοστεί κάποια εναλλακτική πρόταση αναδιανομής σε τρίτες χώρες, τότε η οποιαδήποτε ρεαλιστική επιβολή εισφοράς θα συνέβαλλε προς την αύξηση καθαρού κέρδους στην

---

¹⁷Μπιτζένης (2009)

¹⁸UNCTAD, World investment report (1991)

παραγωγική δυνατότητα της ΕΕ. Συνολικά, σε γενικό πλαίσιο θεωρείται αναγκαία η θέσπιση μιας πολυμερούς συμφωνίας, η οποία θα θέτει περιορισμούς στην υιοθέτηση των επενδυτικών κίνητρων¹⁵.

Ένας άλλος παράγοντας ο οποίος επηρεάζεται ποικιλοτρόπως από τις ΑΞΕ αποτελεί η απασχόληση. Αρχικά, υποστηρίζεται ότι οι ΑΞΕ συντελούν κύρια στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης ή νέων εργασιών στην χώρα υποδοχής, άμεσα, εάν λειτουργήσουν ως προσθετική αξία στην παραγωγική ικανότητα των επιχειρήσεων και έμμεσα μακροπρόθεσμα εάν συντελέσουν στην επέκταση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. Ωστόσο, οι επιπτώσεις των ΑΞΕ στην απασχόληση αποτελεί ένα πιο σύνθετο φαινόμενο. Ειδικότερα, εάν η νέα επένδυση είναι εντάσεως εργασίας τότε συμβάλει στην τόνωση της απασχόλησης, ενώ εάν πρόκειται για εντάσεως κεφαλαίου τότε είναι πιθανή η εισαγωγή εξειδικευμένου προσωπικού και η απομάκρυνση του τοπικού. Μια άλλη συνιστώσα αποτελεί το είδος της επενδυτικής δραστηριότητας που λαμβάνει χώρα, δηλαδή εάν πραγματοποιείται εξαγορά μιας επιχείρησης τότε ακολουθούνται πολιτικές ορθολογισμού και μείωσης της απασχόλησης, ενώ η ολοκλήρωση μιας νέας επιχείρησης θα συμβάλει στην αύξηση αυτής.

Τέλος, οι δεσμοί (linkages) της νέας επένδυσης επηρεάζουν έμμεσα τη δομή της τοπικής απασχόλησης. Συγκεκριμένα, εάν η νέα επιχείρηση χαρακτηρίζεται από backward δεσμούς, δηλαδή την ανάγκη παροχής προϊόντων από προμηθευτές με σκοπό την εξυπηρέτηση της, τότε οι επιδράσεις της στην τοπική αγορά είναι ιδιαίτερα ευοίωνες σε σχέση με αυτές που χαρακτηρίζονται από forward δεσμούς, δηλαδή επενδύσεις που προμηθεύουν άλλες επιχείρησης. Η περίπτωση δημιουργίας θύλακα (enclass), δηλαδή το γεγονός της εγκατάστασης μιας επιχείρησης που δεν ακολουθείται από περαιτέρω δεσμούς με την τοπική κοινωνία, αποτελεί και την πιο αρνητική επίπτωση¹⁵.

Πράγματι, τα οφέλη που προσδίδουν οι ΑΞΕ στις χώρες υποδοχής όταν πραγματοποιείται ένταξη μέσα στην τοπική οικονομία τόσο της πολυεθνικής εταιρίας, η οποία είναι υπεύθυνη για τις επενδύσεις, όσο και των νέων κτιριακών εγκαταστάσεων που θα δημιουργηθούν, δεν περιορίζονται μόνο στη δομή της απασχόλησης αλλά συνολικά στην περιφερειακή ανάπτυξη. Η εγχώρια βιομηχανία ενισχύεται από τις θετικές δευτερεύουσες επιπτώσεις της συνεργασίας πολυεθνικών με τις εγχώριες επιχειρήσεις. Αυτό περιλαμβάνει (στο ελάχιστο) την προσφορά τεχνολογίας στην τοπική κλίμακα ή καλύτερα τη διάχυση αυτής σε άλλες επιχειρήσεις της περιοχής. Επίσης συνεπάγεται απόκτηση προμηθειών από τις τοπικές επιχειρήσεις και πώληση παραγόμενων αγαθών ή υπηρεσιών σε τοπικούς συνεταιρικούς πελάτες. Συνολικά,

όσο υψηλότερος είναι ο βαθμός ολοκλήρωσης της επενδύμενης εταιρίας στην τοπική οικονομία, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες μονιμότητας της παρουσίας της και μακροπρόθεσμης ύπαρξης της επένδυσης.

Αντίθετα, στην περίπτωση που η επενδύμενη εταιρία έχει περιορισμένη επαφή ή δεν έχει αναπτύξει τους απαραίτητους δεσμούς με την περιοχή και την τοπική οικονομία, υπάρχει ο κίνδυνος της μείωσης (περικοπής) της παραγωγής και της απασχόλησης ως μέρος της συνολικής στρατηγικής της. Αυτή η αντίληψη, ωστόσο, θεωρεί ότι μια εγχώρια εταιρία θα δρούσε διαφορετικά εάν αποτελούσε τον κάτοχο της επιχείρησης ή των εγκαταστάσεων και παραμελεί το γεγονός ότι θα ήταν υπό τις ίδιες πιέσεις του διεθνούς ανταγωνισμού¹⁵.

Επίσης εντονότερες αρνητικές επιδράσεις στην αναπτυξιακή πορεία μιας περιοχής παρουσιάζονται όταν οι πολυεθνικές δεν αποτελούν απλά θύλακες αλλά εκμεταλλευόμενες το πλεονέκτημα της ανταγωνιστικότητας τους στρέφονται προς την παρεμπόδιση περαιτέρω ανάπτυξης άλλων τοπικών επιχειρήσεων στον συγκεκριμένο παραγωγικό τομέα. Συνολικά, εάν οι εισροές των ΑΞΕ σε μια χώρα είναι αμελητέες σχετικά με το μέγεθος του εργατικού δυναμικού τότε και οι επιδράσεις τους στην παραγωγικότητα και τους μισθούς για το μέσο εργάτη να είναι επίσης αμελητέες.

Άλλη επίδραση των ΑΞΕ στις χώρες υποδοχής αφορά την αναδιανομή του εισοδήματος, καθώς οι ξένες επιχειρήσεις προσφέρουν υψηλότερους μισθούς στο στελεχιακό δυναμικό τους απ' ότι οι τοπικές. Από την άλλη, υπάρχει η ανησυχητική αντίληψη παραγκωνισμού μεταξύ πολυεθνικών και τοπικών επιχειρήσεων, αφού οι πρώτες προ- χωρούν προς την προσέλκυση των πιο ικανών και ήδη καταρτισμένων απασχολούμενων από τις τοπικές εταιρίες προσφέροντας υψηλά επίπεδα μισθών παρά προς την αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων και την εκπαίδευσή τους. Ωστόσο, δεν είναι σαφές ότι οι πολυεθνικές θα κινηθούν απαραίτητα με αυτόν τον τρόπο : στην πραγματικότητα, όταν στην τοπική αγορά ισχύει η πολιτική των χαμηλών μισθών, η οποία λειτουργεί ως παράγοντας προσέλκυσης των ΑΞΕ, οι πολυεθνικές με την εγκατάστασή τους έχουν λίγα κίνητρα να αναστρέψουν την κατάσταση αυτή. Επιπλέον, έχει αποδειχθεί ότι οι πολυεθνικές γενικά παρέχουν ένα σχετικά υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και κυρίως σε καθυστερημένες περιοχές όπου το απόθεμα του υψηλού ικανού εργασιακού δυναμικού είναι περιορισμένο¹⁵.

Αντίθετα, οι επιδράσεις των ΑΞΕ στην απασχόληση της χώρας προέλευσης είναι σε γενικές γραμμές αμυδρές και στην πραγματικότητα δεν υπάρχει σαφής απάντηση στο είδος αυτών. Ιδιαίτερα όταν υπάρχει κίνδυνος διακοπής της λειτουργίας μιας επιχείρησης αυτό

μπορεί να οδηγήσει προς πίεση των μισθών προς τα κάτω. Μελέτες υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη του εμπορίου και των επενδύσεων των ΗΠΑ με το Μεξικό καθώς και της Δυτικής Ευρώπης με την Ανατολική Ευρώπη και την Ασία επέφερε μείωση των επιπέδων των μισθών ειδικά στους ανειδίκευτους¹⁹. Η βασική υπόθεση στηρίζεται στο ότι οι εξαγωγές δημιουργούν απασχόληση ενώ οι εισαγωγές την καταστρέφουν, όπως και η παραγωγή από ξένες θυγατρικές αντικαθιστά την παραγωγή της χώρας υποδοχής και την εγχώρια κατανάλωση. Από την άλλη, το ζήτημα που τίθεται θα πρέπει να είναι εάν το συνολικό άθροισμα των ΑΞΕ (εξερχόμενων και εισερχόμενων) αυξάνει ή μειώνει την εγχώρια απασχόληση. Άλλες μελέτες, οι οποίες εστιάζονται στα κίνητρα των ΑΞΕ, υποστηρίζουν ότι τέτοιες επενδύσεις παρακινούνται από την επιθυμία να άρουν την παραγωγή μεταξύ περιφερειών.

Το ισοζύγιο πληρωμών αποτελεί έναν ακόμη παράγοντα ο οποίος δέχεται επιδράσεις από τις ΑΞΕ. Όταν συνολικά μια περιοχή / χώρα έχει εξαγωγικό προσανατολισμό και εγχώρια προστιθέμενη αξία, τότε το ισοζύγιο πληρωμών της είναι θετικό. Ωστόσο, έχει παρατηρηθεί ότι ενώ η αρχική επίδραση εισροών ΑΞΕ στο ισοζύγιο πληρωμών της χώρας υποδοχής μπορεί να είναι θετική, μεσοπρόθεσμα μετατρέπεται σε αρνητική καθώς οι πολυεθνικές αυξάνουν τις εισαγωγές των ενδιάμεσων αγαθών και προϊόντων, και προσανατολίζονται προς τη είσοδο κερδών στις χώρες καταγωγής τους⁸.

Η δομή της εγχώριας αγοράς αποτελεί έναν σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα εξέλιξης των ΑΞΕ μέσα σε αυτήν. Μια πρώτη πιθανή συνέπεια της εγκατάστασης ξένων επενδύσεων είναι οι πολυεθνικές να ακολουθήσουν, λόγω του ότι ασκούν μεγαλύτερη ανταγωνιστική δύναμη απ' ότι οι εγχώριες, μια ευρεία σειρά αυστηρών μέτρων η οποία θα οδηγήσει σε υψηλότερα κέρδη και χαμηλότερη αποδοτικότητα. Επιπλέον, εάν οι ΑΞΕ προσελκυσθούν από τις χώρες υποδοχής βασιζόμενες σε πολιτικές δασμών τότε θα επέλθει μαζική άφιξη ξένων εταιριών του τύπου «ακόλουθα τον αρχηγό» με αποτέλεσμα να υπάρξει υπερβολική παραγωγική διαφοροποίηση και εφαρμογή μη αποδοτικών και μικρής κλίμακας σχεδίων. Αντίθετα, μια δεύτερη πιθανή συνέπεια μπορεί να αποτελέσει η είσοδος των πολυεθνικών με παράλληλη κατάργηση της εγχώριας ολιγοπωλιακής δομής της αγοράς επιτείνοντας τον ανταγωνισμό και την υψηλή αποδοτικότητα. Η προσέλκυση ΑΞΕ σε μια περιοχή / χώρα γενικά οδηγεί προς τη συγκέντρωση παραγωγικών δραστηριοτήτων και τη δημιουργία εξωτερικών οικονομιών κλίμακας. Συμπερασματικά, η επίδραση των ΑΞΕ στη

---

¹⁹CERES (1996)

δομή και τη συμπεριφορά της αγοράς στις χώρες υποδοχής δεν είναι εύκολα προβλέψιμη. Η εμπειρία ωστόσο δείχνει να επικρατούν έντονες προ- ανταγωνιστικές επιδράσεις¹⁹.

Τέλος, ιδιαίτερη προσοχή έχει δοθεί στη σχέση των ΑΞΕ με την εθνική οικονομική πολιτική και αυτονομία. Συγκεκριμένα, διερευνούνται οι επιδράσεις των ΑΞΕ στη δημόσια πολιτική, και το μέγεθος της επιρροής που ασκούν ξένες κυβερνητικές πιέσεις σε σχέση με τα εθνικά ενδιαφέροντα των χωρών υποδοχέων. Ένα πρώτο σημείο είναι ότι λόγω του διεθνοποιημένου οικονομικού περιβάλλοντος και της ευρείας σειράς επιλογών των ξένων εταιριών, οι θυγατρικές επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα εναλλακτικών επιλογών και συνεπώς υποχωρητικότητας σε τυχόν δυσμενείς δημόσιες πολιτικές. Παράδειγμα αποτελεί η ευκολία άρσης των δραστηριοτήτων μιας πολυεθνικής προς άλλη περιοχή εξαιτίας κάποιας νέας κοινωνικής ή περιβαλλοντικής νομοθεσίας η οποία οδηγεί σε αύξηση του κόστους παραγωγής. Επιπρόσθετα, η ευκολία διεθνούς δανεισμού των επιχειρήσεων έχει ως συνέπεια την πιθανή κρατική αποθάρρυνση άσκησης άμεσων μακροοικονομικών ρυθμίσεων με σκοπό την εσωτερική ή εξωτερική ισορροπία.

Όσον αφορά τον κίνδυνο τρωτότητας του κράτους και της αγοράς από ξένες κυβερνητικές πιέσεις και η επίδραση του στα εθνικά ενδιαφέροντα των χωρών υποδοχέων, είναι συνάρτηση του γεγονότος ότι η θυγατρική μιας πολυεθνικής είναι υπό την επιρροή δυο αρχών, της κυβέρνησης της χώρας υποδοχής και της κυβέρνησης της χώρας προέλευσης. Η θέσπιση μιας πολυμερούς συμφωνίας συμβάλει στη διευθέτηση διαφωνιών όσον αφορά τη συμπεριφορά των πολυεθνικών ανάμεσα στις κυβερνήσεις προελεύσεις και άφιξης. Μεταξύ διμερών, περιφερειακών και πολυμερών συμφωνιών, οι τελευταίες επιτρέπουν τη δήλωση από τους συνυπογράφοντες ορισμένων εξαιρέσεων όσον αφορά «ευαίσθητους» τομείς.

Συνολικά, η παραπάνω παρουσίαση της δράσης των ΑΞΕ στην αναπτυξιακή πορεία των χωρών έδειξε ότι είναι σαφώς θετική και συνεπώς ιδιαίτερης σημασίας αποτελεί για τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες καθώς οι ξένες επενδύσεις αποτελούν σημαντική πηγή κεφαλαίων. Οι περιοχές αυτές αποκομίζουν κύρια δυο ειδών οφέλη¹² :

- εισφορά κεφαλαίου, η οποία συντελεί στην αύξηση της παραγωγικής ικανότητας των επενδύσεων και συνεπώς το ρυθμό ανάπτυξης τους, και
- πρόσβαση στα πλεονεκτήματα που μπορούν να παράσχουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις και κυρίως της τεχνογνωσίας και της δυνατότητας του εγχώριου εργατικού δυναμικού να αποκτήσει νέες ειδικότητες και τεχνικές διαχειρίσεις.

Συγκεκριμένα, η πορεία των ΑΞΕ και η οικονομική βοήθεια που δίδεται από τα Διαθρωτικά Ταμεία της ΕΕ προς τις τέσσερις χώρες συνοχής (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία και Ιρλανδία) φαίνεται να συσχετίζεται. Η οικονομική αυτή αρωγή λειτουργεί ως κίνητρο εγχώριων και ξένων επενδύσεων σε καθυστερημένες περιοχές άμεσα μέσω επιχορηγήσεων και έμμεσα μέσω βελτίωσης των υποδομών και εκπαίδευσης του εργατικού δυναμικού.

Συμπερασματικά, η παρουσία των ξένων εταιριών μέσω των ΑΞΕ στις χώρες υποδοχής δημιουργεί ευεργετικές επιδράσεις στην παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα των εγχωρίων επιχειρήσεων. Δηλαδή, δίνεται η δυνατότητα σε αυτές να επεκταθούν παρά το επιχειρηματικό κίνδυνο στις παγκόσμιες αγορές και να παραμείνουν ανταγωνιστικές στο πεδίο των δραστηριοτήτων τους. Για τις χώρες προέλευσης των ΑΞΕ δημιουργούνται νέες ευκαιρίες, ειδικά στον τομέα των υπηρεσιών, καθώς με την εγκατάστασή τους σε μια συγκεκριμένη χώρα έχουν τη δυνατότητα (και μόνο με αυτόν τον τρόπο) να αποκτήσουν ένα ικανοποιητικό μερίδιο κεφαλαίων. Επιπρόσθετα, πραγματοποιούνται επενδύσεις στον τομέα των υποδομών και υπό της διαδικασίας της ιδιωτικοποίησης, οι οποίες απαιτούν ουσιαστικές κεφαλαιουχικές και τεχνολογικές επενδύσεις και είναι ιδιαίτερα ευεργετικές για τις αναπτυσσόμενες χώρες.

1.7 Παγκόσμιο Ιστορικό των ΑΞΕ

Πριν συνεχίσουμε με την ανάλυση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης σε σχέση με τις άμεσες ξένες επενδύσεις που δέχτηκε η Ελλάδα αλλά και άλλες χώρες της Ευρώπης που επηρεάστηκαν, ας δούμε συνοπτικά την παγκόσμια πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Με αυτόν τον τρόπο θα έχουμε μια πιο σφαιρική άποψη για τη πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων και θα μπορούσαμε να βγάλουμε περισσότερο ακριβή συμπεράσματα στο τέλος για την πορεία τους στην χώρα μας.

Από τα τέλη του 19ου αιώνα και μέχρι τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων παγκοσμίως. Τα 4/5 αυτών κατευθύνονταν κυρίως προς τις αναπτυσσόμενες χώρες με κύριο στόχο την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και πρώτων υλών που διέθεταν αυτές (resource-seeking). Το 55% των εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων την περίοδο εκείνη αφορούσε τον πρωτογενή τομέα εκμετάλλευσης πρώτων υλών, το 15% την μεταποίηση και το υπόλοιπο 30% υπηρεσίες

διακίνησης προϊόντων και άλλες τραπεζικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες. Κυρίαρχη χώρα στις άμεσες ξένες επενδύσεις αποτελούσε η Μ. Βρετανία με ποσοστό 44,6% ενώ οι ΗΠΑ μόλις 18,6%³.

Η αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων συνεχίστηκε και μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο ενώ μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου το 65,7% του συνόλου των άμεσων ξένων επενδύσεων ήταν συγκεντρωμένο στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ειδικότερα, το 30,8% ήταν εγκατεστημένο στη Λατινική Αμερική, το 25% στην Ασία και περίπου το 7,4% στην Δυτική Ευρώπη². Οι δύο ηγετικές χώρες από τις οποίες εκπορεύονταν κυρίως οι άμεσες ξένες επενδύσεις ήταν η Αγγλία με ποσοστό 38,9% και οι Η.Π.Α., που αύξησαν κατά πολύ το μερίδιό τους, με ποσοστό 27,7%³. Τα ποσοστά της Γερμανίας και της Γαλλίας ήταν πολύ μικρά λόγω του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Τα πρώτα χρόνια μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο υπήρξε ταχεία αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων και στροφή τους από τις αναπτυσσόμενες προς τις ανεπτυγμένες χώρες. Αυτό υποδεικνύει την στροφή που υπήρξε την περίοδο εκείνη στον χαρακτήρα των άμεσων ξένων επενδύσεων από επενδύσεις που στόχευαν στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων (resource-seeking) σε επενδύσεις με σκοπό την είσοδο και εκμετάλλευση νέων αγορών (market seeking)²⁰. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις είχαν ως αφετηρία τις Η.Π.Α. και προορισμό κυρίως την Δυτική Ευρώπη και τον Καναδά. Επιπλέον, οι Η.Π.Α. μετατράπηκαν στην σημαντικότερη χώρα εξαγωγέα άμεσων ξένων επενδύσεων υποσκελίζοντας την Μ. Βρετανία που θεωρούνταν η “παραδοσιακή” χώρα εξαγωγέας προπολεμικά.

Τα επόμενα χρόνια και κυρίως την δεκαετία του 1960-1970 ο αριθμός των άμεσων ξένων επενδύσεων συνέχιζε να αυξάνεται παγκοσμίως με στόχο πλέον την μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα μέσω της εκμετάλλευσης του φθηνού εργατικού δυναμικού και της μείωσης του κόστους παραγωγής (efficientseeking). Το 1968 η αξία του συνολικού κεφαλαίου που κατείχαν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις παγκοσμίως ήταν περίπου 94 δις δολάρια. Από το κεφάλαιο αυτό το 55% κατείχαν αμερικανικές επιχειρήσεις, το 20% επιχειρήσεις από την Μ. Βρετανία και το υπόλοιπο ποσοστό επιχειρήσεις από άλλες ευρωπαϊκές χώρες και την Ιαπωνία⁷. Το μερίδιο των ΗΠΑ στις άμεσες ξένες επενδύσεις παρόλο που παρέμενε υψηλό μειώθηκε ενώ άρχισε να αυξάνεται το μερίδιο των υπόλοιπων βιομηχανικών χωρών με κυριότερες την Γερμανία και την Ιαπωνία.

---

²⁰ Dicken P. (1992)

Την δεκαετία του 1980 η σημασία των άμεσων ξένων επενδύσεων στην παγκόσμια οικονομία αυξήθηκε και οι άμεσες ξένες επενδύσεις αυξάνονταν τρεις φορές γρηγορότερα από τις εξαγωγές μεγαλώνοντας περισσότερο το μεταξύ τους κενό¹⁸. Η εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων σε 15 χώρες αποτελούσε το 70,4% του συνόλου των εισροών παγκοσμίως ενώ τις τρεις πρώτες θέσεις καταλάμβαναν οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Μ. Βρετανία με ποσοστό αθροιστικά 45,6% του συνόλου³.

Στις ανεπτυγμένες χώρες όπως ΗΠΑ, Μ. Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, Ιαπωνία οι εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων παρουσίασαν αύξηση με τις ΗΠΑ να κατέχουν την πρώτη θέση. Άνοδο παρουσίασαν και οι άμεσες ξένες επενδύσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες αλλά με ποσοστό μικρότερο από τις ανεπτυγμένες. Πιο συγκεκριμένα παρατηρήθηκε μεγάλη στροφή των άμεσων ξένων επενδύσεων προς την νοτιοανατολική Ασία, στις νέες βιομηχανικές χώρες που δημιουργούνταν και αναπτύσσονταν εκεί. Ακόμα, περιορίστηκε το ποσοστό άμεσων ξένων επενδύσεων στην Λατινική Αμερική και όσο αφορά τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες της Αφρικής παρουσιάστηκε αύξηση κυρίως τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1980¹⁸.

Ειδικότερα την περίοδο 1986-1989 αλλά και το έτος 1995 η ανάπτυξη των ΑΞΕ δωδεκαπλασιάστηκε, από τα 25 δις \$ στα 315 δις \$, όταν για το ίδιο χρονικό διάστημα η αξία του παγκόσμιου εμπορίου οκταπλασιάστηκε, από 575 δις \$ στα 4900 δις \$. Μόνο για το 2003, η αξία των ΑΞΕ παγκοσμίως υπολογίστηκε στα 1711,78 δις \$ περίπου και, παρότι το 2004 παρατηρήθηκε μια μείωση του ρυθμού ανάπτυξης τους, οι προβλέψεις υποδεικνύουν την επιστροφή σε αυξανόμενους ρυθμούς ανάπτυξης τουλάχιστον ως το 2007²¹.

Οι δύο κυριότερες χώρες από τις οποίες εκπορεύονταν ο μεγαλύτερος όγκος άμεσων ξένων επενδύσεων ήταν η Μ. Βρετανία και οι ΗΠΑ. Την περίοδο εκείνη ωστόσο ένας βασικός επενδυτής που εμφανίστηκε ήταν η Ιαπωνία η οποία στα τέλη του 1980 αντικατέστησε την Μ. Βρετανία στην πρώτη θέση ως την μεγαλύτερη χώρα προέλευσης άμεσων ξένων επενδύσεων παγκοσμίως¹⁸. Την δεκαετία αυτή παρουσιάστηκε επίσης αύξηση στις εκροές άμεσων ξένων επενδύσεων από χώρες της Ασίας όπως Νότια Κορέα, Ταϊβάν, Κίνα, Σιγκαπούρη, Χονγκ Κονγκ ενώ αύξησαν την παρουσία τους και κάποιες μικρές αναπτυγμένες χώρες όπως η Πορτογαλία, η Νέα Ζηλανδία και η Νορβηγία.

Στις αρχές του 1990 παρουσιάστηκε ύφεση στις άμεσες ξένες επενδύσεις παγκοσμίως, η οποία όμως μετά από δύο χρόνια ξεπεράστηκε οδηγώντας το 1993 τις άμεσες ξένες

---

²¹UNCTAD, World investment report (2004)

επενδύσεις σε 215 δις δολάρια. Η Ιαπωνία από την πρώτη θέση σαν χώρα προέλευσης της επένδυσης πήγε στην τρίτη θέση μετά τις ΗΠΑ και την Γαλλία ενώ η Μ. Βρετανία στην πέμπτη θέση μετά την Γερμανία. Οι ΗΠΑ από το 1993 και μετά ξαναέγιναν εκτός από κυριότερη πηγή άμεσων ξένων επενδύσεων και κυριότερη χώρα υποδοχής. Αύξηση συνέχισαν να παρουσιάζουν και οι εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων στις αναπτυσσόμενες χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας ενώ η Κίνα έγινε η κυριότερη χώρα υποδοχής άμεσων ξένων επενδύσεων στον αναπτυσσόμενο κόσμο καταλαμβάνοντας τα 3/4 των εισροών σε αυτές. Οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες της Αφρικής δεν δέχονταν μεγάλο αριθμό άμεσων ξένων επενδύσεων εφόσον αυτές προορίζονταν περισσότερο προς τις χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας και της Λατινικής Αμερικής²².

1.8 Ανακεφαλαίωση

Κλείνοντας το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας αυτής σκοπός είναι να έχουμε αναλύσει σε πρώτη φάση όλα τα στοιχεία που συνθέτουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις από το τι εννοούμε όταν αναφερόμαστε στον όρο αυτό μέχρι το ποια είναι τα χαρακτηριστικά και η συμβολή τους στην οικονομία των χωρών που εμπλέκονται.

Αναφέραμε ότι οι άμεσες ξένες επενδύσεις είναι οι επενδύσεις οι οποίες συνεπάγονται τη μεταφορά κεφαλαίων, τεχνολογίας και ανθρώπινου δυναμικού σε ξένες χώρες. Υπάρχουν διάφοροι τύποι άμεσων ξένων επενδύσεων που διακρίνονται με βάση τρία χαρακτηριστικά : τον τρόπο οργάνωσης, τους στόχους και τα κίνητρα της κάθε επιχείρησης. Στη συνέχεια αναλύσαμε τα κίνητρα που οδηγούν μια επιχείρηση στην ανάληψη μιας άμεσης ξένης επένδυσης και καταλήξαμε στο γεγονός ότι το κύριο κίνητρο για την πραγματοποίηση μιας άμεσης ξένης επένδυσης είναι τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που μπορεί να έχει μια χώρα σε σχέση με την έδρα της επιχείρησης τα οποία μπορεί να εκμεταλλευτεί.

Η σημαντικότητα των άμεσων ξένων επενδύσεων μας απασχόλησε στη συνέχεια, και αναφερθήκαμε στο γεγονός πως αποτελούν αναγκαιότητα σε ότι αφορά την επίτευξη ικανοποιητικών ρυθμών ανάπτυξης της χώρας. Αυτό σχετίζεται στη συνέχεια και με τις επιδράσεις των άμεσων ξένων επενδύσεων στις χώρες υποδοχής και προέλευσης. Οι

---

²²UNCTAD, World investment report (1994)

επιδράσεις αυτές μπορεί να είναι είτε γενικές όπου αφορούν τη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη των χωρών προέλευσης και υποδοχής, είτε να προέρχονται συγκεκριμένα από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις των οποίων η δράση είναι σημαντική καθώς μεταφέρουν, «διασπών» και οργανώνουν παραγωγικές διαδικασίες στη βάση όλου του παγκόσμιου χώρου²

Τέλος, το κεφάλαιο έκλεισε με μια σύντομη και περιεκτική ιστορική για την παγκόσμια εξέλιξη των άμεσων ξένων επενδύσεων. Η αναδρομή αυτή, μας έδειξε τη σημαντικότητα των άμεσων ξένων επενδύσεων για την πορεία της οικονομίας σε παγκόσμιο εύρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΑΞΕ (ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ)

2.1 Εισαγωγή

Ένα βασικό ερώτημα που προκύπτει από τη μελέτη των ΑΞΕ, αφορά το θεωρητικό υπόβαθρο που εξηγεί το κίνητρο για την ανάληψη μιας τέτοια επενδυτικής πρωτοβουλίας εκ μέρους μιας επιχείρησης.

Η μεγάλη και συνεχής αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων παγκοσμίως οδήγησε στην ανάπτυξη διαφόρων ανταγωνιστικών και συμπληρωματικών θεωριών για την φύση, τις αιτίες και τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις που οι άμεσες ξένες επενδύσεις προκαλούν τόσο στην χώρα υποδοχής όσο και στην χώρα προέλευσης της επένδυσης. Κάθε θεωρία στηρίζεται στην ύπαρξη διαφόρων πλεονεκτημάτων όπως πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας, τοποθεσίας ή εσωτερικοποίησης τα οποία σχετίζονται με παράγοντες που επηρεάζουν μία επιχείρηση να επιλέξει την άμεση ξένη επένδυση έναντι άλλων εναλλακτικών τρόπων, όπως εξαγωγές, licencing ή franchising για την εξυπηρέτηση των καταναλωτών στις ξένες αγορές.

Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικά οι πιο σημαντικές θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί προς αυτή την κατεύθυνση. Θα παρουσιάσουμε εννέα θεωρίες και είναι οι παρακάτω : η νεοκλασική θεωρία, η θεωρία του διεθνούς εμπορίου, η θεωρία των ατελειών της αγοράς, η θεωρία της βιομηχανικής οργάνωσης, η θεωρία του κύκλου ζωής του προϊόντος, η θεωρία της εσωτερικοποίησης, η θεωρία της εκλεκτικής προσέγγισης, η μακροοικονομική θεωρία των άμεσων ξένων επενδύσεων και η θεωρία του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος των εθνών.

2.2. Η Νεοκλασική Θεωρία

Η νεοκλασική θεωρία των άμεσων ξένων επενδύσεων αποτελεί μέρος της θεωρίας της διεθνούς κίνησης παραγωγικών συντελεστών, βασίζεται στο υπόδειγμα των Heckscher-Ohlin-Samuelson και προϋποθέτει τέλει ανταγωνισμό στις αγορές, τέλεια πληροφόρηση, μηδενικό μεταφορικό κόστος και παρόμοιες συνθήκες παραγωγής σε όλες τις χώρες.

Η θεωρητική ερμηνεία των ΑΞΕ είναι δύσκολο να γίνει με βάση τη νεοκλασική θεωρία. Ειδικότερα, η υπόθεση της ύπαρξης τέλει ανταγωνισμού συνεπάγεται την ύπαρξη :

1. ομοιογενών προϊόντων
2. τέλει πληροφόρησης
3. πολλών και μικρών επιχειρήσεων
4. σταθερών οικονομιών κλίμακας

και αυτό σημαίνει την έλλειψη κινήτρου για την πραγματοποίηση ΑΞΕ εκ μέρους των επιχειρήσεων¹⁰.

Παρόλα αυτά, η επιχείρηση, εντός του θεωρητικού πλαισίου της συγκεκριμένης προσέγγισης, μπορεί να επεκταθεί εφόσον υπάρχει διαφορά στην απόδοση του κεφαλαίου στο εξωτερικό σε σχέση με το εσωτερικό. Σύμφωνα με το νεοκλασικό υπόδειγμα, η δημιουργία από μια επιχείρηση άμεσης ξένης επένδυσης σε μία άλλη χώρα εξαρτάται από τις διαφορές στο επιτόκιο και το ποσοστό κέρδους στις δύο χώρες. Οι ανεπτυγμένες χώρες που είναι πλουσιότερες σε κεφάλαιο προσφέρουν σχετικά χαμηλά επιτόκια και ποσοστά κέρδους σε σχέση με τις αναπτυσσόμενες χώρες που διαθέτουν λιγότερο κεφάλαιο και άρα υψηλότερα επιτόκια. Έτσι η ροή κεφαλαίου μπορεί να γίνει από τις ανεπτυγμένες προς τις αναπτυσσόμενες χώρες μέχρι τα επιτόκια και το ποσοστό κέρδους να εξισωθούν στις χώρες αυτές²³.

Βέβαια, οι υποθέσεις του νεοκλασικού υποδείγματος φαίνεται να μην ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και σε έναν κόσμο που επικρατεί αβεβαιότητα και ατελείς αγορές. Το υπόδειγμα μπορεί να ερμηνεύσει ως ένα βαθμό την δημιουργία άμεσων ξένων επενδύσεων κυρίως την περίοδο πριν τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο που οι περισσότερες διεθνείς μεταφορές κεφαλαίων γίνονταν προς τις αναπτυσσόμενες χώρες αλλά είναι εντελώς ανεπαρκές να ερμηνεύσει την σύγχρονη πραγματικότητα όπου η διεθνής παραγωγή γίνεται κυρίως μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών. Επιπλέον δεν διαχωρίζει τις άμεσες ξένες επενδύσεις από τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου και δεν εξηγεί την μεταφορά στις ξένες αγορές άλλων παραγωγικών πόρων όπως τεχνολογία, marketing, management τα οποία αποτελούν εξίσου σημαντικό κομμάτι των άμεσων ξένων επενδύσεων πέρα από την μεταφορά κεφαλαίου.

Για τους λόγους αυτούς τα επόμενα χρόνια αναπτύχθηκαν θεωρίες που αναφέρονταν σε ατελής αγορές και σχετίζονταν με την ύπαρξη διαφόρων συγκριτικών πλεονεκτημάτων. Μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες και έρευνες, οι θεωρίες αυτές προσπάθησαν να

---

²³ Lall-Streeten (1977)

δώσουν μία πιο ρεαλιστική εξήγηση της εμφάνισης και την πορείας των άμεσων ξένων επενδύσεων²³. Κάποιες από τις θεωρίες αυτές θα τις δούμε παρακάτω.

2.3 Η Θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου

Βασιζόμενη στα κλασικά υποδείγματα των Ricardo, Heckscher-Ohlin οι οποίοι υποστηρίζουν πως οι διαφορές στις τεχνολογίες (Ricardo) και οι διαφορές στην αφθονία των παραγωγικών συντελεστών (Heckscher-Ohlin) οδηγούν στο εμπόριο μεταξύ των χωρών, η θεωρία του διεθνούς εμπορίου δεν μπορεί να ερμηνεύσει την επιθυμία κάποιων επιχειρήσεων για άμεσες ξένες επενδύσεις σε μία άλλη χώρα. Αποδέχεται όμως τις άμεσες ξένες επενδύσεις και το διεθνές εμπόριο ως δύο εναλλακτικές επιλογές των επιχειρήσεων, υποκατάστατες μεταξύ τους, για να διεισδύσουν στις ξένες αγορές.

Πιο συγκεκριμένα εάν μία επιχείρηση εξάγει τα προϊόντα της σε μία ξένη αγορά και επιβληθούν εμπόδια εμπορίου όπως δασμοί, κόστος μεταφοράς τότε μπορεί αυτή να υποκαταστήσει τις εξαγωγές της στην ξένη χώρα με μία άμεση ξένη επένδυση ώστε να αποφύγειτα εμπόδια που δημιουργούνται με το διεθνές εμπόριο. Επίσης η επιβολή εμποδίων στο εμπόριο σε μία ξένη χώρα μπορεί να δημιουργήσει την ανάγκη άμεσης ξένης επένδυσης από μία επιχείρηση χωρίς να υπάρχει κάποια προγενέστερη σχέση με κίνητρο την εκμετάλλευση κερδοφόρων ευκαιριών που υπάρχουν στην προστατευόμενη αγορά όπως πηγές πρώτων υλών και ανθρώπινο κεφάλαιο².

Παρατηρούμε δηλαδή ότι η θεωρία αυτή δίνει έμφαση στους δασμούς, το κόστος μεταφοράς και σε άλλα εμπόδια στο εμπόριο ως παράγοντες που μπορεί να οδηγήσουν στην δημιουργία μιας άμεσης ξένης επένδυσης.

2.4 Η Θεωρία των Ατελειών της Αγοράς

Ο Hymer (1976), ήταν ο πρώτος που ασχολήθηκε σοβαρά να αναπτύξει μια θεωρία για τις ΑΞΕ, για τις βιομηχανικές κυρίως επιχειρήσεις. Ειδικότερα, υποστήριξε ότι οι ατέλειες των αγορών επηρεάζουν την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Αυτό προκύπτει από την

τάση των επιχειρήσεων να καταλάβουν μονοπωλιακή θέση στην αγορά εκμεταλλευόμενες τα ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα τα οποία, μεταξύ των άλλων, μπορεί να αφορούν την οργανωτική τους δομή, τη τεχνογνωσία, τη διαφοροποίηση του προϊόντος και τη δυνατότητα πρόσβασης στο κεφάλαιο.

Η ύπαρξη τέτοιων πλεονεκτημάτων δημιουργεί σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στις επιχειρήσεις αυτές, σε σχέση με τις εγχώριες επιχειρήσεις των χωρών «υποδοχής», ώστε να αντισταθμιστούν τα εγγενή μειονεκτήματα των δραστηριοτήτων στο εξωτερικό (πολιτισμικές διαφορές, προβλήματα γλώσσας, ανεπαρκής γνώση των τοπικών αγορών , κλπ.). Τα σαφή αυτά πλεονεκτήματα, σε συνδυασμό με την αυξημένη διορατικότητα και προοπτική τους, κατέστησαν εφικτή την επιτυχή επέκταση αυτών των επιχειρήσεων στο εξωτερικό.

Παράλληλα, η επένδυση στο εξωτερικό ήταν ένας τρόπος ανεύρεσης πιθανών πηγών ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, φθηνής εργασίας, νέων προϊόντων και τεχνικών, αλλά και διασφάλισης έναντι ανταγωνιστικών επιχειρήσεων με την έννοια ότι δεν έκαναν πρώτες αυτό το βήμα¹⁰.

2.5 Η Θεωρία της Βιομηχανικής Οργάνωσης

Η θεωρία αυτή αρχικά αναπτύχθηκε από τον Knickerbocker (1973). Ειδικότερα, υποστήριξε ότι οι παράγοντες που καθορίζουν την υψηλή συγκέντρωση των μεταποιητικών τομέων στην εγχώρια αγορά προσδιορίζουν, επίσης, την επέκταση των επιχειρήσεων στις ξένες αγορές. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, οι επιχειρήσεις ακολουθούν τις ενέργειες των ανταγωνιστικών, και κυρίως των ηγετικών, επιχειρήσεων του κλάδου τους. Οι λόγοι που δρουν κατ' αυτό τον τρόπο είναι :

- A. να μην επωφεληθεί η ανταγωνιστική επιχείρηση από τη δραστηριότητά της στο εξωτερικό και δημιουργήσει πρόσθετα ανταγωνιστικά όπλα στους τομείς της τεχνολογίας, της διοίκησης, της οργάνωσης, του μάρκετινγκ και των δικτύων πληροφόρησης.
- B. για να ανατραπεί η κυριαρχία της στην αγορά του κράτους υποδοχής.

Επομένως, σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, οι ΑΞΕ προσεγγίζονται ως ένα εργαλείο της συνολικής στρατηγικής της επιχείρησης με σκοπό την αντιμετώπιση του ανταγωνισμού και των συνθηκών που κάθε φορά διαμορφώνονται και οι οποίες επηρεάζουν τη συνολική θέση της επιχείρησης².

2.6 Η Θεωρία του Κύκλου Ζωής του Προϊόντος (Vernon 1966)

Η θεωρητική αυτή προσέγγιση του Vernon (1966), προσπαθεί να ερμηνεύσει την ανάπτυξη και επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων παρουσιάζοντας την άμεση ξένη επένδυση ως φυσική εξέλιξη που εντάσσεται στο κύκλο ζωής του προϊόντος¹⁰.

Η θεωρία του κύκλου ζωής συνδέει τα στάδια ζωής ενός προϊόντος με τις αποφάσεις της επιχείρησης σχετικά με την γεωγραφική κατανομή των παραγωγικών δραστηριοτήτων της και υποστηρίζει πως οι άμεσες ξένες επενδύσεις αποτελούν ένα φυσικό στάδιο στην πορεία της ζωής ενός νέου προϊόντος από την σύλληψη της ιδέας για την δημιουργία του μέχρι την ωρίμανση και την μείωση της κατανάλωσης και της ζήτησης του.

Σύμφωνα με την θεωρία αυτή, υπάρχουν τέσσερις φάσεις στην ζωή ενός προϊόντος. Στην πρώτη φάση το προϊόν παράγεται για πρώτη φορά από την μονοπωλιακή επιχείρηση και είναι ελάχιστα τυποποιημένο όσο αφορά τα χαρακτηριστικά και την παραγωγική του διαδικασία. Στην δεύτερη φάση, αυτή της επέκτασης, το προϊόν γίνεται ευρέως γνωστό, αποκτά τα τελικά χαρακτηριστικά του και παράγεται μαζικά καθώς αυξάνεται η εγχώρια ζήτηση του. Στην φάση αυτή δημιουργείται επιπλέον ζήτηση για το προϊόν αυτό και από άλλες χώρες με αποτέλεσμα η επιχείρηση να αρχίσει να το εξάγει. Στην τρίτη φάση, της τυποποίησης της παραγωγής, πολλές επιχειρήσεις αρχίζουν να παράγουν παρόμοια προϊόντα και η εγχώρια ζήτηση παύει να αυξάνεται. Η επιχείρηση που πριν μονοπωλούσε την παραγωγή του προϊόντος μεταθέτει πλέον το ενδιαφέρον της από τα χαρακτηριστικά που μπορεί να έχει το προϊόν στην μείωση του κόστους παραγωγής του. Τέλος στην τέταρτη φάση, παρατηρείται μείωση στις πωλήσεις του προϊόντος με αποτέλεσμα να μην υπάρχει πλέον λόγος για επιπλέον μείωση του κόστους παραγωγής και αναζήτηση ξένων αγορών με φθινό εργατικό δυναμικό²⁴.

Η θεωρία του κύκλου ζωής του προϊόντος εισάγει την έννοια των άμεσων ξένων επενδύσεων στην τρίτη φάση, της τυποποίησης. Στην φάση αυτή η αρχική επιχείρηση που πριν μονοπωλούσε την παραγωγή του προϊόντος και το οποίο στην πορεία άρχισε να εξάγει, τώρα μπορεί να οδηγηθεί στην δημιουργία άμεσης ξένης επένδυσης σε μία άλλη χώρα. Πιο συγκεκριμένα, εάν υπάρχει μία ξένη αγορά στην οποία υπάρχουν διαφορές στο κόστος των εισροών σε σχέση με την αρχική χώρα παραγωγής, ένα αυτή έχει μεγάλο μέγεθος ώστε να

---

²⁴ (Bende,2002)

εξασφαλίσει οικονομίες κλίμακας και εάν εξοικονομεί κόστος μεταφοράς τότε η επιχείρηση θα προτιμήσει να παράγει το προϊόν στην ξένη χώρα για να μειώσει το κόστος παραγωγής του. Την απόφαση της επιχείρησης για μία άμεση ξένη επένδυση θα επηρεάσει επιπλέον ο ανταγωνισμός των επιχειρήσεων στην ξένη χώρα αλλά και οι πολιτικές που ακολουθεί η κυβέρνηση όπως αυτή της υποκατάστασης των εισαγωγών, της επιβολής εμποδίων στο εμπόριο και της παροχής επενδυτικών κινήτρων².

Βέβαια, η συγκεκριμένη θεωρία παρουσιάζει αρκετά μειονεκτήματα, δεδομένου ότι :

- A. Δεν ερμηνεύει αμφίδρομες ροές ΑΞΕ,
- B. Δεν προσδιορίζεται χρονικά η περίοδος ζωής του προϊόντος
- C. Δεν λαμβάνει υπόψη το ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον και την περίπτωση εξωτερικών παρεμβάσεων στη διαμόρφωση του κύκλου ζωής του προϊόντος
- D. Περιορίζει τη δημιουργία καινοτομιών μόνο στις ανεπτυγμένες χώρες, το οποίο είναι το σύνηθες, αλλά καινοτομίες μπορούν να δημιουργηθούν και από τις θυγατρικές που δραστηριοποιούνται σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.

Επομένως, η συγκεκριμένη θεωρία δεν περιλαμβάνει σημαντικά στοιχεία που συνθέτουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Αυτό σημαίνει πως άλλες θεωρίες μπορούν να αναλύσουν σε μεγαλύτερο βαθμό και σε περισσότερο βάθος τις άμεσες ξένες επενδύσεις περιλαμβάνοντας, βέβαια και στοιχεία που έχουν επισημανθεί και εδώ.

2.7 Η Θεωρία της Εσωτερικοποίησης

Ο Coase (1937), ανέπτυξε τη συγκεκριμένη θεωρία και εξέτασε την επιχείρηση ως θεσμό εναλλακτικό της αγοράς. Ειδικότερα, ανέλυσε τη φύση δύο εναλλακτικών προς την αγορά οικονομικών θεσμών, της επιχείρησης και του κράτους, αποδίδοντας την ύπαρξη και των δύο σε εγγενείς αποτυχίες της αγοράς, που οφείλονται στο υψηλό κόστος αγοραίων συναλλαγών.

Θα πρέπει να τονιστεί, ότι οι οικονομολόγοι αρχικά αντιμετώπιζαν τις ΑΞΕ μέσα στο παραδοσιακό πλαίσιο του συστήματος των τιμών, και κατά συνέπεια ως απλές ροές κεφαλαίου που καθορίζονται από τις διεθνείς διαφορές του επιτοκίου. Ο Coase απομακρύνθηκε από αυτή τη άποψη παρατηρώντας πως ένας από τους κύριους λόγους ίδρυσης των επιχειρήσεων είναι το κόστος του μηχανισμού των τιμών. Το πιο προφανές κόστος της οργάνωσης της παραγωγής μέσω του μηχανισμού των τιμών είναι η διαδικασία

της ανακάλυψης των σχετικών τιμών. Αυτό το κόστος μπορεί να μειωθεί, αλλά όχι από την εμφάνιση ειδικών που θα πωλούν αυτή την πληροφορία. Στην ενδο-επιχειρησιακή συναλλαγή το συναλλακτικό κόστος είναι χαμηλότερο σε σχέση με το κόστος συναλλαγής μέσω της αγοράς. Επιπλέον, μέσα από την ενδο-επιχειρησιακή συλλογική διαδικασία εκμάθησης έχουμε την ενδυνάμωση της επιχείρησης. Με αυτό τον τρόπο, όπως εξηγεί και ο Williamson (1975), η δημιουργία θυγατρικών επιχειρήσεων ουσιαστικά εσωτερικεύει τις αγορές, παρακάμπτοντας πιθανές στρεβλώσεις¹⁰.

2.8 Η Εκλεκτική ΠροσέγγισηOLI (Dunning 1977)

Ο Dunning (1977), ανέπτυξε το επιλεκτικό θεωρητικό πλαίσιο όπου επιχειρείται μια προσπάθεια συγκερασμού όλων των υπόλοιπων θεωριών.Εξηγεί δηλαδή την δημιουργία άμεσων ξένων επενδύσεων από μία επιχείρηση σε μία ξένη χώρα με την ταυτόχρονη ύπαρξη τριών πλεονεκτημάτων, ιδιοκτησίας, τοποθεσίας και εσωτερικοποίησης.Αναγνωρίζει ότι τόσο οι δομικές όσο και οι ατέλειες αγοράς του κόστους συναλλαγής, είναι σημαντικές στην εξήγηση των πολυεθνικών. Αυτή η θεωρία υποθέτει ότι οι εταιρίες αποφασίζουν να μετατραπούν σε πολυεθνικές αν ικανοποιούνται οι εξής προϋποθέσεις-πλεονεκτήματα:

Πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας ή τύπου O (Ownership)

Τα πλεονεκτήματα αυτά αφορούν τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που διαθέτει η επιχείρηση, όπως νέες τεχνολογίες, νέες πατέντες στα προϊόντα ή την παραγωγική διαδικασία, νέες τεχνικές αγοράς σε σχέση με τις ανταγωνιστικές εγχώριες και ξένες επιχειρήσεις. Τα πλεονεκτήματα αυτά προσδίδουν στην επιχείρηση κάποια μονοπωλιακή δύναμη ώστε να μπορέσει να ανταγωνιστεί με επιτυχία τους αντιπάλους της (Κυρκιλής, 2002). Εάν η επιχείρηση τα εκμεταλλευτεί σωστά μπορεί επίσης να αντισταθμίσει το κόστος ίδρυσης της νέας θυγατρικής στην ξένη χώρα και να ξεπεράσει τα πλεονεκτήματα της σε σχέση με τους ανταγωνιστές της (world investment report, 1988).

Πλεονεκτήματα τοποθεσίας ή τύπου L (Location)

Αφορούν πλεονεκτήματα που υπάρχουν στην χώρα εγκατάστασης της άμεσης ξένης επένδυσης και σχετίζονται με το κόστος μεταφοράς, τα εμπόδια εμπορίου, το κόστος εργασίας στην χώρα που γίνεται η επένδυση, το μέγεθος της ξένης αγοράς, τις εξωτερικές οικονομίες κλίμακας, τις πολιτικές κινήτρων που ακολουθεί η κυβέρνηση, την πολιτική σταθερότητα που επικρατεί κ.α.

Πλεονεκτήματα εσωτερικοποίησης ή τύπου I (Internalization)

Αφορούν πλεονεκτήματα που επηρεάζουν την επιχείρηση να επιλέξει ανάμεσα σε μία άμεση ξένη επένδυση και σε άλλου είδους συμφωνίες όπως licensing ή franchising.

Τα πλεονεκτήματα αυτά σχετίζονται με την οργάνωση εσωτερικών αγορών από την επιχείρηση με στόχο την βελτίωση της επιχειρηματικής οργάνωσης, την εκμετάλλευση των εσωτερικών οικονομιών κλίμακας, την λύση προβλημάτων που σχετίζονται με τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα, τη μείωση του ρίσκου και του κόστους στις μεταβολές των συναλλαγματικών ισοτιμιών, τις επιδράσεις των διαφορετικών νόμων και πολιτικών των κυβερνήσεων στις διάφορες χώρες κ.α.

Για να επιλέξει μία επιχείρηση την άμεση ξένη επένδυση ως τρόπο να εξυπηρετήσει μία ξένη χώρα θα πρέπει να υπάρχουν και οι τρεις τύποι πλεονεκτημάτων. Όσα περισσότερα είναι τα πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας σε μία επιχείρηση τόσο μεγαλύτερη θα είναι η τάση της επιχείρησης για διεθνοποίηση. Η ύπαρξη επιπλέον και πλεονεκτημάτων εσωτερικοποίησης θα εντείνει την επιθυμία της επιχείρησης για άμεσες ξένες επενδύσεις και η επιθυμία αυτή θα γίνει ακόμα μεγαλύτερη με την ύπαρξη πλεονεκτημάτων τοποθεσίας³.

2.9 Μακροοικονομική Θεωρία Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (Kojima 1973, 1975, 1982)

Όλες οι θεωρίες που αναπτύχθηκαν μέχρι τώρα προβλέπουν μικροοικονομική ανάλυση της φύσης, των αιτιών, των τύπων άμεσων ξένων επενδύσεων και της συμπεριφοράς μίας πολυεθνικής επιχείρησης. Ως επακόλουθο, δεν μπορούν να εξηγήσουν τις διεθνείς διαφορές στις άμεσες ξένες επενδύσεις μεταξύ πολυεθνικών επιχειρήσεων από χώρες με διαφορετικές κουλτούρες και μακροοικονομικές δομές. Μία τέτοια προσπάθεια γίνεται από τον Kojima με την μακροοικονομική θεωρία για τις άμεσες ξένες επενδύσεις που προτείνει.

Σύμφωνα με τον Kojima υπάρχουν δύο τύποι άμεσων ξένων επενδύσεων. Επενδύσεις που στοχεύουν στο εμπόριο ή επενδύσεις ιαπωνικού τύπου και επενδύσεις που δεν στοχεύουν στο εμπόριο ή επενδύσεις αμερικανικού τύπου. Οι επενδύσεις αυτές βασίζονται σε δύο παράγοντες, στην βιομηχανική δομή και στα συγκριτικά πλεονεκτήματα των χωρών. Έτσι λοιπόν υποστηρίζει πως οι διαφορές στις βιομηχανικές δομές των χωρών και πιο συγκεκριμένα η δημιουργία μίας άμεσης ξένης επένδυσης από μία σχετικά μειονεκτική βιομηχανία στην ξένη χώρα θα έχει σαν αποτέλεσμα την προώθηση και αναβάθμιση της

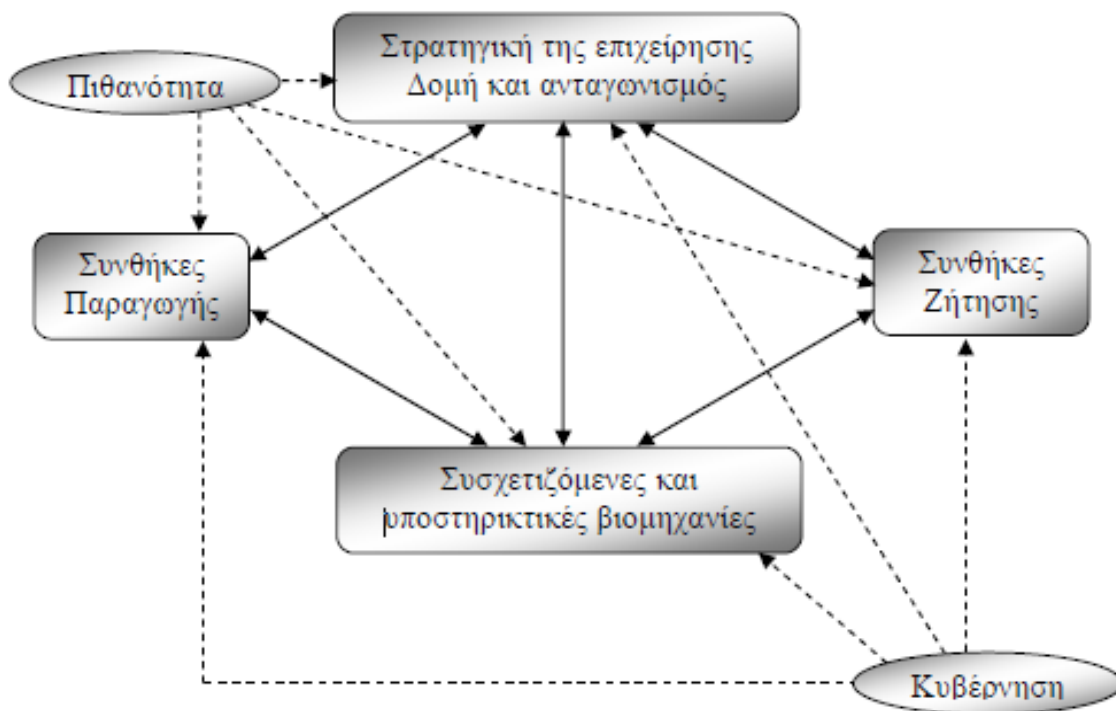
βιομηχανικής δομής και στις δύο χώρες αυξάνοντας έτσι το μεταξύ τους εμπόριο. Επιπλέον, καταλήγει στο συμπέρασμα πως επενδύσεις σε βιομηχανίες με συγκριτικά πλεονεκτήματα στην εργασία ή τους φυσικούς πόρους, όπως αυτές που γίνονται από την Ιαπωνία έχουν στόχο και οδηγούν σε περισσότερο εμπόριο ενώ αντίθετα, επενδύσεις από ολιγοπωλιακές επιχειρήσεις, όπως αυτές που γίνονται από τις ΗΠΑ, σε αγορές που βασίζονται στο κεφάλαιο και την υψηλή τεχνολογία, αντικαθιστούν το εμπόριο εφόσον το συγκριτικό πλεονέκτημα μειώνεται ή παύει να ισχύει.

Η προσέγγιση αυτή δέχτηκε κριτική, διότι επικεντρώθηκε σε συγκεκριμένη κατηγορία ξένων επενδύσεων (ιαπωνικών προς τις αναπτυσσόμενες χώρες), και επομένως δεν καλύπτει τη γενική περίπτωση¹⁰. Επιπλέον, βασικό μειονέκτημα της θεωρίας αυτής είναι το γεγονός ότι προσπαθεί να εξηγήσει τις άμεσες ξένες επενδύσεις μέσω της νεοκλασικής θεωρίας του εμπορίου και συνεπώς δεν μπορεί να εξηγήσει τις ροές εμπορίου που βασίζονται σε άλλους παράγοντες της ατελούς αγοράς όπως διαφοροποίηση προϊόντος, οικονομίες κλίμακας κ.α.

2.10 Η Θεωρία του Ανταγωνιστικού Πλεονεκτήματος των Εθνών (Το Διαμάντι του Ανταγωνισμού – Porter 1990)

Το διαμάντι του ανταγωνισμού είναι η πιο πρόσφατη θεωρία διεθνοποίησης, που διατυπώθηκε το 1990 από τον Michael Porter. Το μοντέλο του Porter επικεντρώνεται στα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα των εθνών, αποσκοπώντας να εξηγήσει την αυξημένη ανταγωνιστικότητα ορισμένων βιομηχανικών κλάδων σε συγκεκριμένες χώρες ή αντίστροφα το πρόσφορο ανταγωνιστικό περιβάλλον μιας χώρας για την επιτυχία ορισμένων βιομηχανιών. Ουσιαστικά, συσχετίζει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των πολυεθνικών επιχειρήσεων με το εθνικό πλεονέκτημα του τόπου της αρχικής τους εγκατάστασης, δηλαδή της χώρας-βάσης της μητρικής επιχείρησης, θεωρώντας τη διεθνή ανταγωνιστικότητα μιας επιχείρησης απόρροια της ικανότητάς της να εκμεταλλευτεί αποδοτικά τα ιδιοκτησιακά της πλεονεκτήματα στη χώρα προέλευσης.

Πηγή: Porter (1990), pp. 127 (προσαρμοσμένο)

Διάγραμμα 2.1

Διαγραμματική απεικόνιση του μοντέλου Porter

Το παραπάνω σχήμα μας δείχνει πως επηρεάζεται το εθνικό πλεονέκτημα και τους παράγοντες που αλληλεπιδρούν.

- ❖ Συνθήκες παραγωγής: αναφέρονται στις απαιτούμενες για την παραγωγή εισροές, όπως φυσικοί πόροι, ανθρώπινο δυναμικό και υποδομές, ωστόσο, ο Porter επικεντρώνεται όχι τόσο στη διαθεσιμότητα των παραγωγικών συντελεστών, όσο στο ρυθμό βελτίωσης και αξιοποίησής τους.
- ❖ Συνθήκες ζήτησης της εγχώριας αγοράς: αφορούν την ποιότητα της ζήτησης και την ορθολογικότητα των καταναλωτικών αποφάσεων. Η εγχώρια ζήτηση, κατά τον Porter, είναι ικανή να οδηγήσει από μόνη της σε οικονομίες κλίμακας και σε επίτευξη διεθνούς ανταγωνιστικότητας από τις επιχειρήσεις.
- ❖ Συσχετιζόμενες ή υποστηρικτικές βιομηχανίες : αποτελούν μέρος του συστήματος αξίας του προϊόντος ή της υπηρεσίας και επηρεάζουν τη λειτουργία και ανάπτυξη του κλάδου δραστηριοποίησης της επιχείρησης και συνεπώς τις στρατηγικές της επιλογές.

- ❖ Η Στρατηγική της επιχείρησης: οι στόχοι, η κουλτούρα και η γενικότερη οργανωτική διάρθρωση.
- ❖ Η Κυβέρνηση: εξωγενής παράγοντας, επηρεάζει κάθε μια από τις προηγούμενες τέσσερις μεταβλητές και συνεπώς την ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης.
- ❖ Πιθανότητα ή Τύχη: τυχαία γεγονότα και καταστάσεις ικανές να σηματοδοτήσουν την επιτυχία ή αποτυχία μιας επιχείρησης (πόλεμοι, φυσικές καταστροφές, οικονομικές κρίσεις, κ.ά. .

Σε κάθε χώρα ο συνδυασμός των παραπάνω παραγόντων είναι διαφορετικός και συνεπώς είναι διαφορετικό το εθνικό πλεονέκτημα. Με αυτή τη λογική ο Porter ονόμασε το υπόδειγμά του «διαμάντι του ανταγωνισμού», καθώς κάθε διαμάντι – κάθε χώρα αντανακλά έναν ξεχωριστό συνδυασμό των συστατικών του ορατού φάσματος – του εθνικού πλεονεκτήματος. Έτσι, κάθε επιχείρηση θα επιλέξει να εγκατασταθεί στον τόπο όπου το εθνικό πλεονέκτημα προσδίδει τα μέγιστα οφέλη για τη δραστηριοποίησή της²⁵.

Σύμφωνα με τον Porter, η ανάπτυξη των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των επιχειρήσεων μιας χώρας και η πραγματοποίησή εκ μέρους τους άμεσων επενδύσεων στο εξωτερικό ακολουθεί διαδοχικά στάδια. Το πρώτο στάδιο, χαρακτηρίζεται από περιορισμένη συσσώρευση κεφαλαίου και η διεθνής δραστηριότητα, κυρίως, αφορά τον πρωτογενή τομέα. Η κατεύθυνση των ΑΞΕ είναι προς τη χώρα με κύριο στόχο την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Στο δεύτερο στάδιο, η χώρα αναπτύσσει την παραγωγή προϊόντων χαμηλού κόστους με τυποποιημένη τεχνολογία. Γενικά, υπάρχει εισροή ΑΞΕ από πιο ανεπτυγμένες χώρες με στόχο κυρίως την εκμετάλλευση του φθηνού εργατικού δυναμικού. Υπάρχει όμως, και περιορισμένη εκροή ΑΞΕ με στόχο την εξασφάλιση αγορών ή πόρων στο εξωτερικό. Στο τρίτο στάδιο η χώρα διαθέτει πλέον τη δυνατότητα παραγωγής καινοτομίας, με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις να αποκτούν σαφή πλεονεκτήματα έναντι των ανταγωνιστών τους σε άλλες χώρες. Τέλος, στο τέταρτο στάδιο η έμφαση της παραγωγής μετατοπίζεται στην πληροφορία και τη γνώση. Η δημιουργία νέων προϊόντων, μέσω της διάθεσης σημαντικών πόρων για έρευνα και ανάπτυξη (R&D), αποτελεί τη βάση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των επιχειρήσεων¹⁰.

Η κριτική στη προσέγγιση αυτή συνδέεται με το γεγονός ότι κατά κύριο λόγο επικεντρώνεται στη χώρα προέλευσης και τις πολιτικές που ακολουθεί, χωρίς να λαμβάνει

---

²⁵A. Thompson Jr, A. J. Strickland III, John E. Gamble , 16th Edition

υπόψη ότι στη σύγχρονη εποχή της παγκοσμιοποίησης υπάρχουν έντονες αλληλεπιδράσεις μεταξύ των επιχειρήσεων διεθνώς¹⁰.

2.11 Ανακεφαλαίωση

Το συγκεκριμένο κεφάλαιο της εργασίας περιέλαβε τις πιο σημαντικές θεωρητικές προσεγγίσεις που αφορούν τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Οι θεωρίες αυτές μας δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να επεκταθούν στο εξωτερικό μέσω των άμεσων ξένων επενδύσεων καθώς και τους λόγους που τους ωθούν να ακολουθήσουν το συγκεκριμένο είδος επένδυσης.

Η νεοκλασική θεωρία, η θεωρία του διεθνούς εμπορίου, η θεωρία των ατελειών της αγοράς, η θεωρία της βιομηχανικής οργάνωσης, η θεωρία του κύκλου ζωής του προϊόντος, η θεωρία της εσωτερικοποίησης, η θεωρία της εκλεκτικής προσέγγισης και η μακροοικονομική θεωρία των άμεσων ξένων επενδύσεων και η θεωρία του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος των εθνών είναι οι θεωρίες τις οποίες αναπτύξαμε. Οι περισσότερες θεωρίες αλληλοσυμπληρώνονται και περιλαμβάνουν όλες στοιχεία που οδηγούν μια επιχείρηση στο να πραγματοποιήσει μια άμεση ξένη επένδυση.

Κάθε μια από τις παραπάνω θεωρίες έχει τα δικά της πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα όσον αφορά την ανάπτυξη της και τα σημεία στα οποία επικεντρώνεται. Παρ' ολ' αυτά όλες οι θεωρίες μπορούν να μας βοηθήσουν στην κατανόηση των λόγων πραγματοποίησης μιας άμεσης ξένης επένδυσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΙΣ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

3.1.Εισαγωγή

Λαμβάνοντας υπόψη τα δύο προηγούμενα κεφάλαια, προκύπτουν αρκετοί παράγοντες που επηρεάζουν την προσέλκυση ΑΞΕ σε μια χώρα ή μια περιοχή.

Καταρχήν, η εισχώρηση σε μια αγορά η οποία προστατεύεται από υψηλούς δασμούς, όπως συνέβη τη δεκαετία του 60 στην Ευρωπαϊκή αγορά, αποτελεί ένα σημαντικό λόγο επένδυσης εντός της αγοράς αυτής ώστε να αποφευχθούν από την πλευρά της εταιρίας τα μέτρα εμπορικής πολιτικής που εφαρμόζει η εν λόγω χώρα.

Ο περιορισμός του κόστους παραγωγής μιας επιχείρησης είναι ο δεύτερος κατά σειρά παράγοντας. Το φθηνότερο πετρέλαιο και τα φθηνότερα κόστη παραγωγής λόγω των φθηνότερων ευρωπαϊκών νομισμάτων οδήγησε τα κεφάλαια από τις ΗΠΑ στην Ευρωπαϊκή ήπειρο. Αντιστοίχως πολλές επιχειρήσεις επιλέγουν ως προορισμό των επενδύσεων τους τις αναπτυσσόμενες χώρες όπου υπάρχει χαμηλότερο εργατικό κόστος, ειδικά όταν αναφερόμαστε σε παραγωγή που δεν απαιτεί εξειδικευμένο προσωπικό.

Θα ήταν σφάλμα να μην παρατηρήσει κανείς ότι ενώ φθηνό πετρέλαιο και νόμισμα σταμάτησαν να δίνουν συγκριτικό πλεονέκτημα στην Ευρώπη, οι εισροές ΑΞΕ αν και δεν αυξήθηκαν με τους προηγούμενους ρυθμούς δεν σταμάτησαν. Συνεπώς κανείς από τους προαναφερθέντες παράγοντες δεν προσδιορίζει αποκλειστικά το βαθμό προσέλκυσης των επενδύσεων, αλλά όλοι μαζί συμβάλλουν.

Στα παρακάτω κεφάλαια θα αναφερθούμε αναλυτικά σε όλους τους παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία και την εξέλιξη των άμεσων ξένων επενδύσεων και όσον αφορά τις επιχειρήσεις αλλά και όσον αφορά τις χώρες υποδοχής.

3.2 Προσδιοριστικοί Παράγοντες ΑΞΕ

Μέσα από τις διάφορες θεωρίες που αναπτύχθηκαν προκύπτουν πολλοί παράγοντες που φαίνεται να προσδιορίζουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Οι παράγοντες αυτοί μπορεί να σχετίζονται με την επιχείρηση που κάνει την επένδυση και να αφορούν από την μια πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας και από την άλλη πλεονεκτήματα εσωτερικοποίησης ή να σχετίζονται με πλεονεκτήματα που έχει η χώρα υποδοχής της επένδυσης.

Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει πολλές έρευνες για να καθοριστούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων σε μία χώρα. Η βιβλιογραφία που αναφέρεται στις άμεσες ξένες επενδύσεις ξεκινά το 1960 και είναι εκτενής. Τα αποτελέσματα είναι πολλά αλλά συγχρόνως και αρκετά αμφιλεγόμενα.

Η χωροθέτηση των ΑΞΕ σε μια περιοχή είναι συνυφασμένη με την ύπαρξη συγχρόνως τριών παραγόντων²⁶ :

- Ύπαρξη πλεονεκτημάτων των συγκεκριμένων εταιριών (π.χ. κατάλληλη τεχνολογία), τα οποία με τη ορθή εκμετάλλευση μπορούν να αντισταθμίσουν τα πρόσθετα κόστη των ιδρυόμενων παραγωγικών υποδομών σε ένα ξένο περιβάλλον και να ξεπεραστούν τα μειονεκτήματα σχετικά με τις τοπικές εταιρίες.
- Ύπαρξη τοπικών πλεονεκτημάτων στην χώρα υποδοχής (μεγάλες αγορές, χαμηλό κόστος πόρων ή ανώτερη υποδομή).
- Οφέλη από τη διερεύνηση των πλεονεκτημάτων της κάθε ιδιοκτησίας αλλά και της τοπικής περιοχής από τη διεθνοποίηση, π.χ. μέσω συναλλαγών ΑΞΕ παρά μέσω μονομερής διαδικασίας του εμπορίου.

Το πρώτο και το τρίτο χαρακτηριστικό αποτελούν προσδιοριστικοί παράγοντες με κύριο προσανατολισμό τη μορφή των εταιριών, ενώ το δεύτερο της περιοχής. Εάν ισχύει μόνο ο πρώτος παράγοντας τότε οι εταιρίες θα βασιστούν στις εξαγωγές μέσω έγκρισης ή πώλησης πατεντών με σκοπό την εξυπηρέτηση της ξένης αγοράς, ενώ εάν ισχύει και ο τρίτος παράγοντας τότε οι ΑΞΕ αποτελούν την προτιμώμενη μορφή εξυπηρέτησης ξένων αγορών αλλά με την προϋπόθεση ύπαρξης χωροθετικών πλεονεκτημάτων.

---

²⁶UNCTAD, World investment report (1998)

3.2.1 Προσδιοριστικοί Παράγοντες που Αφορούν την Επιχείρηση

Οι παράγοντες που σχετίζονται με στοιχεία της επιχείρησης που κάνει την επένδυση (πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας) είναι απαραίτητοι ώστε να εξηγήσουν την δημιουργία άμεσων ξένων επενδύσεων αλλά όχι επαρκείς από μόνοι τους³. Σύμφωνα με τον Lass (1980), η ικανότητα μιας χώρας να εισχωρήσει σε μία ξένη αγορά καθορίζεται όχι από το απόλυτο επίπεδο των πλεονεκτημάτων ιδιοκτησίας που έχει αλλά από την σχετική δύναμη των πλεονεκτημάτων αυτών σε σχέση με επιχειρήσεις άλλων χωρών.

Ένας τέτοιος παράγοντας είναι η ικανότητα της επιχείρησης για καινοτομίες και νέες τεχνολογίες, πράγμα που της δίνει το πλεονέκτημα να πραγματοποιήσει μία επένδυση σε σχέση με ανταγωνιστικές επιχειρήσεις. Όσα περισσότερα χρήματα ξοδεύει μία επιχείρηση σε έρευνα και ανάπτυξη τόσες περισσότερες καινοτομίες ανακαλύπτει οι οποίες της δίνουν μεγαλύτερες δυνατότητες για άμεσες ξένες επενδύσεις σε σχέση με τους αντιπάλους της.

Ένας άλλος παράγοντας που καθορίζει την ικανότητα μιας επιχείρησης να κάνει άμεσες ξένες επενδύσεις είναι η διαφοροποίηση του προϊόντος που παράγει. Όσο πιο διαφοροποιημένο είναι το προϊόν και όσο πιο ιδιαίτερα χαρακτηριστικά διαθέτει τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να προτιμηθεί από τους ξένους καταναλωτές. Έτσι η επιχείρηση παίρνει περισσότερο εύκολα την απόφαση να επενδύσει σε μια ξένη αγορά.

Επιπλέον ο ολιγοπωλιακός χαρακτήρας μιας επιχείρησης αποτελεί ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που της δίνει περισσότερες δυνατότητες για άμεσες επενδύσεις σε μία ξένη χώρα. Ο χαρακτηρισμός μίας επιχείρησης ως ολιγοπωλιακή υποδηλώνει την ύπαρξη συγκριτικών πλεονεκτημάτων της επιχείρησης εφόσον αυτή εκμεταλλεύεται συντελεστές τους οποίους μπορούν να χρησιμοποιήσουν λίγοι ή παράγει προϊόντα με έναν μικρό αριθμό ανταγωνιστών. Έτσι η ολιγοπωλιακή επιχείρηση μπορεί ευκολότερα να εκμεταλλευτεί το χαρακτηριστικό αυτό και να διεισδύσει στις ξένες αγορές.

Ακόμα, το μέγεθος της θυγατρικής που ιδρύεται, το μέγεθος της επιχείρησης που κάνει την επένδυση αλλά και η ικανότητα της να αυξήσει το κεφάλαιο της σε επιθυμητά επίπεδα μπορούν να θεωρηθούν παράγοντες της επιχείρησης από τους οποίους εξαρτάται η απόφαση πραγματοποίησης μίας επένδυσης καθώς της προσδίδουν μεγαλύτερη δύναμη και την κάνουν περισσότερο ανταγωνιστική σε σχέση με τους αντιπάλους της.

3.2.2 Προσδιοριστικοί Παράγοντες που Αφορούν τη Χώρα Υποδοχής

Με βάση την προηγούμενη τοποθέτηση και παρουσίαση των σημερινών οικονομικών τάσεων αναπτύσσεται σε αυτήν την ενότητα το πλαίσιο παραγόντων που συνθέτουν την κινητικότητα και εγκατάσταση των ΑΞΕ στις χώρες υποδοχής.

Οι παράγοντες που μπορεί να διαθέτει μία χώρα ώστε να καταφέρει να προσελκύσει άμεσες ξένες επενδύσεις είναι πολλοί και η σημαντικότητα τους μπορεί να εξαρτηθεί από το κίνητρο των ξένων επενδυτών να επενδύσουν στην ξένη χώρα (market-seeking ή efficient-seeking), τον τύπο της επένδυσης (εξαγορά ή νέα επιχείρηση), τον τομέα που γίνεται η επένδυση αλλά και από το μέγεθος των επενδυτών²⁶.

Επιπλέον, οι διαφορών ειδών βελτιώσεις στο οικονομικό περιβάλλον έχουν οδηγήσει τις πολυεθνικές να υιοθετούν περισσότερο σύνθετες έντασης ανταγωνισμού στρατηγικές, έτσι ώστε να αναζητούν τοποθεσίες όπου θα μπορούν να συνδυάζουν πιο αποδοτικά τα εν κίνηση κεφάλαια τους με τους σταθερούς πόρους που χρειάζονται για να παράγουν αγαθά και υπηρεσίες προς τις αγορές που εξυπηρετούν.

Συνοπτικά, κάποιοι σημαντικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις ΑΞΕ, και σχετίζονται με τις χώρες υποδοχής είναι οι παρακάτω:

1. Η οικονομική μακροοικονομική και πολιτική σταθερότητα: Καμία επιχείρηση δεν επενδύει σε μια χώρα που ενδέχεται αργότερα να κρατικοποιήσει τις ιδιωτικές επιχειρήσεις ή που τα μακροοικονομικά τους μεγέθη (π.χ. πληθωρισμός, κόστος δανεισμού) δεν ευνοούν σταθερότητα²⁷.
2. Το επιτόκιο : Το επιτόκιο που διαμορφώνεται στην χώρα αποτελεί έναν ακόμα δείκτη της σταθερότητας που υπάρχει σε αυτήν και μπορεί να επηρεάσει τις άμεσες ξένες επενδύσεις επιδρώντας στις τιμές των κεφαλαίων, στην μεταφορά των κερδών και στον ανταγωνισμό στις εξαγωγές των ξένων θυγατρικών. Ένα υψηλό επιτόκιο δανεισμού θα επηρεάσει αρνητικά την εισροή ξένων επενδύσεων στην χώρα ενώ αντίθετα ένα χαμηλό επιτόκιο θα προσελκύσει περισσότερο τους ξένους επενδυτές²⁷.

---

²⁷Sethi D (2003)

3. Οι υπάρχουσες υποδομές: Η ύπαρξη σύγχρονων και εκτεταμένων υποδομών οι οποίες μειώνουν τα κόστη μεταφοράς και μετέπειτα ευνοούν εξαγωγές σε γειτονικές χώρες επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό την προσέλκυση ΑΞΕ²⁸.
4. Οι φυσικοί πόροι που διαθέτει η χώρα: Στους οικονομικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις μπορούν να συμπεριληφθούν και οι φυσικοί πόροι που μπορεί να διαθέτει μία χώρα. Οι φυσικοί πόροι αποτελούσαν σημαντικό παράγοντα όσο αφορά την προσέλκυση ξένων επενδυτών μέχρι και τα τέλη του Β' παγκοσμίου πολέμου αλλά όχι επαρκή από μόνο του. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις γίνονταν σε χώρες με αφθονία φυσικών πόρων αλλά κυρίως σε αυτές που δεν είχαν τα μέσα και τις τεχνικές δεξιότητες να τους εκμεταλλευτούν και να τους εξάγουν. Στην πορεία η σημασία των φυσικών πόρων ως παράγοντες προσέλκυσης άμεσων ξένων επενδύσεων μειώθηκε εφόσον μειώθηκε και ο πρωτογενής τομέας στο παραγόμενο παγκόσμιο προϊόν.
5. Η τοπική διακυβέρνηση-πολιτική και το εύρος της διαφθοράς: Η χώρα θα πρέπει να είναι σε θέση να εγγυηθεί ότι θα παρέχει ίση μεταχείριση προς όλες τις επιχειρήσεις και οι τελευταίες θα τυγχάνουν ουδέτερης – αν όχι ευνοϊκής – συμπεριφοράς από τους κυβερνητικούς φορείς²⁹.

Οι πολιτικές των άμεσων ξένων επενδύσεων που εφαρμόζουν οι κυβερνήσεις των χωρών αποτελούν έναν σημαντικό παράγοντα προσέλκυσης των ξένων επενδυτών. Δεν μπορούν να γίνουν άμεσες ξένες επενδύσεις χωρίς την ύπαρξη πολιτικών που θα επιτρέψουν την είσοδο τους στην ξένη χώρα. Περιοριστικές πολιτικές όσο αφορά τις άμεσες ξένες επενδύσεις κλείνουν την πόρτα στους ξένους επενδυτές ενώ πολιτικές περισσότερο απελευθερωμένες θα ενθαρρύνουν τους επενδυτές να επενδύσουν χωρίς αυτό όμως να σημαίνει ότι η επένδυση θα πραγματοποιηθεί. Οι απελευθερωμένες πολιτικές για τις άμεσες ξένες επενδύσεις αποτελούν δηλαδή απαραίτητο παράγοντα αλλά όχι επαρκή για την προσέλκυση ξένων επενδυτών²⁶.

Η εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων σε μία χώρα μπορεί να επηρεαστεί έμμεσα και από άλλες πολιτικές που εφαρμόζουν οι αρχές. Μία σωστή νομισματική και δημοσιονομική πολιτική που αποτρέπει τις πληθωριστικές πιέσεις και διατηρεί την ισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών, όπως είπαμε και στον πρώτο παράγοντα, φανερώνει μία χώρα με πολιτική

---

²⁸Nabende, A (2001)

²⁹De Mello, L (1997)

σταθερότητα γεγονός που μπορεί να επηρεάσει θετικά την εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων σε αυτήν.

Επίσης, πολιτικές που επηρεάζουν την προσφορά και την ποιότητα των παραγωγικών πόρων επιδρούν όχι μόνο στην ποσότητα των άμεσων ξένων επενδύσεων στην χώρα αλλά και την ποιότητά τους.

Τέλος, πολιτικές που στοχεύουν στην βελτίωση της εκπαίδευσης και της υγείας των κατοίκων της, αυξάνουν την προσφορά αλλά και την ποιότητα του ανθρωπίνου κεφαλαίου ενώ πολιτικές που προωθούν καλύτερες υποδομές αυξάνουν τα πλεονεκτήματα της χώρας υποδοχής δίνοντας έτσι την δυνατότητα για περισσότερες άμεσες ξένες επενδύσεις.

6. Ιδιωτικοποιήσεις και επενδυτικό περιβάλλον :Οι φόροι, είναι ένας άλλος οικονομικός παράγοντας , φαίνεται να επηρεάζουν και αυτοί την εισροή ξένων επενδύσεων σε μία χώρα σύμφωνα με μελέτες των Hartman 1984, Grubert and Mutti 1991, Cassou 1997 και άλλων. Η δημιουργία ενός ελκυστικού επενδυτικού περιβάλλοντος με μειωμένη φορολογία για τα πρώτα χρόνια της επένδυσης, χαλαρούς εργατικούς νόμους κ.α. έχει διπλό χαρακτήρα: αφενός υποστηρίζει την πορεία των ιδιωτικοποιήσεων αφετέρου προσελκύει επιπλέον επενδυτικά κεφαλαία²⁹. Παρουσιάζεται μία αρνητική επίδραση των φόρων στις άμεσες ξένες επενδύσεις καθώς οι επενδυτές αποφεύγουν να επενδύσουν σε χώρες με υψηλή φορολογία.
7. Εργατικό δυναμικό: Ισχυρότατο πλεονέκτημα θεωρείται είτε η ύπαρξη χαμηλού κόστους εργατικού δυναμικού είτε η ύπαρξη υψηλού μορφωτικού επιπέδου και εξειδίκευσης. Το κόστος εργασίας αποτελεί έναν καθοριστικό παράγοντα στην προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων και η επίδραση που φαίνεται να έχει σε αυτές είναι αρνητική όπως παρουσιάζουν οι μελέτες των Culem (1988), Janicki και Wunnava (2004), Bevan και Estrin (2004), Barrell και Pain (1996). Όσο χαμηλότερο το κόστος εργασίας σε μία χώρα, τόσο μεγαλύτερη η πιθανότητα να επιλεγεί η χώρα αυτή ως τόπος της επένδυσης.

Η ύπαρξη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και έμπειρου επιστημονικού προσωπικού μπορεί επίσης να επηρεάσει θετικά την προσέλκυση ξένων επενδυτών σε μία χώρα κυρίως όταν οι επενδύσεις αφορούν παραγωγικούς τομείς έντασης εξειδικευμένης εργασίας.

8. Υποτιμημένο νόμισμα: Αν και ένα νόμισμα δεν παραμένει υποτιμημένο για μεγάλα διαστήματα, παρόλα αυτά συνεπάγεται για τις εξαγωγικού χαρακτήρα ΑΞΕ ανταγωνιστικότερα προϊόντα προς εξαγωγή³⁰.
9. Βαθμός απελευθέρωσης εμπορίου : Το άνοιγμα του εμπορίου και η μείωση των εμποδίων σε αυτό όπως οι υψηλοί εισαγωγικοί δασμοί και το υψηλό μεταφορικό κόστος μελετήθηκαν επίσης ως ένας παράγοντας που μπορεί να επηρεάσει τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Από τη μια μεριά όταν το εμπόριο υπόκειται σε περιοριστικούς δασμούς προσελκύονται ΑΞΕ που στοχεύουν στη διείσδυση εντός της προστατευμένης αγοράς. Από την άλλη πλευρά όμως, η πορεία προς την απελευθέρωση του εμπορίου αφενός προσφέρει ευνοϊκότερα μακροοικονομικά στοιχεία αφετέρου προσελκύει ΑΞΕ εξαγωγικού χαρακτήρα³⁰.

Τα αποτελέσματα στα οποία κατέληξαν οι διάφορες μελέτες δεν συνέκλιναν μεταξύ τους. Οι Rubio και Rivero 1994, όπως και ο Culem 1988, καταλήγουν σωστά και όπως θα αναμενόταν σε μία θετική σχέση μεταξύ άμεσων ξένων επενδύσεων και άνοιγμα στο εμπόριο. Όμως άλλες έρευνες όπως αυτή του Mody 1992 καταλήγει σε μία μη στατιστικά σημαντική σχέση ενώ αυτή των Schmitz και Bieri 1972 δείχνει σχέση αρνητική.

10. Μέγεθος ανάπτυξης της αγοράς : Πολλές έρευνες επικεντρώνονται σε διάφορους οικονομικούς παράγοντες της αγοράς ως σημαντικούς στην προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων. Το μέγεθος της αγοράς παρουσιάζει θετική επίδραση στην εισροή ξένων επενδυτών (Scaperlanda and Balough 1983, Tsai 1994, Billington 1999) καθώς αυτοί προτιμούν να επενδύσουν σε αγορές με μεγάλο αριθμό καταναλωτών ώστε να πουληθεί το προϊόν τους γρηγορότερα. Επίσης ο ρυθμός ανάπτυξης της αγοράς, επηρεάζει θετικά τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Μία χώρα με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης που οδηγεί σε πολλές μελλοντικές ευκαιρίες προσελκύει ευκολότερα τους ξένους επενδυτές.
11. Πολιτική σταθερότητα : Τα τελευταία χρόνια πολλά άρθρα και έρευνες ισχυρίζονται ότι παράγοντες που σχετίζονται με το πολιτικό ρίσκο μπορούν επίσης να εξηγήσουν την εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων. Οι χώρες στις οποίες επικρατεί πολιτική αστάθεια και αβεβαιότητα απωθούν τους ξένους επενδυτές οι οποίοι προτιμούν να επενδύουν σε χώρες όπου ο πολιτικός κίνδυνος είναι ελάχιστος ή μηδενικός (Basi, 1963

---

³⁰ Galan J and Benito J. (2001)

12. Οι ήδη υπάρχουσες ΑΞΕ: Στην περίπτωση αυτή, η ύπαρξη καλών οργανισμών σε μία χώρα μειώνει το ρίσκο επένδυσης, με βάση τις πληροφορίες που αντλούνται από τις προγενέστερες ΑΞΕ στην περιοχή.). Προτιμούν να επενδύσουν σε χώρες που έχουν ισχυρούς οργανισμούς που σχετίζονται με τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Οι λόγοι που ένας καλός οργανισμός προωθεί την εισροή ξένων επενδυτών είναι πολλοί. Βοηθούν στην πολιτική σταθερότητα, αποτρέπουν την διαφθορά, μειώνουν το κόστος δημιουργίας μίας επένδυσης αλλά και τις διαδικασίες που απαιτούνται για την πραγματοποίησή της.³¹

Άλλοι παράγοντες που σύμφωνα με μελέτες μπορούν να επηρεάσουν την εισροή επενδύσεων σε μία χώρα είναι κάποιοι παράγοντες που σχετίζονται με την ευκολία στην πραγματοποίηση μίας επένδυσης. Η γεωγραφική απόσταση της χώρας υποδοχής από την χώρα προέλευσης της επένδυσης είναι ένας από αυτούς. Ένας επενδυτής προτιμά να επενδύσει σε μία χώρα γειτονική καθώς το μεταφορικό κόστος σε αυτήν είναι μικρότερο. Επίσης, η κατάλληλη υποδομή είναι ένας ακόμα παράγοντας που διευκολύνει την δημιουργία μίας επένδυσης²⁶.

Την προσέλκυση ξένων επενδυτών επηρεάζουν ακόμα και παράγοντες που διευκολύνουν την λειτουργία της επιχείρησης στην ξένη χώρα όπως η προώθηση των πλεονεκτημάτων της χώρας αλλά και τα διάφορα κίνητρα που παρέχονται. Πιο συγκεκριμένα, η προώθηση έχει γίνει πολύ σημαντική για την προσέλκυση ξένων επενδυτών τα τελευταία χρόνια. Χώρες που άλλαξαν τις πολιτικές τους όσο αφορά τις άμεσες ξένες επενδύσεις, χώρες που θέλουν να τραβήξουν την προσοχή των επενδυτών αλλά και χώρες που δεν ήταν ορατές και δεν προτιμούνταν από τους επενδυτές δίνουν πλέον μεγάλη βαρύτητα στην προώθηση των πλεονεκτημάτων της χώρας τους ώστε να προσελκύσουν τους επενδυτές. Ωστόσο ο παράγοντας αυτός δεν είναι επαρκής αλλά συμπληρωματικός κάποιων άλλων οικονομικών και όχι μόνο παραγόντων που πρέπει να υπάρχουν ώστε να αποφασίσει κάποιος να επενδύσει στην χώρα. Επίσης τα κίνητρα δεν αποτελούν από μόνα τους καθοριστικό παράγοντα για τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Όμως εάν έχει αποφασιστεί η άμεση ξένη επένδυση τότε μπορούν αυτά να επηρεάσουν την τοποθεσία που μπορεί να γίνει²⁶.

Εύλογο θεωρείται πως για την προσέλκυση επένδυσης δεν απαιτείται η ταυτόχρονη ύπαρξη όλων των παραγόντων, αλλά αρκεί έστω και ένα τμήμα αυτών ή ακόμα και ένας παράγοντας.

---

³¹Julio- Alves- Tavares(2011)

3.3 Η Πολιτική των ΑΞΕ ως Προσδιοριστικός Παράγοντας

Οι κεντρικές πολιτικές των ΑΞΕ αποτελούνται από μια σειρά κανόνων και ρυθμίσεων που σκοπό έχουν να επηρεάσουν την τομεακή σύνθεση ή τη γεωγραφική προέλευση αυτών, ενθαρρύνοντας συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες.

Αναλυτικότερα, οι πολιτικές εμπορίου παίζουν τον πιο σημαντικό ρόλο καθώς υπάρχει έντονη συσχέτιση μεταξύ των ροών ΑΞΕ και των εμπορικών συναλλαγών. Παράδειγμα οι ασιατικές χώρες υιοθέτησαν πολιτικές προσέλκυσης ΑΞΕ και εμπορικές πολιτικές με σκοπό την έμμεση οικονομική συνεισφορά των υπερεθνικών επιχειρήσεων στις εξαγωγές (π.χ. Χονγκ-Κονγκ και Κίνα υιοθέτησαν πολιτικές μη κρατικής παρέμβασης στο εμπόριο και τις ΑΞΕ). Άλλες μορφές πολιτικών που έχουν άμεση επίδραση στις ΑΞΕ αποτελούν οι ιδιωτικοποιήσεις και οι διεθνείς συμφωνίες. Οι ιδιωτικοποιήσεις αποτελούν ειδική περίπτωση εξαγοράς αφού εάν η επιχείρηση αποτελεί φυσικό ή σχεδόν φυσικό μονοπώλιο η πώληση της σε ξένους επενδυτές σημαίνει πρόσφορα ενός μονοπωλίου από κρατικό σε ιδιωτικό μέσο¹⁴.

Οι πολιτικές των ΑΞΕ διαφέρουν διακρατικά ανάλογα με την οικονομική και κοινωνική διάρθρωση της κάθε χώρας αλλά και διαχρονικά αφού μετά τα μέσα της δεκαετίας του '80 οι οικονομικές πολιτικές είναι βασισμένες περισσότερο στην αγορά. Αποτέλεσμα το καθεστώς πολιτικών των ΑΞΕ σε συνδυασμό με των εμπορικών πολιτικών είναι περισσότερο φιλελεύθερο συνθέτοντας ένα περισσότερο συνεκτικό πλαίσιο πολιτικών. Από την άλλη, το φιλελεύθερο οικονομικό περιβάλλον αποτελεί ένα καταλυτικό παράγοντα προσέλκυσης ΑΞΕ (επιτρέποντας και ενθαρρύνοντας την είσοδο αυτών) αλλά δεν είναι και ο μοναδικός (εξαίρεση στην Αφρική)¹⁴.

Οπότε, σε γενικές γραμμές, η φιλελευθεροποίηση των ΑΞΕ αποτελεί μια δυναμική διαδικασία η οποία περιλαμβάνει τις εξής φάσεις:

1. αντιστάθμιση ή απομάκρυνση των διαστρεβλώσεων της αγοράς, οι οποίες αποτελούσαν παραδοσιακά περιορισμοί προς τους ξένους ιδιαίτερα επενδυτές, και των κινήτρων και χορηγήσεων οι οποίοι μεροληπτούν υπέρ τους η κατά τους ,
2. επέκταση θετικών προτύπων μεταχείρισης ξένων επενδυτών (μέσω νόμων και διεθνών συμφωνιών),
3. επέκταση επίβλεψης της αγοράς για τη διαβεβαίωση της κατάλληλης λειτουργίας της (οι περισσότερες χώρες έχουν θεσπίσει μηχανισμούς για την επίβλεψη διεθνών

συγχωνεύσεων και εξαγορών, συναλλάγματος αποθέματος και χρηματοοικονομικών αγορών).

Οι δύο πρώτοι παράγοντες είναι πολύ βασικοί για τη φιλελευθεροποίηση των ΑΞΕ αλλά εξαρτώνται σημαντικά από τον τρίτο παράγοντα.

3.4. Η Επίδραση της Διεθνούς Πολιτικής

Οι χώρες με σκοπό την προσέλκυση και την αναβάθμιση της ποιότητας των ΑΞΕ προχωρούν προς τη σύναψη διεθνών συμφωνιών, ισότιμων, περιφερειακών και πολυμερών.

Αναλυτικότερα :

- Ισότιμες συμφωνίες: Οι ισότιμες συμφωνίες πραγματοποιούνται συνήθως ανάμεσα σε ανεπτυγμένες χώρες ή μεταξύ αναπτυσσόμενες και μεταβατικές χώρες με σκοπό την προώθηση επενδύσεων (βελτίωση επενδυτικού περιβάλλοντος).
- Περιφερειακές συμφωνίες: Οι περιφερειακές συμφωνίες θεσπίζονται και λειτουργούν μέσα στο πλαίσιο περιφερειακής ολοκλήρωσης (ΠΠΟ). Το ΠΠΟ διαμορφώνεται κύρια από το βάθος και τον σκοπό της ολοκλήρωσης, δηλαδή διακυμαίνεται από ένα καθεστώς ελεύθερου εμπορίου μέχρι και πλήρη οικονομική ολοκλήρωση².

Όπως αναφέρει και ο Δημήτριος Κυρκιλής, στο σύγγραμμά του «Άμεσες Ξένες Επενδύσεις», ένα «επιφανειακό» ΠΠΟ, το οποίο συνεπάγεται μείωση των δασμών ανάμεσα στα κράτη μέλη και τήρηση εξωτερικών δασμών στα μη μέλη, μπορεί να έχει επίδραση στις ΑΞΕ μέσω του εμπορίου ή στρατηγικών αντιδράσεων προς τους ανταγωνιστές και την ανάπτυξη.

Ένα «βαθύτερο πλαίσιο», το οποίο επίσης επιτρέπει κίνηση του κεφαλαίου (περιλαμβάνοντας και τις ΑΞΕ), αναμένεται να επηρεάσει τους προσδιοριστικούς παράγοντες επενδύσεων των πολυεθνικών.

Γενικά, το ΠΠΟ συμβάλλει προς την ολοκλήρωση των περιοχών και επιδρά στους προσδιοριστικούς παράγοντες των ΑΞΕ μέσω περισσότερων καναλιών. Επιπλέον, όσο το ρυθμιστικό πλαίσιο των ΑΞΕ εναρμονίζεται όλο και περισσότερο σε μια περιοχή, τόσο περισσότερο αυξάνεται η σημαντικότητα του στους οικονομικούς προσδιοριστικούς παράγοντες των πολυεθνικών στις αποφάσεις της ακριβής εγκατάστασή τους.

Η αξιοπιστία του ΠΠΟ αποτελεί το δεύτερο σημαντικό παράγοντα και επιβεβαιώνεται από τη λειτουργία των πρόσφατων ΠΠΟ, οι οποίοι έχουν σημαντική επίδραση στις ΑΞΕ λόγω του πιο αυστηρού χαρακτήρα τους σε σχέση με προηγούμενων.

Τέλος, τρίτος παράγοντας που συμβάλλει στη διαμόρφωση των χωρών μελών και θεσμικών δεσμών μεταξύ αυτών όπως π.χ. το είδος και επίπεδο του εμπορίου και των εμποδίων των ΑΞΕ. Η επίδραση ενός ΠΠΟ στους προσδιοριστικούς παράγοντες των ΑΞΕ σε χώρες που έχουν ήδη θεσπίσει σημαντικές οικονομικές συνδέσεις, θα εξαρτηθεί από την απόκλιση της εφαρμογής της με της υπάρχουσας εγχώριας πολιτικής.

Συνοπτικά συμπεραίνουμε πως :

- i. α) το ΠΠΟ θέτει μια διαφορετική προοπτική οικονομικών συναλλαγών, τη διευκόλυνση πρόσβασης στις περιφερειακές αγορές αντί παραδοσιακά των εθνικών,
- ii. καθίσταται σημαντικής σημασίας για τις χώρες υποδοχής ΑΞΕ (σε εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες) η ικανότητα ευνοϊκής προσβασιμότητας στην αγορά της ευρύτερης περιφέρειας, η οποία συσχετίζεται με το βαθμό ολοκλήρωσης της στο περιφερειακό bloc όσον αφορά την πολιτική εναρμόνιση και τη φυσική πρόσβαση,
- iii. το επίπεδο ανάπτυξης μιας περιφέρειας (παρά μιας χώρας) χαρακτηρίζεται πλέον ως ένας καταλυτικός παράγοντας προσέλκυσης ΑΞΕ, ενώ η ανάπτυξη των εθνικών αγορών καθίσταται σημαντική για τις μη εμπορεύσιμες υπηρεσίες,
- iv. το πλαίσιο των ΠΠΟ χαρακτηρίζεται από τη μορφή της «ανοιχτότητας» με συνέπεια οι εταιρίες να έχουν τη δυνατότητα εκμεταλλεύσεις μέσω της επιλεκτικής τους χωροθετησης των πλεονεκτημάτων που τους παρουσιάζονται έναντι των ανταγωνιστών τους και συμμετοχής σε διασυνοριακές στρατηγικές συμμαχίες,
- v. οι προσδιοριστικοί παράγοντες που συσχετίζονται με την παραγωγή των ΑΞΕ υπό το ΠΠΟ έχουν επίσης ένα σημαντικό ρόλο. Δηλαδή, το ΠΠΟ εξασφαλίζει την αύξηση του κεφαλαίου που προέρχεται από τις ΑΞΕ ή την εκμετάλλευση των πόρων μέσω του πλεονεκτήματος της συγκεκριμένης χωροθετησης των σταθερών παραγόντων παραγωγής ή της πρόσβασης στην αγορά. Η εκμετάλλευση των πόρων αυτών συνεπάγεται δημιουργία κεφαλαίου και είναι προσβάσιμοι από υπερεθνικές ή υποεθνικές ομάδες εταιριών και ερευνητικά κέντρα μέσω

δημιουργίας επίσημων ή ανεπίσημων δεσμών με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι οικονομικές συσσωρευσης.

Επιπλέον, η αποδοτικότητα αποκτά μια νέα διάσταση στο περιφερειακό περιβάλλον. Η ύπαρξη μεγαλύτερης ποικιλίας συντελεστών παραγωγής σε μια ευρύτερη επιλογή τιμών συνεπάγεται και τη δυνατότητα των πολυεθνικών να ακολουθούν μια σειρά καλύτερων επιλογών μέσω όντως μέλος μιας περιφερειακής συμμαχίας και όχι μιας μόνο χώρας. Η περιφερειακή ολοκλήρωση επίσης επιτρέπει τις πολυεθνικές να εκ- μεταλλεύονται τα διάφορα πλεονέκτημα τα οποία σχετίζονται από ένα μεγαλύτερο αριθμό προσδιοριστικό παράγοντα των ΑΞΕ χωρίς να πρέπει να θέτουν διλήμματα εμπορευματοποίησης ενός παράγοντα έναντι κάποιου αλλού, (π.χ. πρόσβαση σε πιο ευρύτερες αγορές γίνεται πλέον εφικτό χωρίς να πρέπει να «θυσιαστεί» η πρόσβαση σε πόρους συγκεκριμένης περιοχής οι οποίοι θα συνέβαλλαν σε αύξηση της αποδοτικότητας). Από την μια πλευρά, το γεγονός αυτό εντείνει την ελκυστικότητα των περιοχών, ενώ από την άλλη, καθώς τα εθνικά πλεονεκτήματα χωροθετησης έχουν μικρότερη πρωταρχική σημασία, εντείνεται ο ανταγωνισμός για ΑΞΕ μεταξύ των κρατών μελών ή των περιοχών τους.

Όσον αφορά την εμπορική συμμόρφωση (κανονικότητα) των περιοχών ή άλλες πολιτικές που επηρεάζουν τα χαρακτήρα των ΑΞΕ, δεν αποτελούν πλέον σημαντικοί παράγοντες προσδιορισμού των πλεονεκτημάτων των περιφερειών. Αντίθετα, τα ΠΠΟ έχουν την ικανότητα επιτάχυνσης της διαδικασίας του εμπορίου, φιλελευθεροποίησης των ΑΞΕ και επιβεβαίωσης για συνεχεία, διαφάνεια, σταθερότητα και προστασία των ξένων επενδυτών. Τέλος, ο παράγοντας των επιχειρηματικών υποδομών αποτελεί μια ακόμη σημαντική συνιστώσα αφού αυξάνει τη διεθνή παραγωγή μέσω προσφοράς μετεπενδυτικών υπηρεσιών, κοινωνικών ανέσεων, και άλλων υπηρεσιών επιχειρηματικής διευκόλυνσης για ξένους επενδυτές, εθνικές κυβέρνησης ή υπό-εθνικές αρχές με συνέπεια να επηρεάζετε η χωρητικότητα συμπεριφορά των πολυεθνικών προς αυτήν την κατεύθυνση.

Συμπερασματικά, τα ΠΠΟ έχουν μειώσει την ικανότητα των κρατών μελών να προσελκύσουν ΑΞΕ μέσω διαπραγμάτευσης και μόνο με ξένους επενδυτές στη βάση των πλεονεκτημάτων των περιοχών. Το περιφερειακό περιβάλλον αποτελεί πλέον το σημαντικότερο προσδιοριστικό παράγοντα χωροθετησης των ΑΞΕ. Η πολιτική μέτρων επιχειρηματικής διευκόλυνσης, αν και δεν αποτελεί την πιο σημαντική κατηγορία προσδιορισμού των ΑΞΕ, λαμβάνει επίσης αυξανόμενη σημασία καθώς αποτελεί έναν επιπλέον παράγοντα προσέλκυσης ΑΞΕ υπαρκτό σε λίγες ακόμη περιοχές.

Συνεπώς, ο διαπεριφερειακός ανταγωνισμός προσέλκυσης ΑΞΕ μέσω επιχειρηματικής διευκόλυνσης εντείνει και σε υπό-εθνικό περιβάλλον, καθώς οι περιοχές μέσα στα κράτη μέλη ανταγωνίζονται περισσότερο πειστικά απ' ότι οι χώρες μεταξύ τους. Η πρόσκληση για τα μέλη των ΠΠΟ ή υπό-εθνικών περιοχών είναι να «παντρέψουν» τα δικά τους ξεχωριστά χωροθετικά πλεονεκτήματα με τα πλεονεκτήματα που συνολικά η περιοχή προσφέρει για να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον το οποίο συμπληρώνει τα πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας και διεθνοποίησης των πολυεθνικών.

3.5 Ο Συμπληρωματικός Χαρακτήρας των ΑΞΕ και του Εμπορίου

Οι λειτουργίες των ΑΞΕ και του εμπορίου προς την εξυπηρέτηση ξένων αγορών δρουν συμπληρωματικά παρά εναλλακτικά, αφού οι ΑΞΕ μέσω της εγκατάστασης και διευκόλυνσης των οικονομικών συναλλαγών ανάμεσα σε διάφορες χώρες ενόπτητες εντείνουν την εμπορική δραστηριότητα (ενδιάμεσων Αγάθων και υπηρεσιών) και την παραγωγική ολοκλήρωση των εταιριών.

Η συμπληρωματική φύση των ΑΞΕ και του εμπορίου παρουσιάζεται ιδιαίτερα έντονη στον τομέα των υπηρεσιών, καθώς οι ΑΞΕ καθίστανται αναγκαίες για την προώθηση πωλήσεων στα δίκτυα διακίνησης και στις μετά-πολιτικές υπηρεσίες, και στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, καθώς οι δραστηριότητες μιας πολυεθνικής λαμβάνει χώρα στην περιοχή υποδοχής μέσω του προμηθευτή υπηρεσιών.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η σχέση εμπορίου/ ΑΞΕ διαφοροποιείται σημαντικά εξαιτίας της επιρροής της Ενιαίας Αγοράς. Αναλυτικότερα, η σχέση εμπορίου/ ΑΞΕ είναι περισσότερο προσανατολισμένη προς το εμπόριο τομέων έντασης τεχνολογίας και συνεπώς επιδέχεται αύξηση, παρά στο εμπόριο τομέων μικρής ένστασης τεχνολογίας (την περίοδο 1984-92 η αναλογία εμπορίου/ ΑΞΕ μειώθηκε σημαντικά σε 6 μεταποιητικούς κλάδους). Επιπλέον, η σχέση των χωρών είναι σε μεγάλο βαθμό εξαρτώμενη αφού η αγορά των εμπορεύσιμων αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίου έχει διαμορφωθεί ως ένα περιφερειακό ή παγκόσμιο χωρικό επίπεδο².

3.6 Ο Ρόλος των Θεσμών στην Προσέλκυση ΑΞΕ

Ήδη από τα τέλη σχεδόν της δεκαετίας του 1990, δόθηκε έμφαση στο ρόλο των θεσμών ως βασικοί παράμετροι της οικονομικής ανάπτυξης (IMF, 2003, Acemoglu et al., 2005). Γενικά, είναι αποδεκτό ότι χώρες που καταγράφουν υψηλότερη οικονομική ευημερία διαθέτουν ταυτόχρονα μεγαλύτερη πολιτική και οικονομική ελευθερία, καλύτερη προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και χαμηλότερο επίπεδο διαφθοράς³².

Οι θεσμοί μπορούν να επιδράσουν στις ΑΞΕ μέσω τριών καναλιών. Πρώτον, μέσω της επίπτωσης αυτών στην οικονομική ανάπτυξη, με έμμεσο δηλαδή τρόπο. Δεύτερον διότι το χαμηλό επίπεδο των θεσμών ενέχει επιπλέον κόστος για τους ξένους επενδυτές. Στην περίπτωση αυτή ανήκει παραδείγματος χάριν το κόστος που ανακύπτει λόγω της διαφθοράς όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Wei (2000). Τρίτον, λόγω του υψηλού μη ανακτήσιμου κόστους οι ΑΞΕ είναι ιδιαίτερα επιρρεπείς σε οποιαδήποτε μορφή αστάθειας.

Μια σειρά εμπειρικών μελετών δίνουν έμφαση σε σύνθετα μέτρα «καλής διακυβέρνησης», με άλλα λόγια «ποιότητας των θεσμών» σε μία χώρα για την προσέλκυση ξένων επενδυτών σε μία χώρα. Ανάμεσα σε αυτούς τους παράγοντες συγκαταλέγονται η γραφειοκρατία, η πολιτική αστάθεια, η διαφθορά και η ποιότητα. Οι Globerman and Shapiro (2002) επίσης αναφέρουν παράγοντες διακυβέρνησης ως ιδιαίτερα σημαντικούς όχι μόνο για τις εισροές ΑΞΕ αλλά για τις εκροές. Συγκεκριμένα αναφέρουν την αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης, την πολιτική αστάθεια, το νομοθετικό πλαίσιο και το κράτος δικαίου.

Άλλες μελέτες δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο της διαφθοράς και τη σημαντική επίδραση της δημοσιονομικής αποτελεσματικότητας, της ευκολίας με την οποία δημιουργείται μία επιχείρηση, της ασφάλειας των πνευματικών δικαιωμάτων, της διαφάνειας, της σταθερότητας του φορολογικού συστήματος, της αποτελεσματικότητας της δικαιοσύνης και των εποπτικών μέσων. Επίσης, ο Gani (2007), υποστηρίζει ότι η γραφειοκρατία, το κανονιστικό πλαίσιο, η ποιότητα της νομοθεσίας και η αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης συγκαταλέγονται στους παράγοντες εκείνους που ασκούν σημαντική επιρροή στις ΑΞΕ³².

Όσον αφορά στις νέες ΑΞΕ (greenfield) υποστηρίζεται ότι επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από την ανασφάλεια που προκύπτει από την κοινωνική και πολιτική αστάθεια, την αποτελεσματικότητα του νομικού συστήματος και το βαθμό στον οποίο επιβάλλονται οι

---

³²Κωνσταντίνα Κοτταρίδη, Δημήτρης Γιακούλας 2013

νόμοι για τα πνευματικά δικαιώματα, με δεδομένο ότι αυτού του τύπου οι ΑΞΕ απαιτούν υψηλό μη αναστρέψιμο κόστος.

Υπάρχουν διάφοροι δείκτες με τους οποίους είναι δυνατό να μετρηθεί η ποιότητα των θεσμών. Αυτοί είναι³²:

1. Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας: Ο δείκτης αυτός ανήκει στο Heritage Foundation και υπολογίζεται για 161 χώρες. Προκειμένου να υπολογιστεί, λαμβάνονται υπόψη 50 ανεξάρτητες μεταβλητές, οι οποίες ταξινομούνται σε δέκα διαφορετικές κατηγορίες. Οι κατηγορίες αυτές αναφέρονται στα πνευματικά δικαιώματα, την ελευθερία από τη διαφθορά, τη δημοσιονομική ελευθερία, τις κρατικές δαπάνες, την επιχειρηματική ελευθερία, την εργασιακή ελευθερία, τη νομισματική ελευθερία, την ελευθερία εμπορίου, την επενδυτική ελευθερία και τη χρηματοοικονομική ελευθερία.
2. Ο Δείκτης Fraser: Ο δείκτης καλύπτει πέντε κατηγορίες: το μέγεθος της κυβέρνησης, τη νομική διάρθρωση και την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων, την πρόσβαση σε υγιές χρήμα, την ελευθερία του εμπορίου και τη νομοθεσία όσον αφορά στην πίστη, την εργασία και την επιχειρηματικότητα. Ο δείκτης καλύπτει 127 χώρες.
3. Προφίλ χωρών: Αναφέρεται σε 52 χώρες βάσει ερωτηματολογίου με 330 ερωτήσεις που αφορούν στους θεσμούς, την κεφαλαιαγορά, την αγορά εργασίας και την αγορά αγαθών και αναπτύχθηκε από το Γαλλικό Υπουργείο Οικονομικών.
4. Δείκτες Διακυβέρνησης της Παγκόσμιας Τράπεζας: Αυτοί αναπτύχθηκαν από τους Kaufmann, Kraay and Mastruzzi το 2005 και καλύπτουν την περίοδο 1996-2004. Αναφέρονται σε πολιτική αστάθεια και βία, την αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης, τη νομοθεσία, το κράτος δικαίου, τη διαφθορά, τα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα.

Όλοι οι παραπάνω δείκτες, μας βοηθούν να κατανοήσουμε κατά πόσο οι θεσμοί μιας χώρας βοηθούν στην ανάπτυξη του κλάδου των άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα ή όχι. Τέλος, με τους δείκτες αυτούς καταλαβαίνουμε και τη ποιότητα της δράσης των θεσμών καθώς και την αποτελεσματικότητά τους.

3.7 Ανακεφαλαίωση

Κλείνοντας το τρίτο κεφάλαιο της εργασίας καλύψαμε εκτενώς το θέμα που αφορά όλους τους προσδιοριστικούς παράγοντες των άμεσων ξένων επενδύσεων. Οι παράγοντες αυτοί μπορεί να σχετίζονται με την επιχείρηση που κάνει την επένδυση και να αφορούν από την μια πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας και από την άλλη πλεονεκτήματα εσωτερικοποίησης ή να σχετίζονται με πλεονεκτήματα που έχει η χώρα υποδοχής της επένδυσης.

Όσον αφορά τους παράγοντες που επηρεάζουν την πραγματοποίηση μιας άμεσης ξένης επένδυσης από την πλευρά της επιχείρησης, η δυνατότητα για καινοτομία, η διαφοροποίηση του προϊόντος, η τεχνολογία και τεχνογνωσία (know-how), ο ολιγοπωλιακός χαρακτήρας της επιχείρησης, ακόμα και το μέγεθος της θυγατρικής και η δυνατότητα αύξησης του κεφαλαίου αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν και προσδιορίζουν την μορφή της επένδυσης που η επιχείρηση επιθυμεί να προβεί σε μια χώρα του εξωτερικού.

Υπάρχουν επίσης πολλοί παράγοντες που προσδιορίζουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις και αφορούν τις χώρες υποδοχής. Τέτοιοι παράγοντες είναι: η οικονομική, μακροοικονομική και πολιτική σταθερότητα στη χώρα, το επιτόκιο, οι φυσικοί πόροι που μπορεί να προσφέρει η χώρα, οι υπάρχουσες υποδομές, το ιδιωτικό και επενδυτικό περιβάλλον κ.α.

Τέλος, η πολιτική των άμεσων ξένων επενδύσεων η οποία αποτελείται από συγκεκριμένες ρυθμίσεις και κανόνες, η διεθνής πολιτική, το διεθνές εμπόριο και οι θεσμοί της κάθε χώρας είναι παράγοντες που επίσης προσδιορίζουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις και είναι καθοριστικοί για την πορεία της και τη εξέλιξή τους στο χρόνο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΜΠΟΔΙΑ

4.1. Εισαγωγή

Η τελευταία δεκαετία, έως το 2008, υπήρξε για την Ελλάδα μία περίοδος συνεχούς και ισχυρής οικονομικής ανάπτυξης. Η συμμετοχή στην ΟΝΕ προσέφερε νομισματική και συναλλαγματική σταθερότητα, πτώση επιτοκίων και σε συνδυασμό με την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος (η οποία παραγοντοποιήθηκε από το 1994 και έπειτα), ταχεία πιστωτική επέκταση. Η διαδικασία αυτή συνέβαλε στην παγίωση ρυθμού μέσης ετήσιας ανάπτυξης 4% κατά την προηγούμενη δεκαετία έναντι 2,1% του μέσου όρου της ΕΕ³³.

Οι παράγοντες που συνέβαλαν στις παραπάνω αναπτυξιακές επιδόσεις της χώρας μας ήταν³³:

- Η συμβολή των ΚΠΣ Β' και Γ με την οποία χτίστηκε και αναπτύχθηκε ουσιαστικά η οικονομική και κοινωνική υποδομή της χώρας. Επίσης, πραγματοποιήθηκε ένας μεγάλος όγκος επενδύσεων σε σύγχρονο παραγωγικό εξοπλισμό και σε νέες παραγωγικές μονάδες από τις ελληνικές επιχειρήσεις με εξαγωγίμο χαρακτήρα.
- Πραγματοποιήθηκε η οργανωτική, διοικητική και επιχειρηματική αναδιάρθρωση των ελληνικών επιχειρήσεων, με αύξηση του μεγέθους τους, με είσοδό τους στο χρηματιστήριο και άντληση σημαντικών κεφαλαίων από αυτό και διεθνοποίησή τους, με επέκταση των επιχειρηματικών τους δραστηριοτήτων στην ΝΑ Ευρώπη και όχι μόνο.
- Τα υψηλά ελλείμματα του ελληνικού κράτους που ενίσχυσαν την εσωτερική δημόσια και ιδιωτική κατανάλωση.

---

³³ Αναστασάτος Τ. (2009)

- Η αύξηση της παραγωγικότητας σε ορισμένους κλάδους της ελληνικής οικονομίας.

Όμως, η ανάπτυξη ήταν κυρίως εσωστρεφής και όχι εξωστρεφής λόγω χαμηλής ανταγωνιστικότητας. Επίσης, εξακολουθούν και υπάρχουν σημαντικά εμπόδια στην ανάπτυξη και την παραγωγικότητα της ελληνικής οικονομίας τα οποία θα αναλύσουμε στις υπόλοιπες ενότητες του κεφαλαίου.

4.2. Το Επιχειρηματικό Περιβάλλον στην Ελλάδα – Εμπόδια για την Πραγματοποίηση ΑΞΕ

Οι επενδύσεις, και ειδικά οι άμεσες ξένες επενδύσεις, είναι σε μεγάλο βαθμό θέμα επιχειρηματικού περιβάλλοντος και κλίματος. Για να τοποθετήσει ο διεθνής επενδυτής τα κεφάλαιά του, πρέπει να προσδοκά καλή απόδοση εντός εύλογου χρονικού διαστήματος και να γνωρίζει ότι διαθέτει οδό εξόδου, δηλαδή δυνατότητα ρευστοποίησης. Κι αν η επιχειρηματική του πρόταση είναι υγιής, δηλαδή στηρίζεται στην κερδοφορία μέσα από μια δραστηριότητα που δημιουργεί συνολικό πλεόνασμα σε σταθερή βάση, και της οποίας η επιβίωση δεν εξαρτάται από τη διαρκή απορρόφηση τμήματος του παραγωγικού κόστους από το κοινωνικό σύνολο μέσω κρατικών επιδοτήσεων, η επενδυτική του συμπεριφορά θα εξαρτηθεί κυρίως από τις φορολογικές, διοικητικές και άλλες γενικές συνθήκες για την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας, και λιγότερο από το κλασικό κίνητρο των επιδοτήσεων³⁴.

Η χώρα όμως εξακολουθεί να υστερεί ως προς τις γενικές συνθήκες ανάπτυξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Σύμφωνα με την Παγκόσμια έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα 2011-2012 του WEF (2012), τα σημαντικότερα εμπόδια στην επιχειρηματικότητα είναι ο αναποτελεσματικός δημόσιος τομέας, η ελλιπής πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις, η διαφθορά, το φορολογικό περιβάλλον και άλλοι.

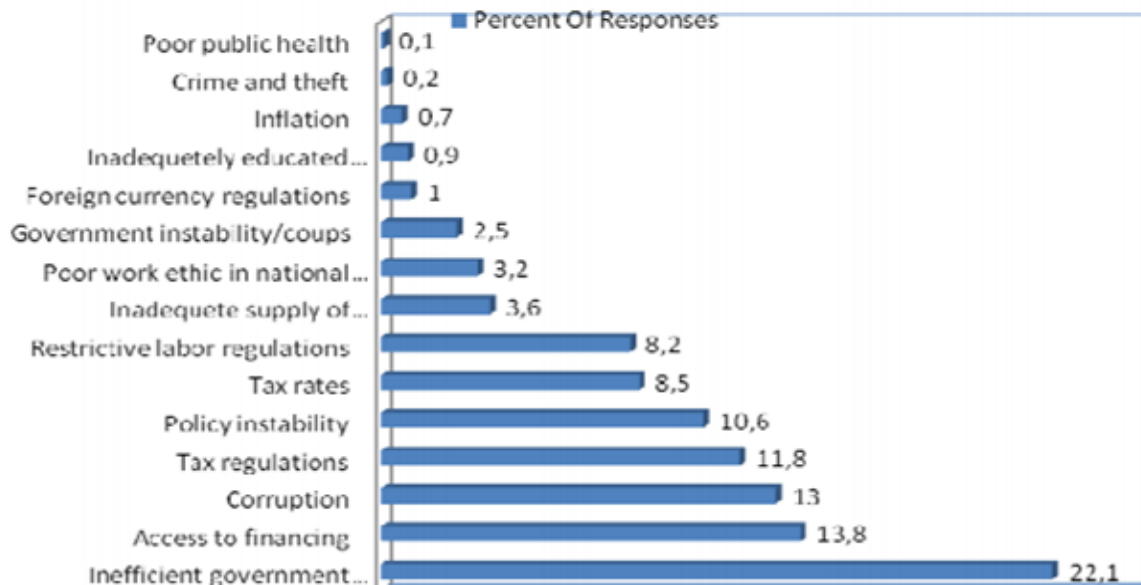
Παρακάτω θα δούμε κάποια από τα βασικά εμπόδια για την πραγματοποίηση μιας άμεσης ξένης επένδυσης στην Ελλάδα³³:

1. Η αποθάρρυνση επενδύσεων και επίτευξης κλίμακας που περιλαμβάνουν:
  - Κατακερματισμός και μικρό μέγεθος επιχειρήσεων στους περισσότερους κλάδους.
  - Υπερβολική ρύθμιση αγορών και επαγγελμάτων.

³⁴Χατζηεμμανουήλ Χ., Νοέμβριος (2005)

- Περίπλοκες και περιοριστικές διαδικασίες αδειοδότησης και λειτουργίας.
  - Απουσία ολοκληρωμένου και συστηματικού χωροταξικού σχεδιασμού και χρήσεων γης.
  - Περίπλοκο και ασταθές φορολογικό πλαίσιο με απουσία κινήτρων για τη δημιουργία κλίμακας.
2. Ο μεγάλος και μη αποδοτικός δημόσιος τομέας που περιλαμβάνει :
- Μεγάλο και δαπανηρόδημόσιο τομέα με υπηρεσίες χαμηλής ποιότητας.
  - Χαμηλή αποδοτικότητα λόγω κατακερματισμού και αλληλοεπικάλυψης ευθυνών.
  - Απουσία μηχανισμού για προσέλκυση ικανών στελεχών από την αγορά.
  - Απουσία μηχανισμού διαχείρισης και έλεγχου απόδοσης καθώς και μειωμένη χρήση διπλογραφικού συστήματος.
3. Η ανελαστική και περιορισμένη χρήση, που αφορά το χαμηλό επίπεδο συμμετοχής νέων και γυναικών στην αγορά εργασίας.
4. Το εργατικό δυναμικό που αφορά :
- Μειωμένη ευελιξία (πχ μμερική απασχόληση) και κινητικότητα του εργατικού δυναμικού.
  - Δεσμευτικό και μη ευέλικτο πλαίσιο συλλογικών συμβάσεων.
  - Απουσία συνεργασίας αγοράς και εκπαίδευσης – ελλιπής στήριξη της καινοτομίας.
5. Το πολύπλοκο νομικό και δικαστικό σύστημα που περιλαμβάνει :
- Υπερπληθώρανόμων (ενίοτε με αντιθέσεις) και ασαφής εφαρμογή τους.
  - Αυξημένο όγκος δικαστικών υποθέσεων που οδηγεί σε μεγάλες καθυστερήσεις.
6. Την αυξημένη "μαύρη" Οικονομία που περιλαμβάνει :
- Αυξημένη φοροδιαφυγή, συνεχείς μεταρρυθμίσεις στον τομέα ανίχνευσης της φοροδιαφυγής και σύστημα είσπραξης φόρων.
  - Πολλές συναλλαγές και δημιουργία πλούτου εκτός επίσημης οικονομίας.

Το επόμενο διάγραμμα περιλαμβάνει περιεκτικά τα πιο σημαντικά εμπόδια στην επιχειρηματικότητα, όπως αναφέρονται και παραπάνω.

Πηγή : Παγκόσμια έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα 2011-2012 του WEF (2012)

Διάγραμμα 4.1

Διαγραμματική απεικόνιση εμποδίων επιχειρηματικότητας

Όπως φαίνεται και από το διάγραμμα, το μεγαλύτερο εμπόδιο για την πραγματοποίηση άμεσων ξένων επενδύσεων σε μια χώρα είναι η αναποτελεσματική διακυβέρνηση η οποία αποτελεί και πηγή για πολλά από τα υπόλοιπα εμπόδια όπως είναι η πολιτική σταθερότητα, η διαφθορά, το φορολογικό καθεστώς, οι εργατικές συνθήκες, ο πληθωρισμός κ.α.

4.3 Οι Υποδομές στην Ελλάδα

Η Ελλάδα διαθέτει σήμερα αναπτυγμένες υλικοτεχνικές υποδομές που επιτρέπουν την απρόσκοπτη υλοποίηση κάθε επενδυτικής δραστηριότητας. Ιδιαίτερα στο πλαίσιο της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων 2004 στην Αθήνα, καθώς και στα επόμενα χρόνια, έλαβε χώρα πλήθος αλλαγών και βελτιώσεων σε διάφορους τομείς, μεταξύ των οποίων και οι υποδομές.

Η οικονομική κρίση που εντάθηκε από το έτος 2010 και συνεχίζεται έως σήμερα, μείωσε αναγκαστικά τους διαθέσιμους πόρους, ωστόσο με συμμετοχή και ιδιωτών θα συνεχισθούν στο πλαίσιο των δυνατοτήτων επενδύσεις σε στρατηγικά έργα που διευκολύνουν τις

μεταφορές, τις υπηρεσίες εφοδιαστικής αλυσίδας και τις τηλεπικοινωνίες, προκειμένου η ροή των αγαθών, υπηρεσιών και πληροφοριών να πραγματοποιείται αποτελεσματικά, άμεσα και αποδοτικά.

Παρακάτω θα πούμε λίγα πράγματα για κάθε ένα από τα είδη μεταφορών στην Ελλάδα και πως έχουν εξελιχθεί :

Οδικό Δίκτυο

Την τελευταία δεκαετία, το οδικό δίκτυο έχει βελτιωθεί σημαντικά. Ένα από τα μεγαλύτερα έργα υποδομής στην Ευρώπη είναι η Εγνατία Οδός, που συνδέει το λιμένα της Ηγουμενίτσας με την Αλεξανδρούπολη.

Ο οδικός άξονας «ΠΑΘΕ» έχει αναβαθμιστεί σημαντικά, συνδέοντας το λιμένα της Πάτρας με Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Εύζωνες στα σύνορα με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Το τρίτο μεγάλο οδικό δίκτυο της Ελλάδας είναι η Ιονία Οδός που συνδέει την Πάτρα και την Ηγουμενίτσα.

Στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, η Αττική Οδός έχει αλλάξει σημαντικά τις οδικές μετακινήσεις στην πρωτεύουσα και αποτελεί σημαντικό δίαυλο για τις διαμετακομιστικές υπηρεσίες, συνδέοντας το Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών με κέντρα εφοδιαστικής αλυσίδας, λιμένες και σιδηροδρομικά δίκτυα³⁵.

Παρόλο που οι βασικές αυτές αρτηρίες είναι υψηλών προδιαγραφών, πολλά δευτερεύοντα οδικά δίκτυα κατασκευάζονται και βελτιώνονται έτσι ώστε να προσφέρουν τις καλύτερες δυνατές υπηρεσίες στους χρήστες τους.

Αερολιμένες

Η Ελλάδα διαθέτει 45 αερολιμένες, από τους οποίους οι 15 είναι κρατικοί αερολιμένες διεθνών συγκοινωνιών, οι 26 είναι κρατικοί αερολιμένες εσωτερικών συγκοινωνιών και οι 4 είναι δημοτικοί αερολιμένες. Πολλά από τα αεροδρόμια που βρίσκονται ειδικά σε νησιά εξυπηρετούν κυρίως τουρίστες και πτήσεις τσάρτερ. Το 2001 εγκαινιάστηκε ο Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών, που θεωρείται από τους καλύτερους στην Ευρώπη. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους αερολιμένες της Ελλάδας, επισκεφθείτε το δικτυακό τόπο της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας³⁶.

Σήμερα, πολλά από τα αεροδρόμια της Ελλάδας είναι σε διαδικασία αναβάθμισης της υποδομής και των εγκαταστάσεών τους, ενώ προβλέπεται η κατασκευή νέων.

---

³⁵Σαμπράκος Ε. (2008)

³⁶<http://www.ypa.gr/>

Λιμένες

Η Ελλάδα διαθέτει εκατοντάδες νησιά και αντίστοιχα λιμάνια, από τα οποία τα 16 είναι διεθνή. Ο λιμένας του Πειραιά αποτελεί ένα από τα πιο πολυσύχναστα λιμάνια της Ευρώπης και το κύριο εμπορικό λιμάνι της χώρας, ενώ ακολουθούν τα λιμάνια της Θεσσαλονίκης, της Πάτρας και της Ηγουμενίτσας. Η Ελλάδα διαθέτει περισσότερα από 140 επιβατηγά και εμπορικά λιμάνια³⁵.

Η λιμενική υποδομή αναβαθμίζεται και βελτιώνεται συνεχώς, προκειμένου να ανταποκριθεί στις εμπορικές ανάγκες και στην εξυπηρέτηση των 22 εκατομμυρίων επισκεπτών της χώρας το 2014, καθώς και σε θέματα ασφαλείας.

Το Νοέμβριο του 2008, η κινέζικη εταιρεία Cosco υπέγραψε συμφωνία για την εκμετάλλευση τμήματος του λιμένα του Πειραιά, ύψους 4.5 δισεκατομμυρίων Ευρώ και διάρκειας 35 ετών, η οποία έχει ως σκοπό να αυξήσει σημαντικά τη χωρητικότητα φορτίων και την αποτελεσματικότητα του λιμένα. Επιπλέον, η συμφωνία αυτή, στην οποία προστέθηκε η στρατηγική συνεργασία με την εταιρεία HewlettPackard, θα καταστήσει τον Πειραιά μία από τις κύριες εισόδους των αγαθών από την Ασία που προορίζονται για την ευρωπαϊκή αγορά³⁷.

Σιδηροδρομικό δίκτυο

Το ελληνικό σιδηροδρομικό δίκτυο έχει δώσει έμφαση στην αναβάθμιση των υποδομών του. Βασικές προτεραιότητες αποτέλεσαν η βελτίωση των κλιμαμαξών και η τοποθέτηση καινούργιων σιδηροτροχιών για τη βελτίωση των χρόνων μεταφοράς³⁵.

Το σιδηροδρομικό δίκτυο ουσιαστικά συνδέει Βορρά και Νότο και ειδικά την Πάτρα, Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Τα τελευταία χρόνια ο χρόνος μετάβασης μεταξύ Αθήνας και Θεσσαλονίκης έχει μειωθεί σημαντικά, από 6 σε 5 ώρες περίπου.

Ο προαστιακός σιδηρόδρομος που συνδέει το Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών με το κέντρο της πρωτεύουσας αλλά και την Κόρινθο, καθώς και το Κιάτο είναι ταχύς και αποτελεσματικός. Επιπλέον το δίκτυο του Μετρό της Αθήνας, το πρώτο της χώρας, έχει αποβεί ιδιαίτερα επιτυχημένο και έχει βελτιώσει σημαντικά τις αστικές μεταφορές. Το Μετρό της Αθήνας επεκτείνεται, με νέους σταθμούς να προστίθενται στο δίκτυό του το 2013, διευκολύνοντας έτσι την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού σε αυτό το σημαντικό επιχειρηματικό κέντρο. Επίσης, ένα νέο δίκτυο Μετρό άρχισε να κατασκευάζεται στη Θεσσαλονίκη.

---

³⁷<http://www.olp.gr/en/>

Δίαυλοι ναυσιπλοΐας

Οι διάυλοι ναυσιπλοΐας που εξυπηρετούν την ηπειρωτική χώρα και τα νησιά της Ελλάδας είναι άκρως αποτελεσματικοί και κάθε χρόνο μεταφέρονται μεγάλοι αριθμοί επιβατών και φορτίων. Στα επιβατηγά και εμπορικά πλοία τα τελευταία χρόνια έχει προστεθεί ένας μεγάλος αριθμός ταχύπλοων καταμαράν, με αποτέλεσμα να μειωθούν σημαντικά οι χρόνοι ταξιδιού³⁵.

Ενέργεια

Η Ελλάδα βασίζεται στο λιγνίτη για το μεγαλύτερο τμήμα της ηλεκτροπαραγωγής της. Τα τελευταία χρόνια η αγορά ενέργειας έχει απελευθερωθεί, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό επενδυτικές ευκαιρίες για την ιδιωτική πρωτοβουλία. Στους τομείς της αιολικής και ηλιακής ενέργειας σημειώνεται μεγάλη πρόοδος, καθώς η Ελλάδα έχει δεσμευτεί να παράγει 29% της ενέργειάς της από ΑΠΕ μέχρι το 2020.

Σταδιακά η Ελλάδα αναδεικνύεται, με τις δυνατότητες μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου, σε ενεργειακό κόμβο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ενώ προχωρούν με ταχύ ρυθμό έρευνες εντοπισμού υδρογονανθράκων³⁸.

Τηλεπικοινωνίες

Όπως και στον τομέα της ενέργειας, η απελευθέρωση της αγοράς στις τηλεπικοινωνίες την τελευταία δεκαετία συνέβαλε στη δημιουργία πολλών εταιρειών τηλεπικοινωνιών που παρέχουν υπηρεσίες σταθερής και κινητής τηλεφωνίας, καθώς και διαδικτύου. Η αγορά είναι πλέον άκρως ανταγωνιστική και οι προσφερόμενες υπηρεσίες υψηλού επιπέδου.

Η διείσδυση της κινητής τηλεφωνίας στην Ελλάδα είναι από τις υψηλότερες στην ΕΕ. Από το 2007 η Ελλάδα έχει σημειώσει πρόοδο στην υιοθέτηση ψηφιακών τεχνολογιών, ενώ προωθείται η δημιουργία ενός πανελλαδικού δικτύου οπτικών ινών μέσα στην επόμενη δεκαετία. Η διείσδυση του ευρυζωνικού δικτύου στον πληθυσμό έφθασε στην Ελλάδα το 28.5% (28.5 γραμμές ανά 100 κατοίκους) κατά το έτος 2014, ενώ το 2013 ήταν 26.3%³⁸.

Συστήματα ύδρευσης και αποχέτευσης

Καθώς εντείνονται διεθνώς οι ανησυχίες για τις κλιματολογικές αλλαγές, η Ελλάδα έχει καταφέρει μέχρι σήμερα με συντονισμένες ενέργειες να αποφύγει σοβαρά προβλήματα. Η ανησυχία είναι μεγαλύτερη σε μερικά νησιά που έχουν περιορισμένους πόρους πόσιμου νερού και βασίζονται σε μεταφερόμενο νερό. Στην παρούσα φάση σχεδιάζονται καινοτόμα έργα αφαλάτωσης, που χρησιμοποιούν ΑΠΕ³⁸.

---

³⁸<http://www.investingreece.gov.gr/>

Σχεδόν το 100% των νοικοκυριών έχουν συνεχή πρόσβαση σε ύδρευση και σχεδόν το 95% συνδέονται με το αποχετευτικό σύστημα. Τα σχετικά καινούργια εργοστάσια επεξεργασίας λυμάτων που εξυπηρετούν την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη έχουν βελτιώσει σημαντικά την ποιότητα υδάτων στο Σαρωνικό Κόλπο στην Αθήνα και στο Θερμαϊκό Κόλπο στη Θεσσαλονίκη.

4.4 Μακροοικονομικές Εξελίξεις στην Ελλάδα

Το έτος 2014 σηματοδοτεί την επιστροφή της οικονομικής δραστηριότητας σε θετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης μετά από έξι έτη βαθιάς οικονομικής κρίσης που αποτιμώνται σε σωρευτική υποχώρηση του ΑΕΠ πάνω από 25%. Κινητήριες δυνάμεις αυτής της εξέλιξης είναι η αύξηση των εξαγωγών, ως αποτέλεσμα κυρίως της αύξησης των εξαγόμενων υπηρεσιών (τουρισμού και ναυτιλίας) λόγω της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας, και η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης.

Η αύξηση του ΑΕΠ αντανakλάται και στην αγορά εργασίας, όπου παρατηρείται οριακή άνοδος της απασχόλησης και ελαφρά μείωση του ποσοστού ανεργίας, το οποίο όμως παραμένει υψηλό. Από την άλλη πλευρά, το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος και οι τιμές συνέχισαν να μειώνονται, αντανakλώντας εν μέρει συνθήκες ελλιπούς ζήτησης στην οικονομία. Οι θετικές εξελίξεις στην οικονομική δραστηριότητα και την απασχόληση πραγματοποιήθηκαν σε ένα περιβάλλον σχετικά χαμηλής εξωτερικής ζήτησης, που χαρακτηρίστηκε από ασθενή ανάπτυξη στην ευρωζώνη³⁹.

Οι θετικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας αναμένεται να συνεχιστούν, ακολουθώντας την εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας, υποβοηθούμενες και από την συνέχιση της εφαρμογής ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης. Οι τιμές εκτιμάται ότι θα συνεχίσουν την πτωτική τους πορεία και το ίδιο ενδέχεται να συμβεί με το μοναδιαίο κόστος εργασίας. Επισημαίνεται ωστόσο ότι σημαντικές αβεβαιότητες που συνδέονται με τις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις στα τέλη του 2014 και στις αρχές του 2015, αλλά και με γεωπολιτικούς και διεθνείς κινδύνους, ενδέχεται να επιβραδύνουν τη μεγέθυνση της οικονομίας το 2015.

Αντίθετα, η περαιτέρω μείωση των τιμών του πετρελαίου, η διευκολυντική νομισματική πολιτική που αναμένεται να βελτιώσει τις συνθήκες χρηματοδότησης, η πρόοδος που έχει επιτελεστεί ως προς τη δημοσιονομική προσαρμογή και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και

---

³⁹ Τράπεζα της Ελλάδος (2014)

η υποτίμηση του ευρώ αναμένεται να έχουν θετικές συνέπειες στην οικονομική δραστηριότητα³⁹.

4.5 Ανακεφαλαίωση

Στο τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας ξεκίνησε η πιο εξειδικευμένη ανάλυση για τις άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα. Οι μακροοικονομικοί παράγοντες που κυριαρχούν στον ελλαδικό χώρο είναι κρίσιμης σημασίας για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα καθώς περιλαμβάνουν όλους τους παράγοντες που αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, οι οποίοι προσδιορίζουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις όπως επίσης και τα στοιχεία που παρεμποδίζουν την πραγματοποίησή τους στην Ελλάδα.

Οι επενδύσεις, και ειδικά οι άμεσες ξένες επενδύσεις, είναι σε μεγάλο βαθμό θέμα επιχειρηματικού περιβάλλοντος και κλίματος, γι' αυτό το λόγο το επιχειρηματικό περιβάλλον στην Ελλάδα περιλαμβάνει τα περισσότερα σημαντικά στοιχεία και για την εξέλιξη των άμεσων ξένων επενδύσεων τόσο θετικά όσο και αρνητικά. Η χώρα μας, υστερεί ως προς τις γενικές συνθήκες ανάπτυξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Τα σημαντικότερα εμπόδια στην επιχειρηματικότητα, όπως αναφέρθηκαν, είναι ο αναποτελεσματικός δημόσιος τομέας, η ελλιπής πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις, η διαφθορά, το φορολογικό περιβάλλον και άλλοι.

Τέλος, η εξέλιξη του τομέα των υποδομών στην Ελλάδα, είτε είναι οδικές είτε αερολιμενικές, είτε το σιδηροδρομικό δίκτυο, είτε οποιαδήποτε άλλη μορφή υποδομής, είναι ένας ουσιώδους σημασίας για την προσέλκυση όμως και την παρεμπόδιση πραγματοποίησης άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα, ανάλογα με την κατάσταση στην οποία βρίσκονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΑΞΕ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΠΟΥ ΤΙΣ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ – ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΝΟΤΟΥ

5.1. Εισαγωγή

Μετά την θεωρητική προσέγγιση των άμεσων ξένων επενδύσεων σε γενικό επίπεδο, όπου παρατέθηκαν στοιχεία και θεωρίες που ισχύουν παγκόσμια, σε αυτό το κομμάτι της εργασίας, αρχίζουν να γίνονται επίκεντρο της προσοχής μας συγκεκριμένες χώρες. Οι χώρες στις οποίες στρεφόμαστε για να αναλύσουμε την πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων σε αυτές έχουν άμεση σχέση με την Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα έχουν παρόμοια οικονομική δομή ως κράτη. Οι χώρες αυτές είναι : η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Ιταλία, η Ιρλανδία και η Ελλάδα.

Οι χώρες αυτές έχουν περάσει περιόδους οικονομικής κρίσης όπως η Ελλάδα, γι' αυτό το λόγο, η πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων, όπως και άλλων οικονομικών στοιχείων που θα δούμε παρακάτω, σε καθεμία από τις χώρες αυτές κατά τις ίδιες χρονικές περιόδους, μπορεί να αποτελέσει μια ουσιαστική σύγκριση της πορείας των χωρών αυτών όσον αφορά την οικονομική τους ανάπτυξη.

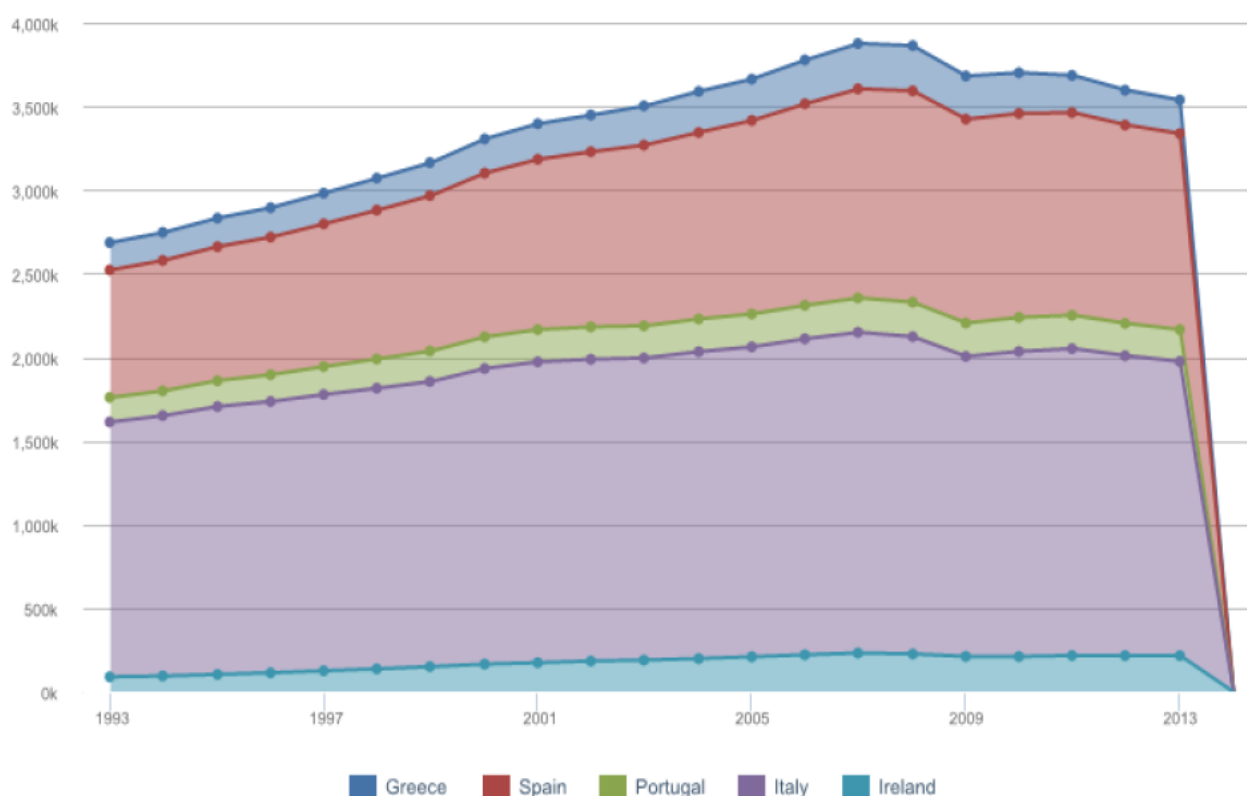
Η διαγραμματική ανάλυση, είναι ένας απλός τρόπος να κατανοήσουμε, με μια πρώτη ματιά, ποια ήταν η διαχρονική εξέλιξη των άμεσων ξένων επενδύσεων τα τελευταία είκοσι χρόνια (1993-2013). Αυτό, σε συνδυασμό με την πορεία του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος κάθε χώρας, μπορεί να μας οδηγήσει σε κάποια πρώτα συμπεράσματα για την οικονομική πορεία των χωρών.

Αφού γίνουν οι παραπάνω συγκρίσεις , αυτό που μας ενδιαφέρει περισσότερο είναι η πορεία της Ελλάδας, έτσι θα προχωρήσουμε στην διαγραμματική ανάλυση δεδομένων που αφορούν συγκεκριμένα την πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα. Η ανάλυση αυτή θα περιλαμβάνει στοιχεία για την τελευταία δεκαετία, ξεκινώντας με την πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων μέσα σε αυτά τα χρόνια και συνεχίζοντας με το ποιες χώρες έχουν αποτελέσει πηγή άμεσων ξένων επενδύσεων για την χώρα μας όπως επίσης και ποιοι τομείς έχουν αναπτυχθεί περισσότερο.

5.2 Η Εξέλιξη του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος των Χωρών

Το ΑΕΠ (Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν) μετράει την αξία όλων των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγουν σε μια οικονομία κατά τη διάρκεια μια δεδομένης χρονικής περιόδου (συνήθως έτος). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη της διαχρονικής εξέλιξης του ρυθμού μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ, δεδομένου ότι αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους της οικονομικής σταθεροποιητικής πολιτικής⁴⁰

Η πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων σε συνδυασμό με την πορεία του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος μπορεί να μας οδηγήσει σε πιο αξιόπιστα συμπεράσματα. Έτσι, το παρακάτω διάγραμμα μας δείχνει την πορεία του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος για την ίδια εικοσαετία και τις ίδιες χώρες.

Series : GDP (constant 2005 US\$)

Created from: World Development Indicators

Διάγραμμα 5.1

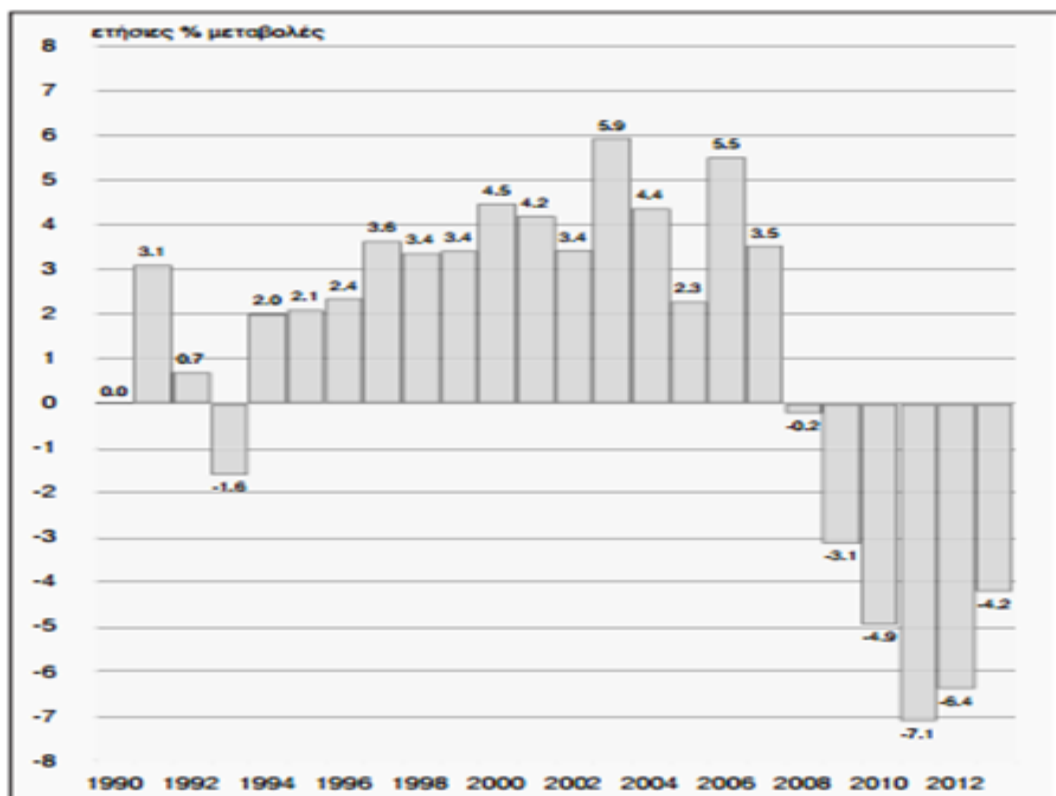
Διαγραμματική απεικόνιση εξέλιξης του ΑΕΠ των χωρών

⁴⁰Κατσιμπής Γ. 1999

Όσον αφορά, λοιπόν το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν των χωρών σε σταθερές τιμές, βλέπουμε πως αν και η Ελλάδα είχε τις χαμηλότερες εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων, είναι διαχρονικά σε υψηλότερα επίπεδα ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες.

Το γεγονός αυτό μπορεί να σημαίνει πως η χώρα μπορεί να είχε αυτά τα χρόνια άλλες πηγές εισοδήματος, πέρα των άμεσων ξένων επενδύσεων. Επίσης, το μέγεθος των χωρών, όπως και ο πληθυσμός τους παίζουν σημαντικό ρόλο. Αυτό μπορεί να συμβαίνει γιατί, αν και είχαν σημαντικές εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων να μην ήταν και πάλι αρκετές για το μέγεθος και τις ανάγκες της κάθε χώρας. Επίσης και σε αυτό το διάγραμμα η επιρροή της οικονομικής κρίσης φαίνεται και για τις πέντε χώρες από το 2008 κι έπειτα, καθώς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν τους μειώθηκε, ενώ μέχρι το 2008 υπήρχε θετική πορεία.

Συγκεκριμένα, η ποσοστιαία μεταβολή του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας γίνεται σαφής στο παρακάτω διάγραμμα.

Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

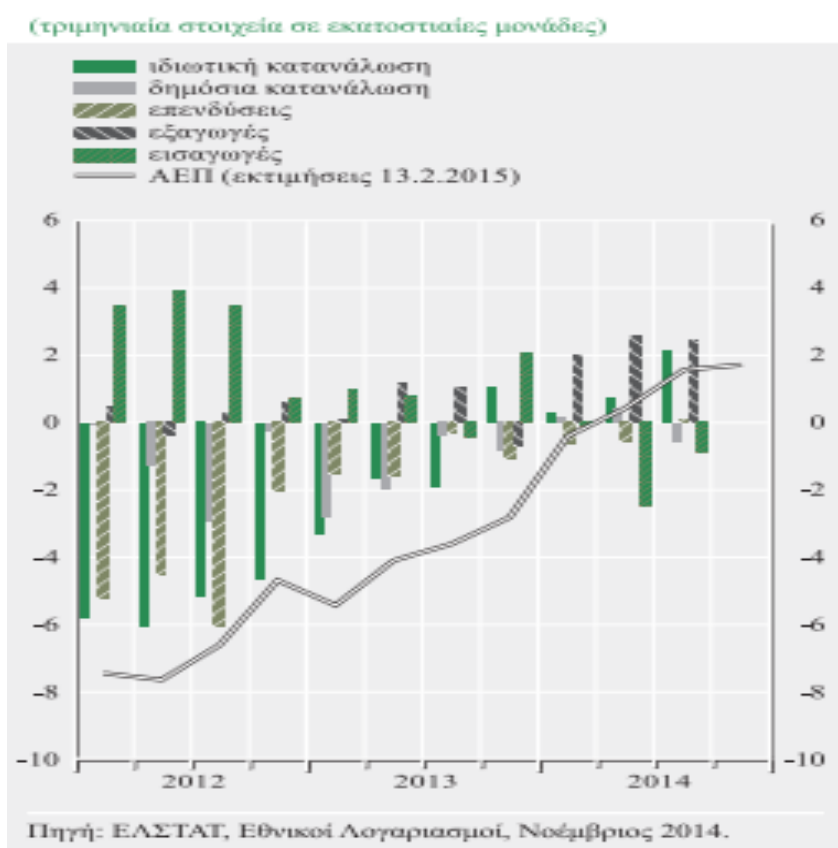
Διάγραμμα 5.2

Διαγραμματική απεικόνιση μεταβολής ΑΕΠ Ελλάδας (1990-2012)

Όπως μπορούμε να διακρίνουμε, η επιρροή της οικονομικής κρίσης γίνεται αισθητή μέσω της αρνητικής ποσοστιαίας μεταβολής του ΑΕΠ, στη χώρα μας, από το 2008 κι έπειτα. Η ποσοστιαία μεταβολή στο ΑΕΠ της χώρας δεν έχει πάρει θετικές τιμές από το 2008 έως σήμερα, παρ'όλ'αυτά βλέπουμε πως από το 2008 έως το 2011 είχε συνεχώς αυξανόμενη αρνητική πορεία ως ποσοστό ετήσιας μεταβολής, ενώ από το 2011 κι έπειτα η αρνητική πορεία είχε αρχίσει να μειώνεται κάθε έτος.

Τέλος, θα δούμε τη συμβολή που είχαν διαφορετικοί τομείς της οικονομίας της Ελλάδας στις μεταβολές του ΑΕΠ. Μέσα σε αυτούς τους τομείς θα δούμε και τη συμβολή των άμεσων ξένων επενδύσεων και την εξέλιξή τους από το 2012 έως το 2014.

Διάγραμμα 5.3

Διαγραμματική απεικόνιση των συμβολών στην μεταβολή του ΑΕΠ (2012-2014)

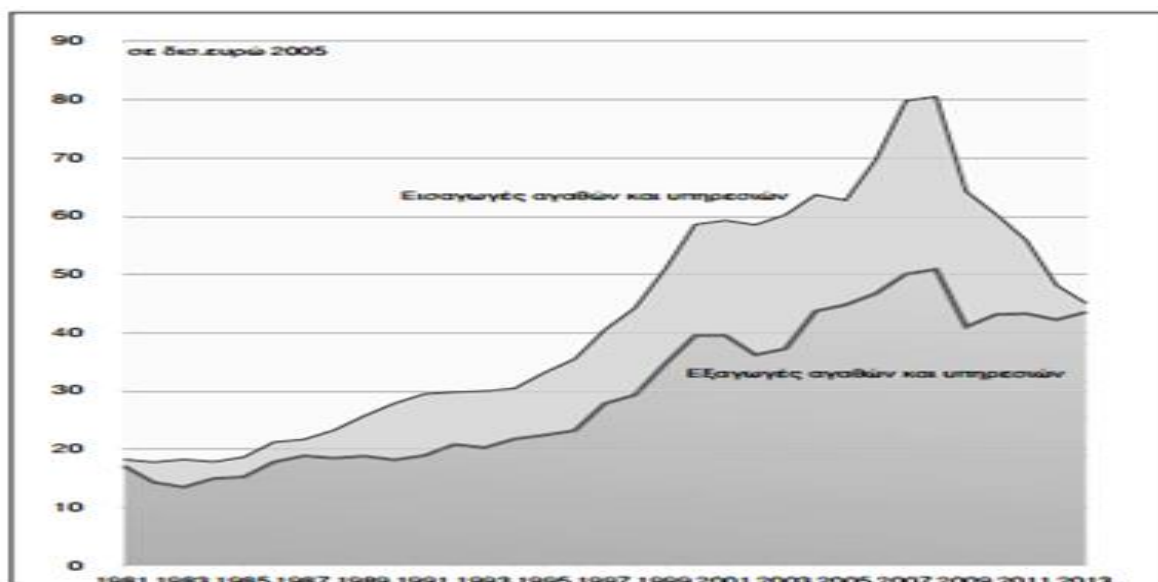
Τα δημοσιευμένα τριμηνιαία στοιχεία του ΑΕΠ δείχνουν σαφή αποκλιμάκωση της ύφεσης, καθώς το 2014 καταγράφεται θετικός ρυθμός ανάπτυξης (0,8%), για πρώτη φορά μετά το 2007. Με βάση τα δημοσιευμένα στοιχεία, η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης

αντιστάθμισε την επιβράδυνση των επενδύσεων, ενώ η αύξηση των εξαγωγών συνέβαλε θετικά στη σταθεροποίηση της οικονομίας³⁹.

Εντούτοις, οι συνολικές επενδύσεις, παρά την αύξηση των δημοσίων επενδύσεων, παραμένουν ιδιαίτερα χαμηλές, αντανακλώντας τη μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων – ως αποτέλεσμα κυρίως του περιορισμού της τραπεζικής χρηματοδότησης και του υψηλού κόστους δανεισμού. Η πτώση των ιδιωτικών επενδύσεων εντοπίζεται κυρίως στις επενδύσεις σε κατοικίες, ενώ οι επενδύσεις σε μηχανολογικό και μεταφορικό εξοπλισμό έχουν αρχίσει να δείχνουν σημάδια ανάκαμψης και το μερίδιό τους ως ποσοστό του ΑΕΠ έχει αυξηθεί. Συνεπώς, η αναμικτή αύξηση των επενδύσεων κατά 1% που παρατηρήθηκε το γ' τρίμηνο του 2014, για πρώτη φορά μετά το 2008, σηματοδοτεί πιθανή ανάκαμψη των επενδύσεων που ενδέχεται να συνεχιστεί τα επόμενα έτη.

5.3 Παρουσίαση Εξαγωγών και Εισαγωγών

Η πορεία των εισαγωγών και εξαγωγών των χωρών έχει άμεση σχέση με την πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων καθώς αυτές αποτελούν έναν εναλλακτικό τρόπο επέκτασης από τα σύνορα των χωρών. Έτσι, αρχικά θα δούμε την πορεία των εξαγωγών και εισαγωγών στην Ελλάδα από το 1980 έως το 2013..

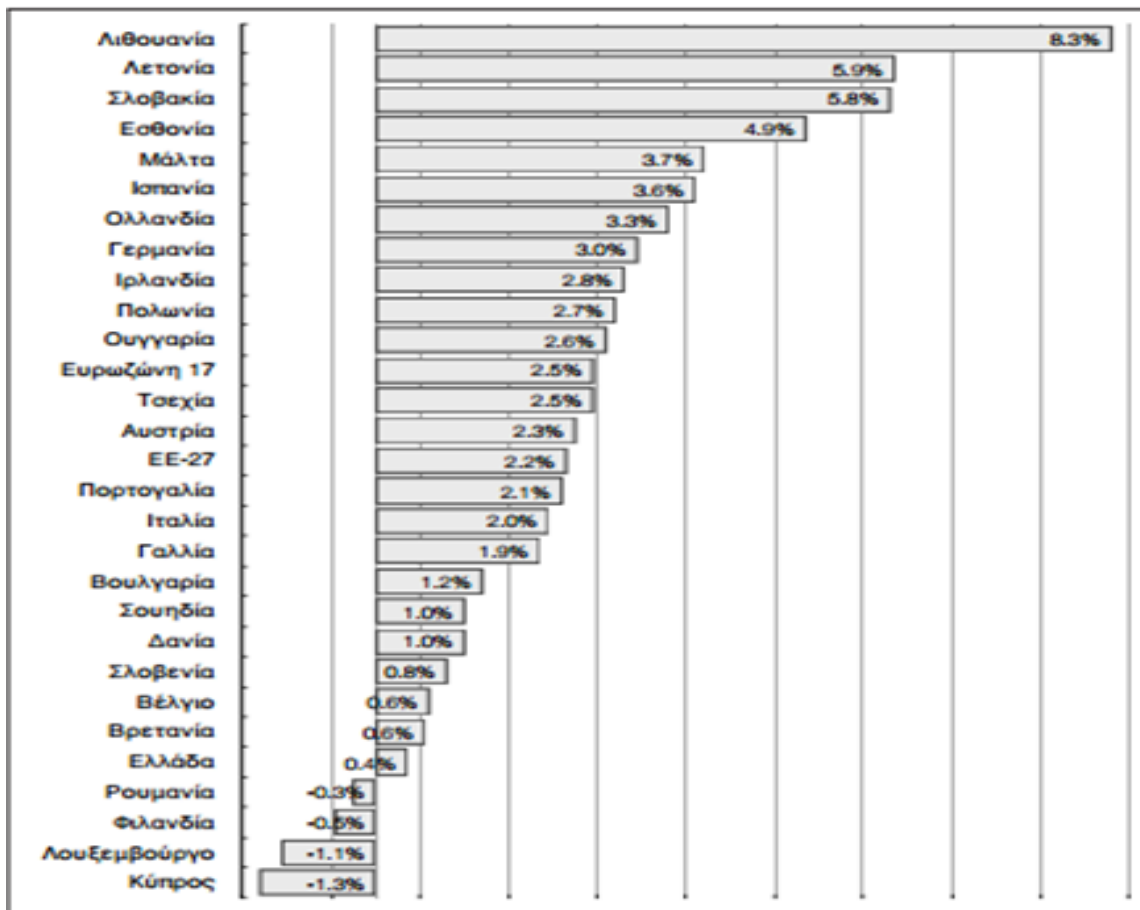

Πηγή: Ameco Database Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Διάγραμμα 5.4

Διαγραμματική απεικόνιση εισαγωγών και εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών σε σταθερές τιμές (1981-2013)

Στη συνέχεια, ακολουθεί η ποσοστιαία μεταβολή που είχαν οι εξαγωγές και εισαγωγές για τα έτη 2012-2013, τόσο για την Ελλάδα, όσο και για άλλες Ευρωπαϊκές χώρες έτσι ώστε να υπάρχει ένα μέτρο σύγκρισης

Πηγή: Ameco Database Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Διάγραμμα 5.5

Διαγραμματική απεικόνιση μεταβολών όγκου εξαγωγών και εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών ανά χώρα (2012-2013)

Μακροχρόνια, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 5.4, ο όγκος των εξαγωγών, μετά την μεγάλη πτώση του 2009, δεν παρουσιάζει αξιόλογη βελτίωση. Στο τέλος του 2013, ο όγκος των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών παραμένει κατά περίπου 15% χαμηλότερος σε σχέση με το 2008.

Άλλοι αναλυτές θεμελιώνουν την αισιοδοξία τους στη υποτιθέμενη ταχύτερη αύξηση των ελληνικών εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών έναντι των εξαγωγών άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι ελληνικές εξαγωγικές επιδόσεις της τελευταίας διετίας, όμως,

κατέλαβαν την τέταρτη χειρότερη θέση στην κατάταξη των 27 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴¹.

Οι αγορές προορισμού των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών της Ελλάδας μεγεθύνθηκαν στη διάρκεια της τριετίας 2010-2012 κατά 17,0% (σε όγκο). Εάν η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων που εξάγονται είχε παραμείνει σταθερή, θα αναμέναμε ότι ο όγκος των εξαγωγών θα είχε αυξηθεί κατά το ίδιο ποσοστό. Η αύξησή του όμως κατά την τριετία ανήλθε σε μόλις 5,5%. Υπήρξε επομένως επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων που απευθύνονται στις αγορές του εξωτερικού. Η εξαγωγική επίδοση της ελληνικής οικονομίας διορθωμένη με την μεγέθυνση των αγορών προορισμού, στη διάρκεια της τριετίας 2010-2012 μειώθηκε σωρευτικά κατά 12,3% (-4,7% το 2010, -4,4% το 2011, -3,7% το 2012) ενώ αναμένεται να αυξηθεί οριακά κατά 1,1% το 2013.⁴²

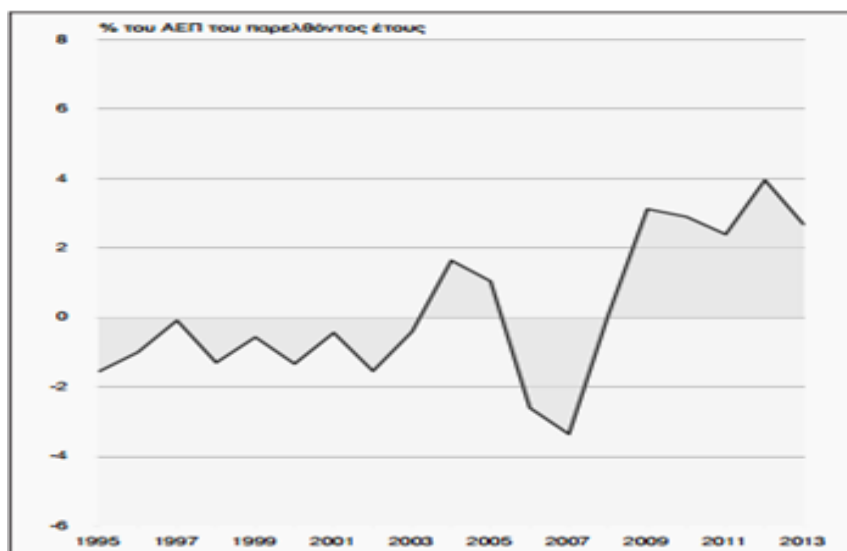
Οι εξαγωγές αυξήθηκαν, σε μεγάλο βαθμό λόγω της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών εξαγόμενων αγαθών και υπηρεσιών, παρά το γεγονός ότι η εξωτερική ζήτηση για αγαθά (κυρίως από τις αγορές της ΕΕ, που είναι οι κύριοι εμπορικοί εταίροι της Ελλάδος) δεν αυξήθηκε όσο αναμενόταν. Οι τουριστικές υπηρεσίες και η ναυτιλία είναι βασικοί τομείς που παρουσίασαν ισχυρή επεκτατική εξαγωγική δυναμική, ενώ η ζήτηση δεν προέρχεται μόνο από χώρες της ΕΕ³⁹.

Η συμβολή των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στο ΑΕΠ κατά την τελευταία τριετία, όπως παρατηρείται στο διάγραμμα 5.6, καθόλου δεν υπερέχει έναντι της αντίστοιχης συμβολής των ετών 1995-2008. Αντίθετα, είναι σαφώς μικρότερη του μέσου όρου. Ταυτόχρονα, όμως, παρουσιάζεται και μία αρκετά ταχεία βελτίωση στο εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών. Η βελτίωση αυτή οφείλεται αποκλειστικά στην ραγδαία μείωση του όγκου των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών⁴¹.

---

⁴¹ΙνστιτούτοεργασίαςΓΣΕΕ (2013)

⁴²European commission, Ameco, (2013)

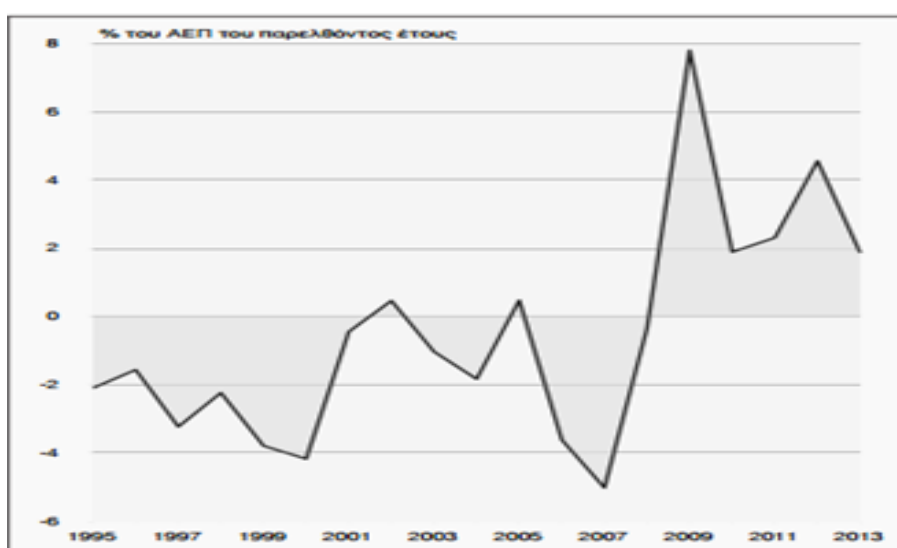

Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Διάγραμμα 5.6

Διαγραμματική απεικόνιση της συμβολής των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στην διαμόρφωση του ΑΕΠ (1995-2013)

Η συμβολή των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στη διαμόρφωση του ΑΕΠ κατά την τελευταία διετία (2012-2013), όπως αποτυπώνεται στο παρακάτω διάγραμμα, ανήλθε σε περίπου 6,3 εκατοστιαίες μονάδες. Κατά συνέπεια, η θετική συμβολή του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας στη διαμόρφωση του ΑΕΠ οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στη μείωση των εισαγωγών, η οποία με τη σειρά της οφείλεται στην δραστική περιστολή της εσωτερικής ζήτησης -καταναλωτικής και επενδυτικής⁴¹.

Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Διάγραμμα 5.7

Διαγραμματική απεικόνιση της συμβολής των εισαγωγών στην διαμόρφωση του ΑΕΠ (1995-2013)

5.4 Η Διαχρονική Εξέλιξη της Μισθωτής Εργασίας στην Ελλάδα

Στον επιχειρηματικό τομέα της οικονομίας, οι μισθοί διαμορφώνονται από τις αντικρουόμενες απαιτήσεις και τον συσχετισμό ισχύος μεταξύ των επιχειρήσεων και των εργαζομένων, μεταξύ οργανώσεων των εργοδοτών και των μισθωτών. Όμως, ο κοινωνικός ανταγωνισμός για τη διαμόρφωση του μισθού διεξάγεται μέσα σε ένα θεσμικό πλαίσιο που καθορίζεται από την εργασιακή νομοθεσία και τις κατοχυρωμένες συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων και εργαζομένων. Όσο πιο ευνοϊκό είναι το θεσμικό πλαίσιο της αγοράς εργασίας για τους εργαζόμενους, τόσο πιο υψηλός είναι ο αναγκαίος μισθός, τόσο πιο υψηλός είναι ο μέσος μισθός, και αντιστρόφως. Με αυτήν την έννοια υπάρχει ένας νομικός καθορισμός των μισθών που καθορίζει το θεσμικό πλαίσιο των διαπραγματεύσεων και επηρεάζει τους συσχετισμούς δύναμης⁴¹.

Ο μέσος πραγματικός μισθός στον επιχειρηματικό τομέα της οικονομίας, διαμορφώνεται στην αγορά εργασίας διαμέσου διαπραγματεύσεων, και σε μια οποιαδήποτε αναπτυγμένη οικονομία και οποιαδήποτε στιγμή, εξαρτάται κυρίως από δύο παράγοντες: από το ποσοστό ανεργίας και από τον “μισθό αναφοράς” δηλαδή έναν μισθό που θεωρείται “αναγκαίος”, “δίκαιος”, “κανονικός” μισθός, δηλαδή έναν μισθό που επιτρέπει στους εργαζόμενους να συντηρούνται και να αναπαράγονται συμμετέχοντας στον γενικό πλούτο της κοινωνίας. Η Ένα σημαντικό στοιχείο για τον καθορισμό του αναγκαίου μισθού, επομένως και του μέσου μισθού, είναι ο κατώτατος μισθός, γιατί αποτελεί “μισθό αναφοράς”, γιατί καθορίζει το μέτρο του αναγκαίου μισθού, του απαραίτητου μισθού για την απλή, ανειδίκευτη εργασία, για τους ανειδίκευτους εργαζόμενους⁴¹.

Η απασχόληση μπορεί να μεταβάλλεται και χωρίς να αλλάζει ο ονομαστικός μισθός. Αυτό συμβαίνει επειδή οι μισθοί δεν αλλάζουν καθημερινά ακόμα και όταν μεταβληθούν προσωρινά οι συνθήκες ζήτησης. Η ακαμψία των μισθών οφείλεται κατά κύριο λόγο, στο ότι η χρησιμοποίηση των ανέργων δεν είναι πάντα η καλύτερη εναλλακτική λύση για τις επιχειρήσεις, από τη χρησιμοποίηση των ήδη απασχολούμενων εργατών⁴³.

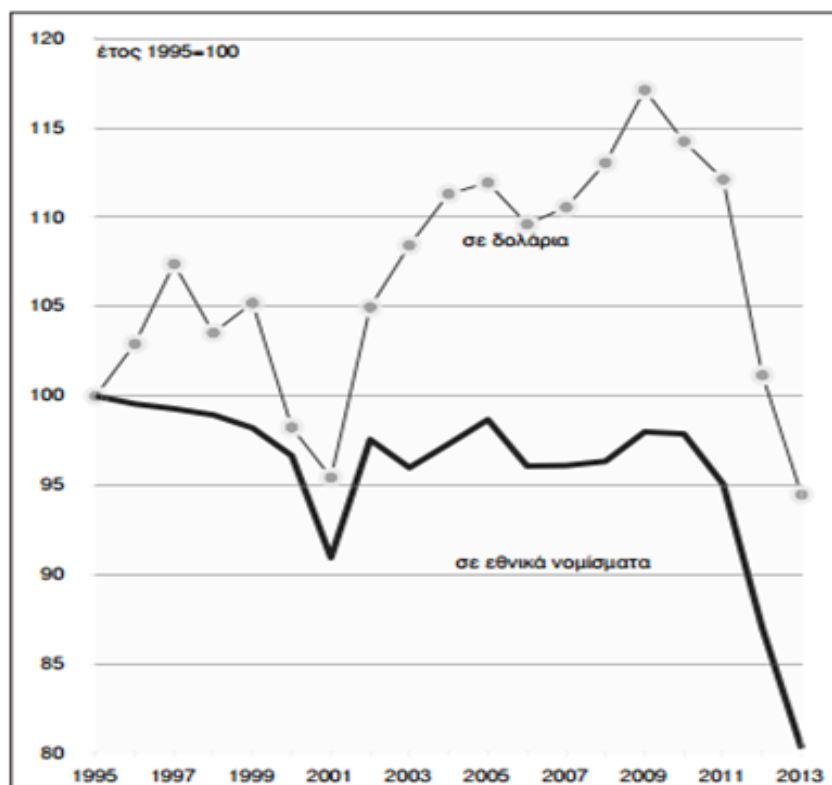
⁴³ΓιαννέληςΔ. (2006)

Ένας λόγος είναι ότι εάν η επιχείρηση φέρει νέους εργάτες με χαμηλό μισθό και απολύσει κάποιους από τους υπάρχοντες, αυτό θα δημιουργήσει έχθρες και αντιπάθειες με συνέπεια την μείωση της παραγωγικότητας. Ο άλλος λόγος είναι ότι οι επιχειρήσεις ανανεώνουν ή διαπραγματεύονται τα συμβόλαια με τους εργάτες σε αραιά διαστήματα⁴³.

Όταν μεταβάλλεται ο κατώτατος μισθός, ολόκληρη η μισθολογική κλίμακα τείνει να αναδομηθεί με βάση τον κατώτατο μισθό, ώστε μεσοπρόθεσμα να διατηρούνται κατά προσέγγιση σταθερές οι ανάλογες κατά τις οποίες αμείβονται οι διαφορετικές μερίδες μισθωτών όπως αυτές διαμορφώνονται από τις γνώσεις και τις δεξιότητες, την θέση εργασίας, τα χαρακτηριστικά της επιχείρησης και του κλάδου κλπ.

Βέβαια η απόκριση των μισθών σε μια μείωση του κατώτατου μισθού δεν είναι η ίδια σε όλα τα επίπεδα της μισθολογικής ιεραρχίας καθώς οι υψηλότεροι μισθοί είναι σχετικά πιο προστατευμένοι από τις μεταβολές του ελάχιστου μισθού. Έτσι, όταν έχουμε μείωση του κατώτατου μισθού, οι υψηλότερες αμοιβές εργασίας θίγονται συγκριτικά λιγότερο από τους χαμηλούς μισθούς, με αποτέλεσμα να διευρύνονται οι μισθολογικές ανισότητες. Αντίστροφα, η αύξηση του κατώτατου μισθού μειώνει τις μισθολογικές ανισότητες καθώς έχει μεγάλη επίπτωση στους μισθούς κάτω από τον διάμεσο μισθό και συγκριτικά μικρότερη επίπτωση στους υψηλότερους μισθούς.

Το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στην Ελλάδα, για το σύνολο της οικονομίας, υπολογισμένο σε δολάρια και συγκρινόμενο με το αντίστοιχο μέγεθος των 36 άλλων αναπτυγμένων χωρών (λαμβάνομένης υπόψη της γεωγραφικής και της κλαδικής κατανομής του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας με αυτές τις 36 χώρες) μειώθηκε στην Ελλάδα, στη διάρκεια της περιόδου 2009-2013, κατά 19,3%. Η αντίστοιχη μείωση σε εθνικά νομίσματα (χωρίς δηλαδή να λαμβάνουμε υπόψη μας τις μεταβολές της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ έναντι των άλλων νομισμάτων), ανήλθε σε 18,3%⁴¹.

Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Διάγραμμα 5.8

Διαγραμματική απεικόνιση κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος με 36 προηγμένες χώρες, σε εθνικά νομίσματα και σε δολάρια, 1995-2012

Στο διάγραμμα 5.8, φαίνονται τα αποτελέσματα του υπολογισμού του μέσου ακαθάριστου μισθού στις χώρες με υψηλή και μεσαία ανάπτυξη σε Ισοτιμίες Αγοραστικής Δύναμης, έτσι ώστε οι μισθοί να είναι συγκρίσιμοι μεταξύ τους ως προς την αγοραστική τους δύναμη. Προκύπτει ότι η αγοραστική δύναμη του μέσου ακαθάριστου μισθού στην Ελλάδα, κατά το 2013, ανέρχεται στο 69% της αντίστοιχης αγοραστικής δύναμης στη Γερμανία. Ήδη, η αγοραστική δύναμη των μέσων αποδοχών εργασίας στην Ελλάδα είναι χαμηλότερη από την αντίστοιχη στην Κορέα, την Μάλτα, την Σλοβενία, την Κύπρο και την Κροατία. Το 2013 είναι το πρώτο έτος κατά το οποίο η αγοραστική δύναμη των μέσων αποδοχών εργασίας στην Ελλάδα εξισώθηκε με αυτήν της Πορτογαλίας, έναντι της οποίας υπήρχε πάντοτε σημαντική απόσταση ως φυσικό επακόλουθο της μεγάλης διαφοράς παραγωγικότητας μεταξύ των δύο χωρών⁴¹.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της βάσης δεδομένων Ameco της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι μειώσεις των μέσων ονομαστικών αποδοχών ανά μισθωτό κατά την τετραετία 2010-2013, για την Ελλάδα ανέρχονται σωρευτικά σε -16,1%. Οι ονομαστικές αποδοχές περιλαμβάνουν

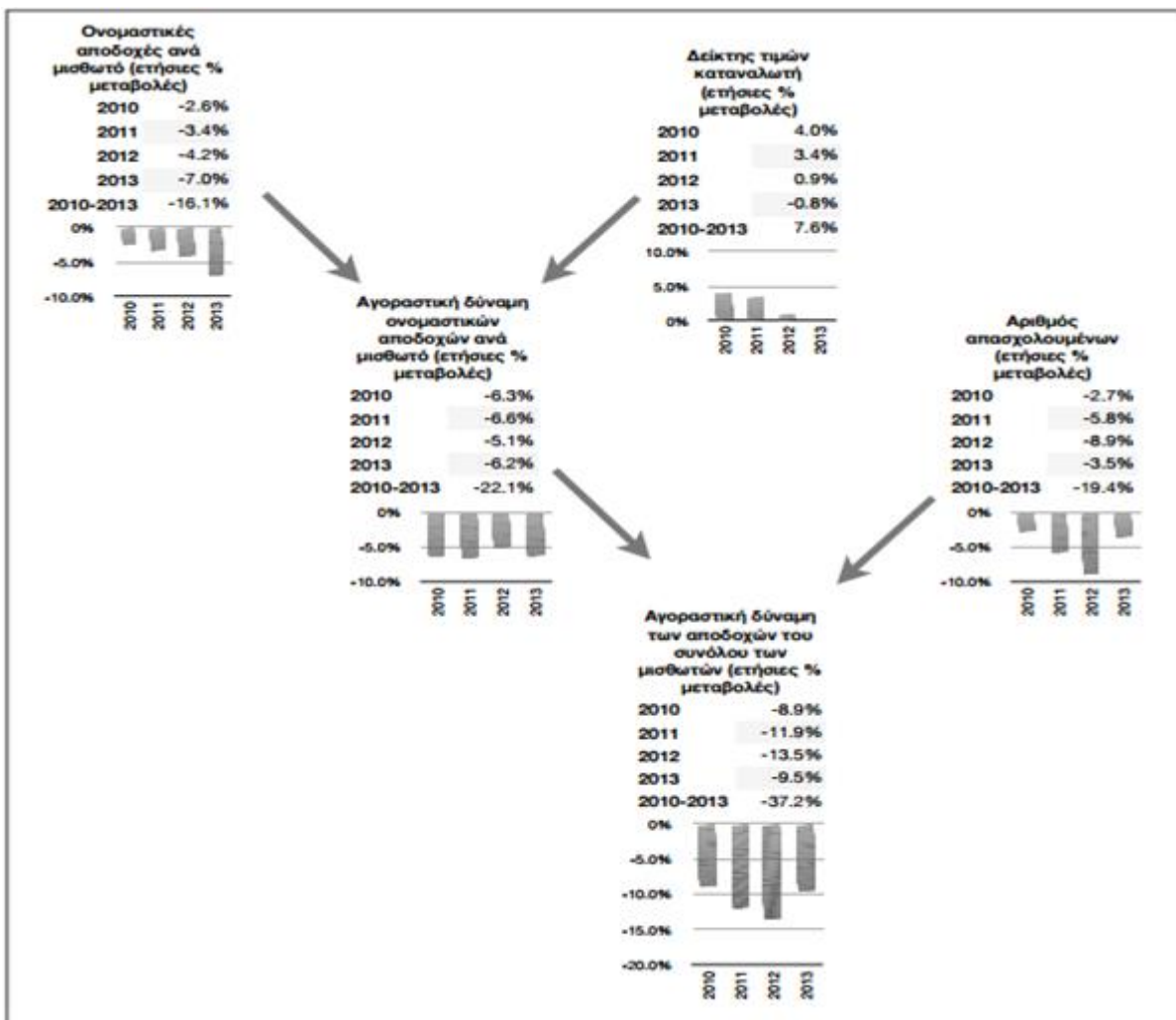

εκτός από τον μισθό και όλα τα άλλα είδη αποδοχών (επιδόματα, μπόνους, υπερωρίες, βάρδιες, απολαβές σε είδος κλπ) καθώς και τις ασφαλιστικές εισφορές εργοδότη και εργαζόμενου, και τις παρακρατήσεις του φόρου εισοδήματος⁴².

Η αγοραστική δύναμη των μέσων ονομαστικών αποδοχών ανά μισθωτό εξαρτάται όμως και από τις μεταβολές των τιμών στα καταναλωτικά είδη. Έτσι, στην μείωση της αγοραστικής δύναμης που προήλθε από τις μικρότερες ονομαστικές αποδοχές προστέθηκε και η μείωση που προήλθε από τις υψηλότερες τιμές. Τα ίδια νοικοκυριά πρέπει τώρα να συντηρηθούν με αγοραστική δύναμη που έχει μειωθεί για δύο λόγους: όχι μόνο επειδή η αγοραστική δύναμη του μέσου μισθού (ακριβέστερα των μέσων αποδοχών ανά μισθωτό) έχει μειωθεί αλλά και επειδή εργάζονται λιγότερα μέλη αυτών των νοικοκυριών.

Προκύπτει από τα στατιστικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ότι ο αριθμός των απασχολούμενων μισθωτών στη διάρκεια των ετών 2010-2013 μειώθηκε κατά 19,4%. Επομένως, η αγοραστική δύναμη των αποδοχών του συνόλου των μισθωτών μειώθηκε σωρευτικά, στη διάρκεια της τετραετίας 2010-2013, κατά 37,2%. Επομένως, ο μέσος μισθωτός, πριν φορολογηθεί το εισόδημά του, έχει απολέσει περίπου το 1/4 της αγοραστικής δύναμης των αποδοχών που είχε το 2009, ενώ οι μισθωτοί ως σύνολο, ως κοινωνική ομάδα, έχουν απολέσει, εξαιτίας και της υψηλής ανεργίας, κατά τι περισσότερο από το 1/3 της αγοραστικής δύναμης των αποδοχών τους⁴¹.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κατά το 2014 μειώνεται περαιτέρω η μέση αγοραστική δύναμη των αποδοχών των μισθωτών κατά 1,1%. Από αυτό θα πρέπει να αφαιρέσουμε την αύξηση της απασχόλησης 0,6% αλλά και να προσθέσουμε τις νέες φορολογικές επιβαρύνσεις που απορρέουν από την ιδιότητα του μισθωτού. Στο παρακάτω διάγραμμα αποτυπώνονται αναλυτικά οι υπολογισμοί της συνολικής μείωσης των εισοδημάτων από μισθωτή εργασία πριν την φορολόγηση του εισοδήματος⁴².

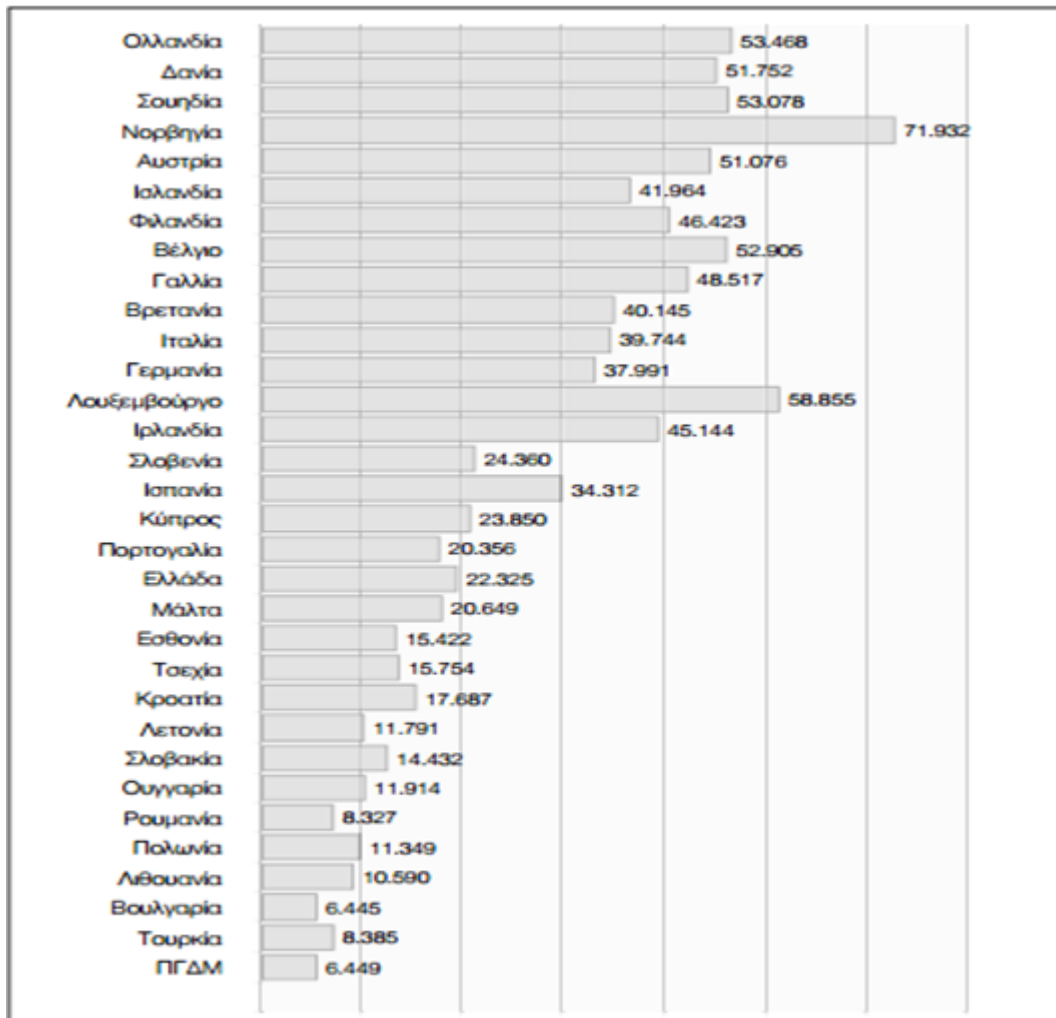

Πηγή : Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ 2013

Διάγραμμα 5.9

Διαγραμματική απεικόνιση της συνολικής μείωσης των εισοδημάτων από μισθωτή εργασία πριν από το φόρο εισοδήματος

Στην κατάταξη των χωρών με υψηλό και μεσαίο επίπεδο ανάπτυξης, και με κριτήριο τις μικτές αποδοχές σε ευρώ (ακαθάριστος μισθός και εισφορές εργοδότη), η Ελλάδα διατηρεί μια από τις κατώτερες θέσεις. Πιο συγκεκριμένα, οι μέσες ετήσιες αποδοχές ανά απασχολούμενο στην Ελλάδα κατά το 2013 ήταν μικρότερες από αυτές της Σλοβενίας και της Κύπρου (όπου επίσης έχει μειωθεί ο πραγματικός μισθός). Ανέρχονταν σε 22.325 ευρώ έναντι περίπου 34.000 στην Ισπανία, 38.000 στην Γερμανία, 49.000 στην Γαλλία και 45.000 στην Ιρλανδία. Όλα τα παραπάνω φαίνονται και στο διάγραμμα 5.10.

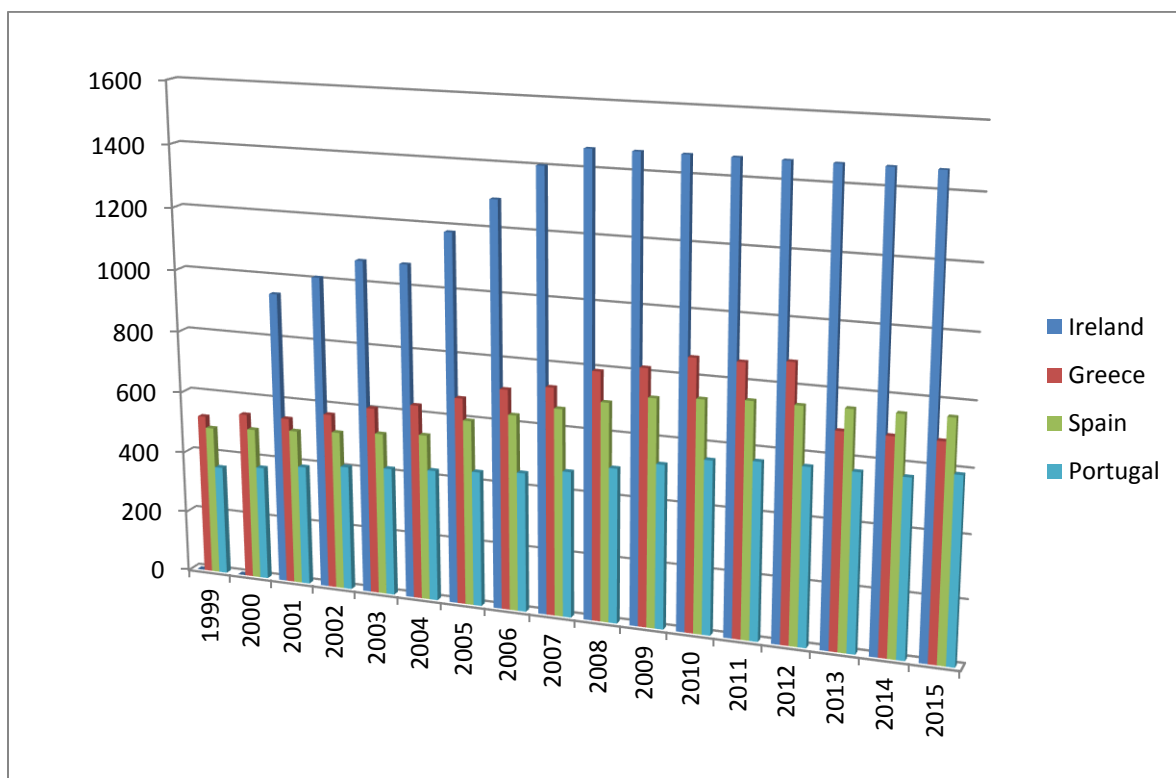
Πηγή: Annual Macroeconomic Database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Διάγραμμα 5.10

Διαγραμματική απεικόνιση ετήσιων αποδοχών ανά απασχολούμενο, σε ευρώ, 2013

Όπως φαίνεται στο παραπάνω διάγραμμα, η Ελλάδα στο επίπεδο του κατώτατου μισθού έρχεται σε κατώτερη θέση από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης που τα τελευταία χρόνια βρίσκονται σε παρόμοια οικονομική κατάσταση. Οι χώρες αυτές είναι η Ισπανία, η Ιταλία, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία η οποία βρίσκεται και στην ακριβώς προηγούμενη θέση από την Ελλάδα.

Παρακάτω φαίνεται η διαχρονική εξέλιξη του κατώτατου μισθού στην Ελλάδα και άλλες τρεις χώρες των οποίων η οικονομία χαρακτηρίζεται παρόμοια με την ελληνική και τις οποίες είδαμε και παραπάνω σε υψηλότερες θέσεις για το 2013.

Πηγή : Eurostat 2015

Διάγραμμα 5.11

Διαγραμματική απεικόνιση κατώτερου επιπέδου μισθωτής εργασίας

Από την αρχή της προηγούμενης δεκαετίας, σχεδόν σε όλες τις χώρες όπου υπάρχει θεσμοθετημένος κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο, παρατηρήθηκαν πριν την οικονομική κρίση πραγματικές αυξήσεις του κατώτατου μισθού. Ωστόσο η τάση αυτή φαίνεται να ανακόπτεται σε πολλές χώρες το 2008 λόγω της σημαντικής και γρήγορης αύξησης των τιμών σε βασικά είδη κατανάλωσης το 2008, η οποία δεν αντισταθμίστηκε από αντίστοιχες αυξήσεις στον κατώτατο μισθό⁴⁴.

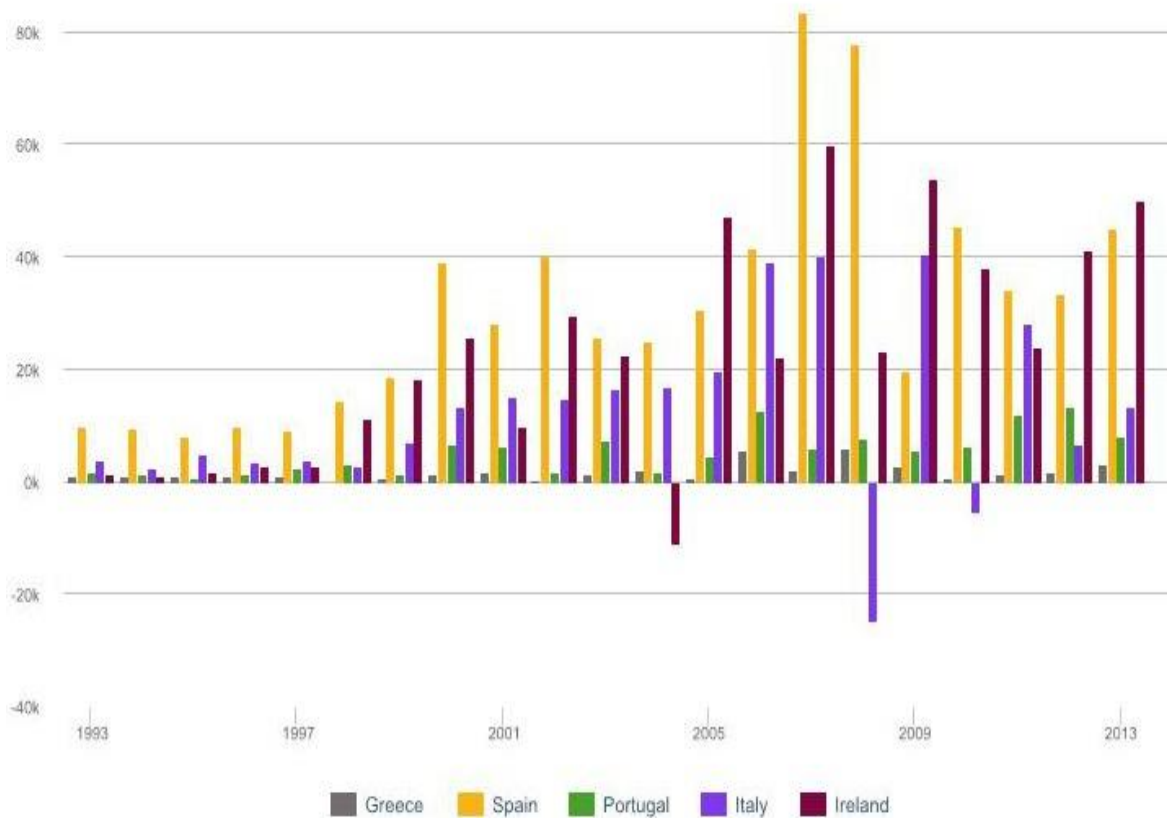
Με την έλευση και εδραίωση της οικονομικής κρίσης παρατηρείται πάγωμα των ονομαστικών κατώτατων μισθών σε διάφορες χώρες, όπως η Ιρλανδία και η Ελλάδα, ή χαμηλές ποσοστιαίες αυξήσεις (Γαλλία, Βέλγιο, Ολλανδία...), ωστόσο παρά την κρίση παρατηρούνται επίσης σημαντικές αυξήσεις των κατώτατων μισθών σε ορισμένες χώρες (Πορτογαλία και Ισπανία μέχρι όμως το 2011).

⁴⁴Thorsten Schulten (2009)

5.5 Διαγραμματική Παρουσίαση ΑΞΕ των Χωρών

Οι ροές κεφαλαίου διαδραματίζουν ένα πολύ σημαντικό ρόλο στη διεθνή οικονομική δραστηριότητα. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις παρέχουν τη δυνατότητα στη χώρα υποδοχής να αυξάνει τις συνολικές επενδύσεις σε επίπεδο μεγαλύτερο από αυτό που επιτρέπουν οι εγχώριες αποταμιεύσεις. Αποτελούν μακροχρόνιες ροές κεφαλαίου οι οποίες αποσκοπούν στην αγορά νέων επενδυτικών αγαθών, όπως πάγιων περιουσιακών στοιχείων και άλλων μορφών φυσικού κεφαλαίου⁴⁵.

Το διάγραμμα 5.12 που παρατίθεται παρακάτω, μας δείχνει τη διαχρονική πορεία και εξέλιξη των άμεσων ξένων επενδύσεων και για τις πέντε χώρες οι οποίες χαρακτηρίζονται ως οι πιο «αδύναμες» ως προς την οικονομία τους στην Ευρώπη.

Series : Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$)

Created from: World Development Indicators

Διάγραμμα 5.12

Διαγραμματική απεικόνιση ΑΞΕ χωρών 1993-2013

⁴⁵ Παπαγεωργίου Π., Χιόνης Δ. (2003)

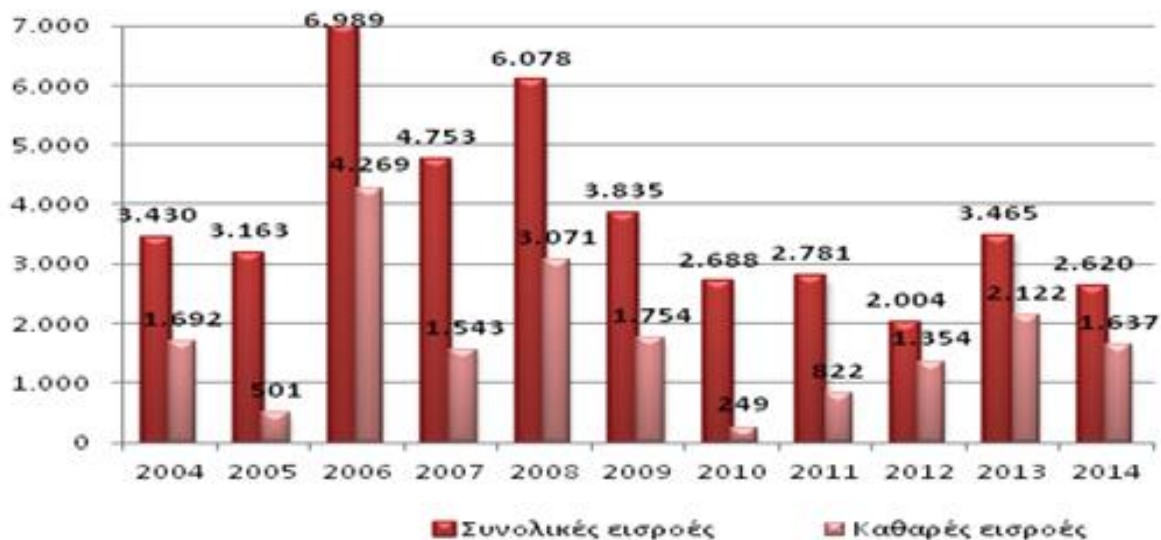
Υπάρχουν πολλά συμπεράσματα που μπορούμε να βγάλουμε από το παραπάνω διάγραμμα. Αρχικά, αυτό που φαίνεται εξ αρχής είναι ότι οι εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα είναι τις περισσότερες χρονιές σε χαμηλότερα επίπεδα από τις υπόλοιπες χώρες. Παρόλαυτα, βλέπουμε πως υπάρχουν χρονιές όπου άλλες χώρες, όπως η Ιρλανδία και η Ιταλία έχουν αρνητικές τιμές, κάτι που δεν συμβαίνει στην Ελλάδα μέσα στην εικοσαετία αυτή.

Παρατηρώντας το διάγραμμα, βλέπουμε πως μέχρι το 2000 τα επίπεδα εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα αλλά και στις υπόλοιπες χώρες είναι σε πιο χαμηλά επίπεδα. Από το 2000 κι έπειτα, δηλαδή μετά την εισαγωγή του νέου νομίσματος ευρώ, οι εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων αυξήθηκαν για όλες τις χώρες, περισσότερο για την Ισπανία και την Ιρλανδία και λιγότερο για την Ελλάδα και την Πορτογαλία. Μέσα σε αυτή τη δεκαετία παρατηρούμε επίσης ότι το 2004 η Ιρλανδία έχει αρνητικές τιμές, το ίδιο και η Ιταλία το 2008 και το 2010, ενώ για την Ελλάδα οι μεγαλύτερες εισροές είναι από το 2006 μέχρι το 2008.

Τέλος, η οικονομική κρίση η οποία ξεκίνησε από το 2008 γίνεται αισθητή και μέσα από την πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων, αφού από το 2008 οι εισροές μειώνονται για όλες τις χώρες μέχρι το 2011 και τα τελευταία χρόνια ξεκινούν και πάλι να ανακάμπτουν. Παρακάτω θα γίνει μια εκτενέστερη αναφορά στην πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα, για την τελευταία δεκαετία, έτσι ώστε να έχουμε πιο συγκεκριμένα συμπεράσματα για τη χώρα.

5.6 Η Πορεία των ΑΞΕ στην Ελλάδα την Τελευταία Δεκαετία (2004-2014)

Παρά την έντονη οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η Ελλάδα από το έτος 2010, οι επιδόσεις της χώρας στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων ήταν αρκετά ικανοποιητικές κατά το 2014, με τις συνολικές (ακαθάριστες) εισροές κεφαλαίων στη χώρα να ανέρχονται σε 2,6 δις Ευρώ, ενώ οι καθαρές εισροές έφθασαν τα 1,6 δις Ευρώ³⁸. Το παρακάτω διάγραμμα μας δείχνει επακριβώς την πορεία τόσο των καθαρών, όσο και των συνολικών εισροών από το 2004 έως το 2014 για την Ελλάδα.

2013: Αναθεωρημένα στοιχεία
 Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2014

2014: Προσωρινά στοιχεία

Διάγραμμα 5.13

Διαγραμματική απεικόνιση εισροών ΑΞΕ στην Ελλάδα 2004-2014

Από το παραπάνω διάγραμμα μπορούμε να συμπεράνουμε αρκετά στοιχεία που αφορούν την πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα και κατά συνέπεια για την συνολική πορεία της οικονομίας της χώρας. Τα συμπεράσματα αυτά είναι τα παρακάτω³⁸:

- Για την δεκαετία 2004 έως 2014 οι καλύτερες χρονιές για τις συνολικές αλλά και τις καθαρές εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα είναι η διετία 2006-2008.
- Όπως είδαμε και στο πρώτο διάγραμμα, η οικονομική κρίση ξεκίνησε να επηρεάζει την πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων στην χώρα μας από 2009 και συνέχισε μέχρι το 2012 όπου οι συνολικές εισροές έφτασαν στο χαμηλότερο επίπεδο της δεκαετίας.
- Οι συνολικές (ακαθάριστες) εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων, που στην ουσία αντικατοπτρίζουν την πραγματική επίδοση της χώρας στην προσέλκυση επενδύσεων, σημείωσαν το 2014 μια μείωση σε σχέση με το 2013, κατά 24,4%. Ωστόσο σε σχέση με το έτος 2012 παραμένουν αυξημένες κατά 30,7%.
- Οι καθαρές εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων σημείωσαν το ίδιο έτος μια μείωση σε σχέση με το 2013, της τάξης του 22,9%. Ωστόσο συγκριτικά με το έτος 2012 παραμένουν αυξημένες κατά 20,9%.

- Η διαφορά μεταξύ συνολικών και καθαρών εισροών ΞΑΕ στην Ελλάδα κατά το 2014 αφορούσε κυρίως σε αποπληρωμές δανείων προς τις μητρικές και δευτερευόντως στις εκροές κεφαλαίων για εξαγορές και συγχωνεύσεις στο εξωτερικό, από τις ξένες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στη χώρα.
- Η ταχεία προώθηση μεταρρυθμίσεων και η μείωση των τιμών παραγωγικών συντελεστών, που είχε σαν συνέπεια η οικονομική κρίση στη χώρα, δημιουργούν αξιόλογες επενδυτικές ευκαιρίες. Η προβλεπόμενη αξιοποίηση δημόσιας περιουσίας εξάλλου καθώς και του φυσικού πλούτου (πετρέλαιο, φυσικό αέριο) αναμένεται να ενισχύσουν το επενδυτικό πλαίσιο της χώρας.
- Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας (γεωπολιτικά, κλιματολογικά, ιστορικά κλπ.) που ευνοούν τις επενδύσεις σε πολλούς κλάδους δεν εθίγησαν από την οικονομική κρίση και προσφέρονται για αξιοποίηση.

Όλα τα παραπάνω μας δείχνουν μια αρκετά πλήρη εικόνα για την συνολική πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία.

Παρακάτω ξεκινάμε την ανάλυση για τις χώρες προέλευσης των άμεσων αυτών επενδύσεων στη χώρα μας, καθώς και για το ποιοι είναι οι τομείς που έλκουν περισσότερες επενδύσεις από το εξωτερικό στην χώρα μας.

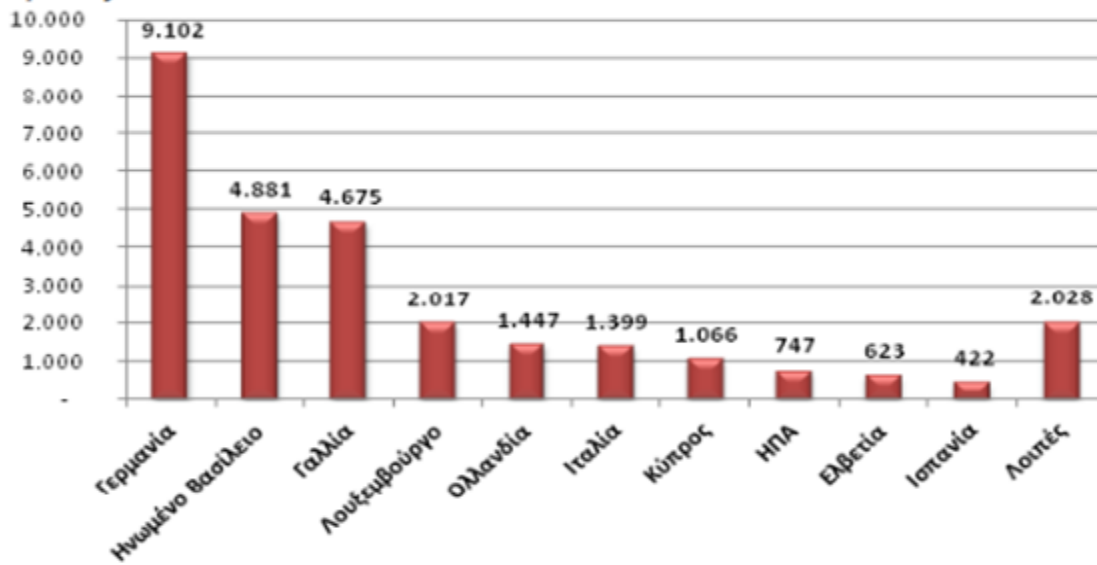
5.6.1 Χώρες Προέλευσης Επενδυτικών Κεφαλαίων στην Ελλάδα

Στις χώρες με την ισχυρότερη επενδυτική παρουσία στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια συγκαταλέγονται ‘κλασικές’ χώρες εξαγωγής κεφαλαίου, όπως η Γερμανία, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Λουξεμβούργο και η Ολλανδία, ενώ αξιόλογη παρουσία έχουν η Κύπρος οι ΗΠΑ και η Ελβετία.

Υπάρχουν παρακάτω δύο διαγράμματα, που διαχωρίζουν τις χώρες προέλευσης επενδυτικών κεφαλαίων για την Ελλάδα σε δύο πενταετίες. Το πρώτο μας δείχνει ποιες είναι οι χώρες που επένδυσαν στη χώρα μας από το 2003 έως το 2008 και το δεύτερο μας παρουσιάζει την κατάσταση από το 2009 έως το 2014.

Περίοδος 2003-2008

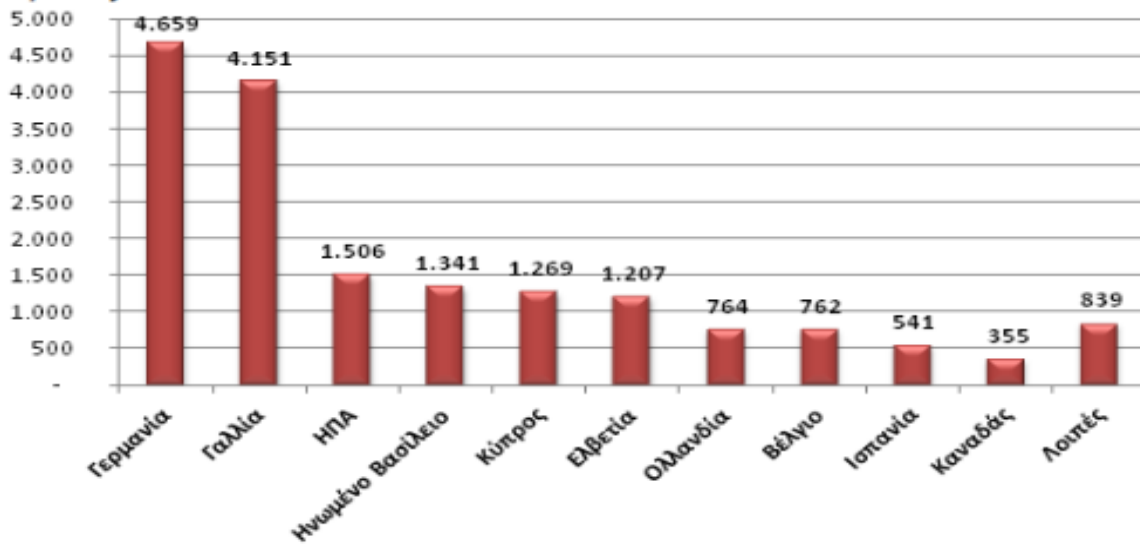
Συνολική Αξία: 28.405,7 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2015

Διάγραμμα 5.14

Διαγραμματική απεικόνιση συνολικών εισροών ΑΞΕ ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων 2003-2008

Περίοδος 2009-2014

Συνολική Αξία: 17.393,8 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2015

Διάγραμμα 5.15

Διαγραμματική απεικόνιση συνολικών εισροών ΑΞΕ ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων 2003-2008

Τα βασικά χαρακτηριστικά, που εντοπίζονται από τα δύο παραπάνω διαγράμματα για την προέλευση των άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα μας, είναι τα παρακάτω³⁸ :

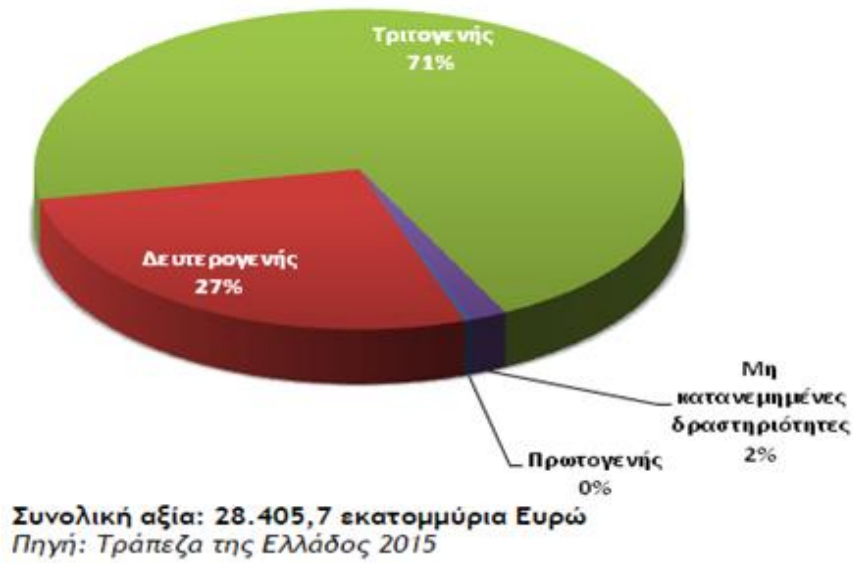
- Η επενδυτική δραστηριότητα στη χώρα προέρχεται κατά κύριο λόγο από εταιρείες σημαντικών αγορών, όπως της ΕΕ.
- Παρατηρείται μεταβολή στις κύριες χώρες που επενδύουν στην Ελλάδα κατά τις δύο περιόδους που εξετάζονται. Η Γερμανία παραμένει η πρώτη χώρα προέλευσης επενδυτικών κεφαλαίων στην Ελλάδα, τόσο κατά την περίοδο 2003-2008, όσο και κατά την περίοδο 2009-2014. Κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου 2003-2008 τη δεύτερη θέση στις χώρες που επένδυσαν στην Ελλάδα καταλαμβάνει το Ηνωμένο Βασίλειο και την τρίτη η Γαλλία, με μεγάλη διαφορά όμως με το ποσοστό της Γερμανίας (λόγω βασικά της επένδυσης της Deutsche Telecom στον ΟΤΕ). Κατά τη δεύτερη περίοδο η Γαλλία καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση με μικρή διαφορά από την Γερμανία και ακολουθούν οι ΗΠΑ (που έχουν σημαντικά αυξήσει την επενδυτική τους παρουσία συγκριτικά με την προηγούμενη περίοδο), το Ηνωμένο Βασίλειο, η Κύπρος και η Ελβετία.
- Παρατηρείται επίσης πως κατά την δεύτερη πενταετία που εξετάζεται, λόγω της οικονομικής κρίσης που αντιμετωπίζει η Ελλάδα, το συνολικό μέγεθος εισροών ΞΑΕ είναι σημαντικά μικρότερο από αυτό της περιόδου 2003-2008 (μειωμένο κατά 38,8%).
- Εμφανίζονται ευοίωνες προοπτικές στο άμεσο μέλλον για προσέλκυση ΞΑΕ από τη Ρωσία και την Ανατολική Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή, τις Αραβικές Χώρες και την Ασία, ιδιαίτερα δε την Κίνα, που ενδιαφέρονται κυρίως για τους τομείς της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών, του τουρισμού, των μεταφορών και της εφοδιαστικής αλυσίδας.

5.6.2 Κλαδική Κατανομή ΑΞΕ

Οι κλάδοι και οι τομείς που είναι περισσότερο ελκυστικοί για την εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων στην χώρα μας αποτελούν σημαντικό κομμάτι της ανάλυσης της πορείας των άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα.

Οι εισροές ΞΑΕ κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα επικεντρώνονται τα τελευταία έτη (τόσο κατά την περίοδο 2003-2008 όσο και κατά την περίοδο 2009-2014) κατά κύριο λόγο στον τριτογενή τομέα και ακολουθεί με σημαντική διαφορά ο δευτερογενής τομέας. Αντίστοιχη διάρθρωση ΞΑΕ εμφανίζει η πλειονότητα των ανεπτυγμένων χωρών.

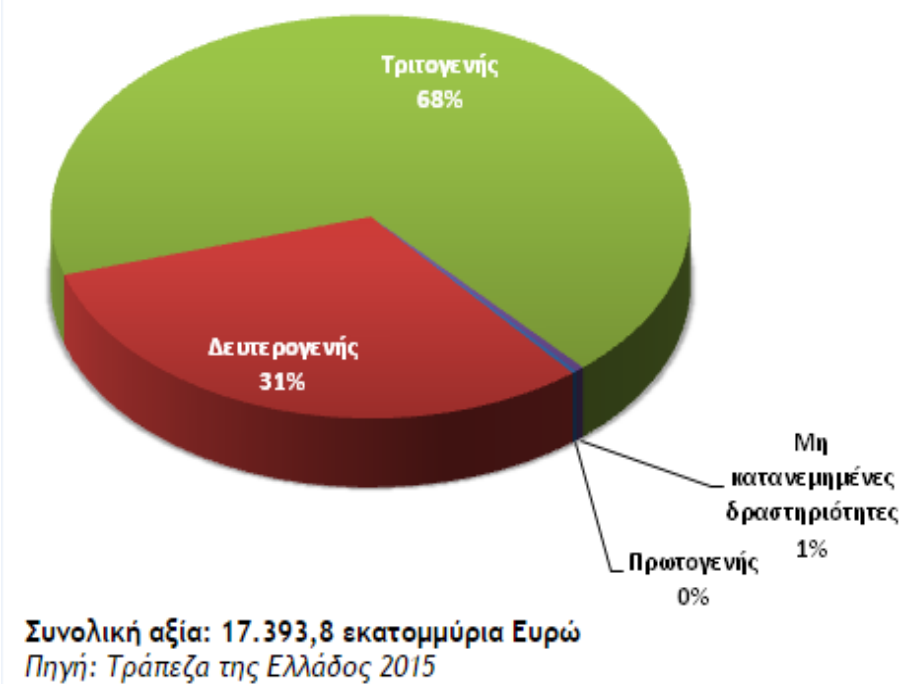
Περίοδος 2003-2008

Διάγραμμα 5.16

Διαγραμματική απεικόνιση συνολικών εισροών ΑΞΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας 2003-2008

Περίοδος 2009-2014

Διάγραμμα 5.17

Διαγραμματική απεικόνιση συνολικών εισροών ΑΞΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας 2009-2014

Αντίστοιχα με τα παραπάνω δύο διαγράμματα που παρουσίαζαν τις χώρες προέλευσης άμεσων ξένων επενδύσεων για τη χώρα, παρακάτω έχουμε δύο κυκλικά διαγράμματα. Τα διαγράμματα αυτά, παρουσιάζουν τα ποσοστά του πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα για τις δύο τελευταίες πενταετίες όσον αφορά την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων.

Τα βασικά συμπεράσματα από τα δύο παραπάνω διαγράμματα είναι³⁸ :

- Ο τομέας που έλκει περισσότερο τις άμεσες ξένες επενδύσεις στη χώρα μας είναι ο τριτογενής. Αυτό σημαίνει συγκέντρωση των άμεσων ξένων επενδύσεων στις υπηρεσίες. Η τάση αυτή υπαγορεύθηκε κυρίως από την ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας, την ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών, καθώς επίσης την τόνωση του εμπορίου.
- Το ποσοστό του δευτερογενούς τομέα είναι σχετικά χαμηλό σε σύγκριση με τις δυνατότητες της χώρας, γεγονός που υποδεικνύει σημαντικά επενδυτικά περιθώρια. Ήδη παρατηρείται πως κατά τη δεύτερη περίοδο που εξετάζεται (2009-2014), το ποσοστό του δευτερογενούς τομέα αυξήθηκε από το 27 σε 31%, επομένως η κρίση αυτής της περιόδου ενίσχυσε τις επενδύσεις στον δευτερογενή τομέα και μείωσε αυτές στον τομέα των υπηρεσιών.
- Όσον αφορά τον πρωτογενή τομέα, δεν υπάρχει ανάπτυξη σε αυτόν με αποτέλεσμα , οι εισροές σε αυτόν να είναι μηδενικές.

Ειδικότερα, πάμε να δούμε συγκεκριμένα τους κλάδους που αποτελούν πόλο έλξης άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα.

A. ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ

Στους κλάδους της μεταποίησης με σημαντικό επενδυτικό ενδιαφέρον κατά τις περιόδους 2003- 2008 και 2009-2014 συγκαταλέγονται τα χημικά, τα τρόφιμα & ποτά, τα μηχανήματα και τα μεταλλικά προϊόντα. Στο διάγραμμα 5.18 θα δούμε αναλυτικά τα ποσοστά έκαστου τομέα όσον αφορά την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων και πως μεταβλήθηκαν μεταξύ των δύο τελευταίων πενταετιών.

Περίοδος 2003-2008

Συνολική Αξία: 6.925 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2015

Περίοδος 2009-2014

Συνολική Αξία: 3.709 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2015

Διάγραμμα 5.18

Διαγραμματική απεικόνιση διάρθρωσης των συνολικών εισροών ΑΞΕ στην μεταποίηση 2003-2014

Αυτό που συμπεραίνουμε από τα παραπάνω είναι ότι , σε σχέση με την περίοδο 2003-2008, παρατηρείται πολύ μεγαλύτερη συγκέντρωση των επενδύσεων κατά την περίοδο 2009-2014 στον κλάδο των χημικών, που συγκεντρώνει το 58% του συνόλου των επενδύσεων στον μεταποιητικό τομέα, σε σχέση με το 26% την περίοδο 2003-2008. Καθώς ο κλάδος των διυλιστηρίων μελετάται ξεχωριστά (1% την περίοδο 2009-2014 και 9% την περίοδο 2003-2008), η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο και στην ανάπτυξη του φαρμακευτικού τομέα κατά την τελευταία περίοδο στην Ελλάδα³⁸.

Η συγκέντρωση επιχειρηματικής δραστηριότητας στους παραπάνω τομείς ευνοεί τόσο την εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων (επενδύσεις Greenfield) στην Ελλάδα, όσο και την επενδυτική συνεργασία ξένων με ελληνικές επιχειρήσεις για την παραγωγή τελικών προϊόντων που θα καλύπτουν τις ανάγκες της εσωτερικής και της διεθνούς αγοράς.

Κλείνοντας με το κλάδο της μεταποίησης, αυτό που παρατηρούμε είναι πως ο κλάδος που εμφάνισε σημαντική αύξηση το 2014, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, είναι αυτός των χημικών.

B. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

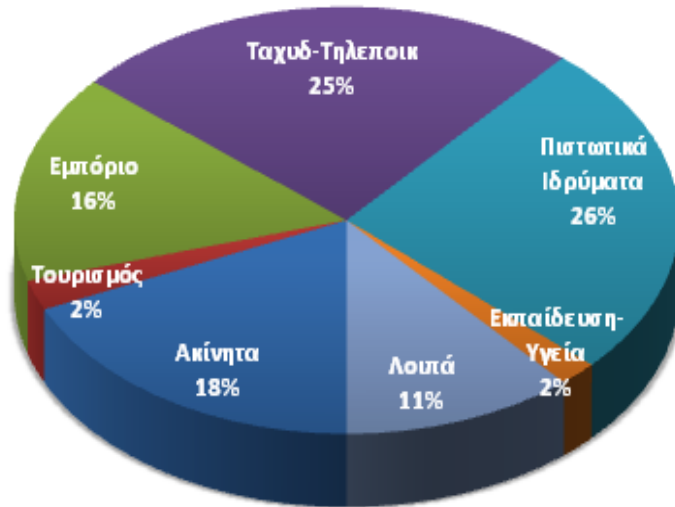
Στους κλάδους των υπηρεσιών με σημαντικό επενδυτικό ενδιαφέρον κατά την περίοδο 2003-2014 συγκαταλέγονται οι τηλεπικοινωνίες, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, το εμπόριο και ο τουρισμός. Πιο συγκεκριμένα τα παρακάτω κυκλικά διαγράμματα δείχνουν τη διάρθρωση των συνολικών άμεσων ξένων επενδύσεων στον τομέα των υπηρεσιών , με τον ίδιο τρόπο, όπως στον τομέα της μεταποίησης.

Περίοδος 2003-2008

Συνολική αξία: 20.059 εκατομμύρια Ευρώ
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2015

Περίοδος 2009-2014

Συνολική αξία: 11.848 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2015

Διάγραμμα 5.19

Διαγραμματική απεικόνιση διάρθρωσης των συνολικών εισροών ΑΞΕ στον τομέα των υπηρεσιών 2003-2014

Όπως παρατηρούμε, οι τηλεπικοινωνίες και τα πιστωτικά ιδρύματα κατέχουν τα μεγαλύτερα ποσοστά άμεσων ξένων επενδύσεων που κατευθύνθηκαν στις υπηρεσίες, τόσο κατά την περίοδο 2003-2008, όσο και κατά την περίοδο 2009-2014.σε σχέση με το εμπόριο, τον τουρισμό, τα ακίνητα, την εκπαίδευση και υγεία και από άλλες υπηρεσίες. Παρόλαυτα υπάρχουν σημαντικές αλλαγές ανάμεσα στις δύο δεκαετίες και τα ποσοστά άμεσων ξένων επενδύσεων που προσελκύουν οι διάφοροι τομείς υπηρεσιών.

Ο τομέας των τηλεπικοινωνιών είναι αυτός που έχει την μεγαλύτερη απώλεια άμεσων ξένων επενδύσεων από την πρώτη πενταετία στην δεύτερη από 41% σε 25%. Πέραν αυτού και το ποσοστό των πιστωτικών ιδρυμάτων μειώθηκε από 33% σε 26%. Αντιθέτως, αυξήθηκε το ποσοστό προσέλκυσης άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα από το 2009 κι έπειτα, για το εμπόριο και τα ακίνητα και τις λοιπές υπηρεσίες. Ιδιαίτερος η αύξηση στον τομέα των ακινήτων ήταν αρκετά σημαντική από 7% την περίοδο 2003-2008 εκτοξεύτηκε στο 18% την περίοδο 2009-2014, γεγονός που εξηγείται από τη μεγάλη πτώση των τιμών των ακινήτων

εξαιτίας της κρίσης, η οποία και δημιούργησε μεγάλες επενδυτικές ευκαιρίες στον κλάδο αυτό³⁸.

Τέλος, οι τομείς του τουρισμού και της εκπαίδευσης και υγείας παρέμειναν στα ίδια χαμηλά επίπεδα για όλη τη δεκαετία. Υπάρχουν σημαντικά περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης της ξένης επενδυτικής δραστηριότητας στον τομέα του τουρισμού. Οι κλάδοι που εμφάνισαν σημαντική αύξηση το 2014 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος είναι οι τηλεπικοινωνίες και ο τουρισμός (ξενοδοχεία- εστιατόρια).

5.7 Ανακεφαλαίωση

Στο πέμπτο κεφάλαιο της εργασίας, αναλύσαμε διαγραμματικά τις άμεσες ξένες επενδύσεις τόσο της Ελλάδας όσο και των άλλων χωρών της Ευρώπης σε παρόμοια οικονομική κατάσταση. Εκτός των άμεσων ξένων επενδύσεων αναλύσαμε και άλλα οικονομικά δεδομένα των χωρών αυτών τα οποία είτε επηρεάζονται και επηρεάζουν τις άμεσες ξένες επενδύσεις, όπως το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν των χωρών και το επίπεδο των μισθών, είτε που αποτελούν εναλλακτικό τρόπο επένδυσης στο εξωτερικό όπως οι εισαγωγές και εξαγωγές.

Ξεκινώντας με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν των χωρών και τις εισαγωγές και εξαγωγές τους αυτό που παρατηρήθηκε ήταν η μείωση του συνολικού εισοδήματος των χωρών από το 2008 κι έπειτα, λόγω της οικονομικής κρίσης. Παρόλαυτα, από το 2012 έως σήμερα, η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης αντιστάθμισε την επιβράδυνση των επενδύσεων, ενώ η αύξηση των εξαγωγών συνέβαλε θετικά στη σταθεροποίηση της οικονομίας³⁹, συγκεκριμένα για την Ελλάδα.

Στη συνέχεια, επικεντρώσαμε το ενδιαφέρον μας αποκλειστικά στην πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία. Έγιναν αναλύσεις τόσο για το συνολικό ύψος που έφτασαν οι εισροές των άμεσων ξένων επενδύσεων στην χώρα μας, όσο και για τους κλάδους και τις χώρες που στράφηκαν να επενδύσουν στην Ελλάδα. Το συμπέρασμά μας από τις παραπάνω αναλύσεις, είναι πως το υψηλότερο ύψος εισροής άμεσων ξένων επενδύσεων για την Ελλάδα την τελευταία δεκαετία ήταν η διετία 2006 με 2008, ενώ από το 2012 κι έπειτα έχουν αρχίσει με αγρό ρυθμό και πάλι να αυξάνονται. Οι χώρες που έχουν επενδύσει περισσότερο στην Ελλάδα είναι η Γερμανία, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο και οι κλάδοι που προσέλκυσαν τις περισσότερες επενδύσεις ήταν αυτός της μεταποίησης χημικών, και όσον αφορά τις υπηρεσίες, ο τουρισμός, οι τηλεπικοινωνίες και τα πιστωτικά ιδρύματα, Παρακάτω θα αναλύσουμε εκτενώς τους κλάδους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΒΑΣΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

6.1. Εισαγωγή

Η νέα οικονομία που διαμορφώνεται τώρα στην Ελλάδα προσφέρει ποικίλες και ελκυστικές επενδυτικές ευκαιρίες σε ένα ευρύ φάσμα επενδυτικών τομέων. Οι σημαντικές μεταρρυθμιστικές προσπάθειες ανοίγουν νέους επενδυτικούς ορίζοντες που ευνοούν τόσο τις νέες όσο και τις ήδη εδραιωμένες επιχειρήσεις.

Στη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας αναμένεται η βιώσιμη ανάπτυξη τομέων όπως του τουρισμού, των ΤΠΕ, της ενέργειας, των περιβαλλοντικών επιστημών, των τροφίμων, των ποτών και της γεωργίας, των μεταφορών, καθώς και των επιστημών υγείας. Το υψηλού επιπέδου ανθρώπινο δυναμικό, οι σύγχρονες υποδομές, η γεωστρατηγική θέση της Ελλάδας, και οι δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης προσελκύουν το ενδιαφέρον επενδυτών από όλο τον κόσμο. Παράλληλα, το νέο επενδυτικό πλαίσιο υποστηρίζει τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων και νέων συνεργιών.

Μια εξωστρεφής οικονομία, επικεντρωμένη στη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη δίνει τη δυνατότητα στους επενδυτές να προσβλέπουν σε ευνοϊκές αποδόσεις.

Ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης, η Ελλάδα εξακολουθεί να είναι το οικονομικό κέντρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, μια ιδανική πύλη προς τη Μέση Ανατολή, τη Δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αφρική, και ένας αναδυόμενος διαμετακομιστικός κόμβος για ολόκληρη την περιοχή.

6.2 Ο Τουρισμός ως Πόλος Έλξης ΑΞΕ στην Ελλάδα

Ο τουρισμός αποτελεί το 18% του ΑΕΠ της Ελλάδας και αποτελεί την μεγαλύτερη πηγή άδηλων πόρων της χώρας. Το τουριστικό προϊόν αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες της ελληνικής οικονομίας, και γι' αυτό η προσπάθεια διατήρησης της χώρας μας σε υψηλά επίπεδα τουριστικής ανταγωνιστικότητας αποτελούσε και αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους της πολιτείας. Τα στοιχεία που λαμβάνονται από τους φορείς του κλάδου δείχνουν ότι τόσο ο ελληνικός, όσο και ο παγκόσμιος τουρισμός, βιώνουν τις δυσμενείς επιπτώσεις από την παγκόσμια κρίση⁴⁶.

Παρά το γεγονός ότι η τρέχουσα τουριστική περίοδος είναι μια ιδιαίτερη περίπτωση, αυτή αποτελεί την αφορμή για προβληματισμό σχετικά με την υφιστάμενη κατάσταση καθώς και ένα τεστ αντοχής και αποτελεσματικότητας των πολιτικών και των αποφάσεων που αφορούν στην ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα κρίση μπορεί να αποτελέσει πρόκληση και εφιαλτήριο για τη ριζοσπαστική αντιμετώπιση χρονιζόντων προβλημάτων και για τη βελτίωση της ελληνικής τουριστικής ανταγωνιστικότητας στο μακροπρόθεσμο μέλλον.

Με περισσότερα από 16,000 χιλιόμετρα ακτογραμμής, πάνω από 6.000 νησιά, και με εδραιωμένη πλέον θέση στην παγκόσμια αγορά τουρισμού, η Ελλάδα παρουσιάζει εξαιρετικές επενδυτικές ευκαιρίες στον συγκεκριμένο κλάδο. Η Ελλάδα αποτελεί έναν από τους πιο δημοφιλείς προορισμούς για καλοκαιρινές διακοπές, αλλά προσφέρει επίσης ελκυστικές προτάσεις για θεματικό τουρισμό όλο τον χρόνο³⁸.

Τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματά της, όπως η πλούσια πολιτισμική κληρονομιά, η φυσική ομορφιά του τόπου και η γεωγραφική ποικιλομορφία προσελκύουν τα τελευταία χρόνια σημαντικές επενδύσεις στον κλάδο του τουρισμού, ενισχύοντας την εικόνα της Ελλάδας αφενός ως τουριστικού προορισμού παγκόσμιου βεληνεκούς, και αφετέρου ως τουριστική αγορά με εξαιρετικές επενδυτικές ευκαιρίες.

Ακόμα και κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, ο τουρισμός στην Ελλάδα υπήρξε από τους βασικούς πυλώνες ανάπτυξης, με σημαντική συμβολή στην αγορά εργασίας, παρουσιάζοντας συνεχή αύξηση στα έσοδα και στις αφίξεις επισκεπτών, καθοδηγούμενη από³⁸:

---

⁴⁶ Κορρές, Γ. (2003)

- Τη συνεχή προσπάθεια των τουριστικών επιχειρήσεων να αναβαθμίσουν τα προσφερόμενα τουριστικά προϊόντα
- Την ανάπτυξη νέων και σημαντικών αγορών για την Ελλάδα όπως η Ρωσία, το Ισραήλ, η Τουρκία και η Κίνα

Λόγοι επένδυσης στον τουρισμό και την Ελλάδα³⁸:

- **Brand value**: Πολλοί ελληνικοί προορισμοί αποτελούν από τις δημοφιλέστερες τουριστικές επιλογές παγκοσμίως, ενώ η Ελλάδα είναι διεθνώς αναγνωρισμένη ως χώρα που προσφέρει ελκυστικές διακοπές πολυτελείας.
- **Γεωγραφία και Μορφολογία**: Η Ελλάδα, με φυσικούς πόρους εξαιρετικού κάλλους, είναι μία χώρα με μεγάλη γεωγραφική ποικιλομορφία, που διαθέτει από χρυσές αμμουδιές και ηλιόλουστα νησιά, μέχρι χιονισμένες βουνοκορφές και επιβλητικά δάση και συνεπώς προσφέρει εξαιρετικές επιλογές για διακοπές καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.
- **Ιστορία και Πολιτισμός**: Η Ελλάδα με πάνω από τέσσερις χιλιετίες καταγεγραμμένης ιστορίας, είναι ένας προορισμός με αναρίθμητα και μεγάλης ιστορικής σημασίας μνημεία, μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, επισκέψιμα από λάτρεις της ιστορίας.
- **Εγκαταστάσεις και Υποδομές**: Στην Ελλάδα υπάρχουν περισσότερες από 700.000 κλίνες, περισσότερες από 500 συνεδριακές εγκαταστάσεις, περισσότερες από 6.000 θέσεις ελλιμενισμού για γιοτ/σκάφη αναψυχής, και απευθείας αεροπορικές συνδέσεις σημαντικών Ευρωπαϊκών αεροδρομίων με 20 ελληνικούς προορισμούς.

Κύριες επενδυτικές ευκαιρίες³⁸:

- Ιδιωτικοποίηση βασικών τουριστικών και μεταφορικών κρατικών περιουσιακών στοιχείων (μαρίνες, περιφερειακά αεροδρόμια, τουριστικά ακίνητα κλπ) από το Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου
- Δημιουργία πολυτελών τουριστικών θέρετρων, με τη βοήθεια επενδυτικών κινήτρων, όπως κρατικές επιχορηγήσεις και φορολογικές διευκολύνσεις
- Ανάπτυξη εξειδικευμένων τουριστικών προϊόντων και υποδομών, επικεντρωμένα γύρω από συγκεκριμένες θεματικές ενότητες (γαστρονομία, πολιτισμός, ευεξία, πολυτέλεια), υποκατηγορίες τουρισμού (ιατρικός, συνεδριακός), σημαντικές αγορές

(Ρωσία, Ισραήλ, Ασία κλπ) ή δημογραφικές ομάδες (Συνταξιούχοι, Οικογένειες, Ζευγάρια κλπ).

Πίνακας 6.1

Βασικά μεγέθη τουρισμούστην Ελλάδα

Συνολική Προστιθέμενη Αξία του Τουρισμού	€28 δισ. ¹
Τουρισμός ως ποσοστό της Ελληνικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας	16% ²
Διεθνείς Αφίξεις το 2014	~ 22εκατ. ³
Θέσεις Απασχόλησης στον Κλάδο Τουρισμού	657.000 ⁴
Αριθμός παραλιών και μαρίνων με Γαλάζιες Σημαίες	393 Παραλίες 9 Μαρίνες
Αριθμός μαρίνων σε λειτουργία	19 ⁵
Αριθμός θέσεων ελλιμενισμού	6,661 ⁶
Αριθμός μνημείων αναγνωρισμένων από την UNESCO ως χώροι Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς	17 ⁷

Πηγή : www.investingreece.gov.gr

Η εντυπωσιακή ανάκαμψη του τουρισμού βασίστηκε κυρίως στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας ως προς τις τιμές και στη βελτίωση του οικονομικού κλίματος. Τα στοιχεία των αφίξεων δείχνουν στροφή σε νέους τουριστικούς προορισμούς και επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Καταδεικνύουν ότι η σημαντική ανάπτυξη του τουρισμού οφείλεται: α) στη στροφή σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού, β) στην επαναπροβολή της πολιτιστικής και τουριστικής εικόνας της χώρας στο εξωτερικό, γ) σε στοιχειώδη μέτρα βελτίωσης της επισκεψιμότητας των τουριστικών αξιοθέατων (π.χ. επιμήκυνση ωραρίου των αρχαιολογικών χώρων, άνοιγμα μουσείων στις αργίες) και δ) στην υποτίμηση του ευρώ έναντι των νομισμάτων των ανταγωνιστριών χωρών που αποτελούν τουριστικούς προορισμούς στη Μεσόγειο. Βέβαια, ο ελληνικός τουρισμός ωφελήθηκε εφέτος και από την πολιτική αστάθεια σε ανταγωνιστικούς προορισμούς (Ανατολική Μεσόγειος)³⁹.

6.3 Ο Ενεργειακός Κλάδος ως Πηγή ΑΞΕ στην Ελλάδα

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας στο σταυροδρόμι μεταξύ Δύσης και Ανατολής της επιτρέπει να διαδραματίσει έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στον ενεργειακό χάρτη των Βαλκανίων. Η μεγάλη διαθεσιμότητα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (αιολικής, υδροηλεκτρικής, γεωθερμικής, ηλιακής, ηλιοθερμικής, καθώς και ενέργειας από βιομάζα) σε συνδυασμό με τα εν εξελίξει έργα υποδομών μεγάλης κλίμακας στην Ελλάδα (Διαδρατικού Αγωγού Αερίου-TAP, εξερεύνησης πετρελαίου), αποτελεί ένδειξη του ρόλου της χώρας, ως βασικό πλέον παίκτη στη διαμόρφωση του ενεργειακού μίγματος της Δυτικής Ευρώπης, προσφέροντας σημαντικές επενδυτικές ευκαιρίες στους βιομηχανικούς τομείς της Ενέργειας και Εξοικονόμησης Ενέργειας.

Τα τελευταία χρόνια, το Ελληνικό ενεργειακό σύστημα χαρακτηρίζεται από³⁸:

1. τη σταθερή αύξηση της κατανάλωσης ενέργειας, λόγω της οικονομικής ανάπτυξης και των αλλαγών της καταναλωτικής συμπεριφοράς,
2. την υψηλή κατανάλωση συμβατικών καυσίμων και κυρίως του λιγνίτη, καθώς το καύσιμο αυτό αποτέλεσε μια στρατηγική επιλογή για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μετά την πετρελαϊκή κρίση της δεκαετίας του '70,
3. την εξάρτηση από μεγάλο όγκο εισαγωγών, που περιλαμβάνουν κυρίως αδιύλιστο πετρέλαιο, προϊόντα πετρελαίου και φυσικό αέριο, το οποίο εισήχθη πρόσφατα και
4. τη σταδιακή ανάπτυξη των ΑΠΕ και τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, ως αποτέλεσμα της υιοθέτησης των Ευρωπαϊκών πολιτικών και των κοινοτικών επιταγών από την Ελλάδα.

Μερικοί από τους κρίσιμους αντικειμενικούς στόχους για βελτίωση του περιβάλλοντος και για θεμελίωση καλύτερων αναπτυξιακών πολιτικών προέρχονται από την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Αυτοί οι στόχοι περιλαμβάνουν⁴⁷:

- Αποκατάσταση της ανάπτυξης
- Αλλαγή της ποιότητας της ανάπτυξης
- Κάλυψη των βασικών αναγκών για εργασία, τροφή, ενέργεια, νερό και υγεία
- Διατήρηση και αύξηση των βασικών πόρων
- Αναπροσανατολισμό της τεχνολογίας και της διαχείρισης του κινδύνου

---

⁴⁷Καρβούνης Σ., Γεωργακέλλος Δ. (2003)

- Συγχώνευση περιβαλλοντικών και οικονομικών θεμάτων στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων

Ο Ελληνικός ενεργειακός κλάδος συνεισφέρει σε πολύ μεγάλο ποσοστό στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία της χώρας, σε σχέση με τις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, ενώ αναμένεται να παρουσιάσει σημαντική ανάπτυξη μέσα στα προσεχή έτη, καθοδηγούμενος κυρίως από τους παρακάτω σημαντικούς παράγοντες⁴⁶:

- Την **απαιτούμενη βελτιστοποίηση του ενεργειακού μίγματος**, το οποίο συνιστά τη μείωση της παραγόμενης από ορυκτά καύσιμα ενέργειας και την αύξηση αυτής από ΑΠΕ. Αυτή η αλλαγή υποκινείται, τόσο από την αναθεωρημένη πολιτική της ΕΕ αναφορικά με τη σύνθεση του ενεργειακού μίγματος έως το 2030 (απαίτηση 27% ΑΠΕ), όσο και από την προτίμηση χρήσης φθηνότερων πηγών ενέργειας, όπως το φυσικό αέριο
- Το εθνικό **πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων**, το οποίο περιλαμβάνει την ιδιωτικοποίηση μεγάλων επιχειρήσεων παροχής ενέργειας, όπως είναι η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ), η Δημόσια Επιχείρηση Αερίου (ΔΕΠΑ) και τα Ελληνικά Πετρέλαια
- Την **απελευθέρωση των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου** και τον περαιτέρω διαχωρισμό της παραγωγής και του εφοδιασμού από τα δίκτυα μεταφοράς
- Τη δυνατότητα της Ελλάδας να εξελιχθεί σε **Ευρωπαϊκή πύλη διέλευσης φυσικού αερίου και πετρελαίου**, μέσα από τα μελλοντικά μεγάλα έργα, όπως αυτό του Διαδρατικού Αγωγού Αερίου-TAP, ή την εξόρυξη αερίου και πετρελαίου στο Αιγαίο και στο Ιόνιο Πέλαγος
- Τις προσπάθειες που γίνονται για τη **βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και την εξοικονόμηση κόστους** από αντίστοιχες τεχνολογίες, όπως τα συστήματα έξυπνων μετρητών, ο φωτισμός LED, οι τεχνολογίες Smartgrid, τα ενεργειακά αποδοτικά κτίρια κλπ.
- Τις σημαντικές πρωτοβουλίες υποδομών, όπως η **διασύνδεση των ελληνικών νησιών**.

Λόγοι επένδυσης στον ενεργειακό κλάδο της Ελλάδας³⁸:

- **Στρατηγική θέση:** Η Ελλάδα μπορεί να αποτελέσει σημαντικό ενεργειακό κόμβο στη μεταφορά ενέργειας από την Ανατολή στη Δύση μέσα από την υλοποίηση έργων κατασκευής αγωγών, τη διασυνδεσιμότητα του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας και από τα εναλλακτικά μέσα κατοχύρωσης της Ασφάλειας Εφοδιασμού μέσω των υπεράκτιων αποθεμάτων της Μεσόγειου (π.χ. τερματικοί σταθμοί υγροποιημένου φυσικού αερίου).
- **Παραγωγικές δυνατότητες:** Λόγω του ήπιου κλίματος και των ευνοϊκών καιρικών συνθηκών που επικρατούν στην Ελλάδα (περισσότερες από 250 ημέρες ή 3,000 ώρες ηλιοφάνειας ετησίως, πολλές περιοχές με ισχυρούς ανέμους), η χώρα διαθέτει σημαντικά ανεκμετάλλευτο παραγωγικό δυναμικό – κυρίως στον τομέα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας – το οποίο μπορεί να ενισχύσει το ισχυρό ενεργειακό μίγμα όλης της Ευρώπης.
- **Κυβερνητική υποστήριξη και νομοθετικό πλαίσιο:** Τα τελευταία χρόνια, τα Υπουργεία Ενέργειας και Ανάπτυξης υποστήριξαν και προώθησαν σε μεγάλο βαθμό σημαντικά επενδυτικά έργα, όπως ο αγωγός φυσικού αερίου TAP, ο νέος τερματικός σταθμός υγροποιημένου αερίου στη Ρεβυθούσα καθώς επίσης και οι σημαντικές επενδύσεις στον τομέα των ΑΠΕ. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με το ευρύ ρυθμιστικό πλαίσιο για επενδύσεις στην Ελλάδα, δημιουργεί εξαιρετικές επενδυτικές ευκαιρίες σε διάφορους τομείς.

Κύριες επενδυτικές ευκαιρίες³⁸:

- Ιδιωτικοποίηση των κρατικών περιουσιακών στοιχείων και ενεργητικού
- Δημιουργία νέων υποδομών για την μεταφορά φυσικού αερίου (τερματικοί σταθμοί υγροποιημένου φυσικού αερίου, αγωγοί φυσικού αερίου, συστήματα διανομής φυσικού αερίου)
- Διεθνείς δημόσιοι διαγωνισμοί για την Εξερεύνηση Υδρογονανθράκων σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας
- Ανάπτυξη έργων ΑΠΕ (αιολικά και ηλιοθερμικά πάρκα, έργα βιομάζας και γεωθερμίας κλπ)
- Επενδύσεις για την ενεργειακή απόδοση και εξοικονόμηση ενέργειας
- Η σύνδεση του ενεργειακού δικτύου με τα Ελληνικά νησιά

Πίνακας 6.2
Βασικά μεγέθη ενεργειακού κλάδου στην Ελλάδα

% Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία στον κλάδο της ενέργειας	4%
Συμμετοχή των Ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στη συνολική παραγωγή ενέργειας	18%
Συνολική Δυναμικότητα των ΑΠΕ (MW)	4.721
Απαιτούμενες επενδύσεις για την επίτευξη του εθνικού στόχου ΑΠΕ για το έτος 2020	€27 δις.

Πηγή : www.investingreece.gov.gr

Η οικονομική ύφεση της τελευταίας πενταετίας σε συνδυασμό με το αρνητικό επενδυτικό κλίμα δημιουργούν ένα αφιλόξενο περιβάλλον για τις ενεργειακές επενδύσεις. Η μείωση της προσφοράς των πιστώσεων με παράλληλη μείωση της ζήτησης ενέργειας οδηγούν στην αναστολή των επενδυτικών αποφάσεων στο χώρο της ενέργειας. Παρόλα αυτά, τα τελευταία τέσσερα χρόνια πραγματοποιήθηκαν σημαντικές ενεργειακές επενδύσεις, καθότι οι βασικές επενδυτικές αποφάσεις είχαν ληφθεί πριν ξεκινήσει η κρίση.

Τέλος, ο τομέας των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) ακολούθησε ιδιαίτερα ανοδική πορεία, παρά το αρνητικό οικονομικό κλίμα. Σε αυτό συνέβαλε το ευνοϊκό θεσμικό πλαίσιο με τους μηχανισμούς οικονομικής υποστήριξης που είχε ως κύριο στόχο την υποστήριξη των επενδύσεων ΑΠΕ χωρίς να εξετάζονται οι επιπτώσεις στην οικονομία και στη λειτουργία της αγοράς (ελκυστικές τιμές στήριξης - feed-in-tariffs, η δυνατότητα χρήσης των επιδοτήσεων στα πλαίσια του αναπτυξιακού νόμου, πιθανή προσαύξηση της τιμής της παραγόμενης ενέργειας από ορισμένα έργα ΑΠΕ)⁴⁸.

6.4 Ο Κλάδος των ΤΠΕ (Τεχνολογία-Πληροφορική-Επικοινωνία)

Η Τεχνολογία Πληροφοριών, Τεχνολογία Πληροφοριών και Επικοινωνίας ή Τεχνολογία της Πληροφορίας (ΤΠΕ, αγγλ. IT ή ICT) είναι το σύνολο των επαγγελματικών χώρων, οι οποίοι σχετίζονται με τη μελέτη, σχεδίαση, ανάπτυξη, υλοποίηση, συντήρηση και διαχείριση

⁴⁸ Ψωμάς Στέλιος (2005)

υπολογιστικών πληροφοριακών συστημάτων, κυρίως όσον αφορά εφαρμογές λογισμικού, υλικό υπολογιστών και επικοινωνίας. Τα επαγγέλματα ΤΠΕ βασίζονται στην ανάπτυξη, εγκατάσταση και συντήρηση προϊόντων πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, με στόχο την παραγωγή, αποθήκευση, διαχείριση και μετάδοση πληροφοριών κάθε τύπου⁴⁹.

Η ίδρυση εργαστηρίων ανάπτυξης λογισμικού ή κέντρων δημιουργίας ολοκληρωμένων μικροκυκλωμάτων (microchip & MEMS), είναι μόνο μερικά παραδείγματα ευκαιριών υψηλής απόδοσης που υπάρχουν στην Ελλάδα, τα οποία μάλιστα χρήζουν κρατικής στήριξης και μπορούν να στελεχωθούν κατάλληλα με το διαθέσιμο και άρτια εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό. Τα επόμενα χρόνια αναμένεται να αυξηθούν σημαντικά οι επενδυτικές ευκαιρίες στον τομέα ΤΠΕ, οι οποίες ενισχύονται κυρίως από³⁸:

- Την αναγκαιότητα για περαιτέρω αυτοματοποίηση και ψηφιοποίηση στο δημόσιο τομέα, γεγονός που θα επιτευχθεί μέσω των μεγάλων έργων ΤΠΕ, που αναμένεται να πραγματοποιηθούν με δημόσιες συμβάσεις.
- Τη γρήγορη υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών από το Ελληνικό κοινό και το υψηλό ποσοστό διείσδυσης, των νέων συσκευών επικοινωνίας (smartphones, tablets), των ευρυζωνικών τηλεπικοινωνιών και των smart tv.
- Τη σημαντική πρόοδο που έχει παρατηρηθεί στην ανάπτυξη τεχνολογικών συστάδων (clusters), θερμοκοιτίδων και επιταχυντών, παράλληλα με την έντονη δραστηριότητα σε νέες επενδύσεις – πρωτοβουλίες από επενδυτικά ταμεία. Ένας μεγάλος αριθμός επιχειρηματιών ήδη δραστηριοποιείται στον κλάδο και έχει συμβάλει στην ανάπτυξή του με καινοτόμα προϊόντα, όπως το Taxibeat και το Piniata, τα οποία έχουν μεγάλη απήχηση στην παγκόσμια αγορά.
- Τις πολυάριθμες καινοτόμες ερευνητικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται αυτή την περίοδο στα Ελληνικά Πολυτεχνικά Ιδρύματα, και συγκεκριμένα σε τομείς όπως το cloud computing, οι υπηρεσίες εντοπισμού θέσεως, η νανοτεχνολογία και τα έξυπνα συστήματα.

Πρόσφατα, η Ελλάδα έγινε το επίκεντρο ορισμένων νέων επενδυτικών πρωτοβουλιών, που ανακοινώθηκαν από τις μεγαλύτερες εταιρίες στην παγκόσμια αγορά ΤΠΕ, όπως η Nokia, η Microsoft και η HTC.

Λόγοι επένδυσης ΤΠΕ στην Ελλάδα³⁸

---

⁴⁹Euroconsultants (2013)

- **Εξειδικευμένο Ανθρώπινο Δυναμικό** - Η Ελλάδα και οι Έλληνες μηχανικοί κατατάσσονται σύμφωνα με τον Economist, στις πρώτες 20 θέσεις σε επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού στον κλάδο των ΤΠΕ παγκοσμίως και πρωτεύουν στο ITU ICT development index. Επίσης, πάνω από το 70% του ελληνικού πληθυσμού μιλάει αγγλικά.
- **Ελκυστικές Ευκαιρίες Χρηματοδότησης** - Οι διεθνείς επενδυτές που σχεδιάζουν να διεισδύσουν στην ελληνική αγορά τεχνολογίας μπορούν να επωφεληθούν από τις ευκαιρίες χρηματοδότησης που προσφέρονται τόσο από δημόσιες (διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ και πρωτοβουλίες μέσω ΣΔΙΤ) όσο και από ιδιωτικές πηγές. Ένας από τους βασικούς στόχους του νέου Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) είναι η υποστήριξη της Ε&Α και της καινοτομίας, καθώς και η ενίσχυση νέων τεχνολογικών πρωτοβουλιών. Το πλαίσιο χρηματοδότησης ΣΔΙΤ επιτρέπει την υλοποίηση μεγαλύτερων έργων, κυρίως στους τομείς της εθνικής άμυνας και της δημιουργίας υποδομών ΤΠΕ στα μέσα μαζικής μεταφοράς.
- **Υποδομές ΤΠΕ** - Η Ελλάδα έχει τη δυνατότητα να καλύψει όλων των ειδών τις ανάγκες σε τεχνολογικές υποδομές και εγκαταστάσεις που απαιτούνται για μία μεγάλη επένδυση στον κλάδο των ΤΠΕ, συμπεριλαμβανομένου και του τομέα των τηλεπικοινωνιών (σταθερή και κινητή τηλεφωνία, βάσεις δεδομένων).
- **Έρευνα και Εκπαίδευση** - Η Ελλάδα διαθέτει ένα εκτενές δίκτυο Επιστημονικών και Τεχνολογικών Πάρκων, καθώς επίσης και αξιόλογα Κέντρα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ενώ τα τελευταία χρόνια η χώρα έχει σημειώσει σημαντική ανάπτυξη σε νέες τεχνολογικές συστάδες επιχειρήσεων, καθώς και σε τεχνολογικές θερμοκοιτίδες και επιταταχυντές.
- **Ευνοϊκή γεωγραφική θέση** - Η Ελλάδα είναι η Ευρωπαϊκή χώρα που διαθέτει την καλύτερη πρόσβαση σε σημαντικούς παραγωγούς ΤΠΕ Ανατολικών χωρών, όπως της Κίνας, της Ιαπωνίας και της Κορέας. Αυτή η ευνοϊκή γεωγραφική θέση σε συνδυασμό με τις αξιόλογες υποδομές μεταφορών και το εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό, καθιστούν την Ελλάδα ιδανική χώρα για την δημιουργία εγκαταστάσεων συναρμολόγησης προϊόντων και συσκευών στον κλάδο των ΤΠΕ.

Κύριες επενδυτικές ευκαιρίες³⁸

- Κέντρα βάσεων δεδομένων
- Τηλεφωνικά κέντρα / κέντρα υπηρεσιών στελεχωμένα με προσωπικό που μιλάει Αγγλικά
- Ανάπτυξη Λογισμικού
- Συναρμολόγηση και διανομή συσκευών ΤΠΕ
- Τεχνολογικές Κοινότητες Start-up και ανάπτυξη συνεργατικών σχηματισμών

Πίνακας 6.3
Βασικά μεγέθη ΤΠΕ στην Ελλάδα

ΤΠΕ ως % Ελληνικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας	4,1%
Κύκλος Εργασιών	€ 17.1 δις.
Δίκτυα	ADSL, VDSL, Οπτικές Ίνες εν μέρει
Αριθμός εταιριών στον κλάδο ΤΠΕ	4.500
Ποσοστό Διείσδυσης Διαδικτύου	56%
Ποσοστό Διείσδυσης ευρυζωνικού διαδικτύου	24%
Ποσοστό διείσδυσης κινητής τηλεφωνίας	170%
Πωλήσεις smartphones το 2012	1.5 εκατ.
Αριθμός των ελληνικών τεχνολογικών Start-up που εξασφάλισαν χρηματοδότηση το 2013	29
Αριθμός νέων τεχνολογικών συστάδων και θερμοκοιτίδων	8

Πηγή : www.investingreece.gov.gr

Τέλος, ο κλάδος των ΤΠΕ αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τομείς για την Ελληνική οικονομία, λόγω της αυξανόμενης ζήτησης για αυτοματοποίηση και ψηφιοποίηση τόσο στον ιδιωτικό, όσο και στο δημόσιο τομέα. Σε αυτό το γεγονός, συμβάλει πολλαπλασιαστικά η δυναμική υποστήριξη πρωτοβουλιών ανάπτυξης των ΤΠΕ, μέσω δημοσίων αλλά και ιδιωτικών σχημάτων (φυτώρια επιχειρήσεων, κέντρα E & A, χώροι συνεργασίας, κτλ.), καθώς και η ισχυρή τεχνολογική υποδομή της χώρας⁴⁹.

6.5. Επιστήμες Υγείας

Τα τελευταία χρόνια το Ελληνικό οικοσύστημα των Επιστημών Υγείας εξελίσσεται με ταχύτατους ρυθμούς, με όλο και περισσότερες νεοσύστατες και νεοφυείς επιχειρήσεις να εγκαθιστούν διεθνείς συνεργασίες με καταξιωμένες επιχειρήσεις του εξωτερικού στον τομέα της Έρευνας & Ανάπτυξης, με στόχο την ανάπτυξη ανταγωνιστικών προϊόντων και υπηρεσιών.

Στον τομέα της Φαρμακευτικής παραγωγής, η παραγωγή γενόσημων φαρμάκων, είναι σε θέση να αποτελέσει ισχυρό πυλώνα τόνωσης της εγχώριας οικονομίας, ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα του συστήματος Υγείας της Ελλάδας. Οι διεθνείς τάσεις στην φαρμακευτική δαπάνη τα τελευταία χρόνια, έχουν αναδείξει την ανάγκη εύρεσης εναλλακτικών επιλογών χαμηλού κόστους προάγοντας την θέση των γενόσημων φαρμάκων. Αυτή η συνεχής τάση και η στροφή προς γενόσημα φάρμακα έχει ενισχύσει την παγκόσμια αγορά παραγωγής των γενόσημων φαρμάκων, με τις εταιρίες του τομέα να εξαπλώνονται και να αναπτύσσονται μέσα από στρατηγικές συγχωνεύσεις και εξαγορές, ενώ έχει αναπτυχθεί ένα εκτεταμένο δίκτυο εμπορίας και διανομής σε όλο τον κόσμο³⁸.

Λόγοι επένδυσης στην Ελλάδα³⁸

- Προοπτικές της αγοράς γενόσημων φαρμάκων στις γειτονικές αγορές: Η αγορά της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης αναμένεται να διπλασιαστεί μεταξύ 2010 και 2015, παρουσιάζοντας διπλάσιους δείκτες ανάπτυξης σε σχέση με αυτούς της υπόλοιπης Ευρώπης. Οι Ελληνικές εταιρίες είναι πολύ καλά τοποθετημένες στις αγορές αυτές για να διεισδύσουν και να εκμεταλλευτούν την ανάπτυξη αυτή, κυρίως χάρη στα χαμηλά μεταφορικά κόστη και στα ισχυρά δίκτυα πωλήσεων και διανομής.
- Κόμβος διεξαγωγής κλινικών δοκιμών στην ευρύτερη περιοχή: Στην Ελλάδα οι περισσότερες μεγάλες διεθνείς φαρμακευτικές εταιρίες διεξάγουν κλινικές δοκιμές. Περίπου 1.200 πρωτόκολλα κλινικών δοκιμών είναι σε εξέλιξη (Ιούνιος 2012) ενώ η νέα νομοθεσία για κλινικές δοκιμές δημιουργεί το πλαίσιο για την προσέλκυση περισσότερων επενδύσεων έρευνας στην Ελλάδα. Το μέσο κόστος κλινικής δοκιμής ανά ασθενή ανέρχεται σε €2,000 με €3,000.

- Έρευνα & Ανάπτυξη και Τεχνογνωσία: Οι Επιστήμες Υγείας και η Φαρμακοβιομηχανία διαθέτουν ισχυρές βάσεις στην Ελλάδα και διαθέτουν εκτεταμένη τεχνογνωσία, ενώ επιτυγχάνουν ολοένα και περισσότερες συνεργασίες με διεθνώς καταξιωμένες εταιρίες και οργανισμούς.
- Εξειδικευμένο ιατρικό προσωπικό: Στην Ελλάδα υπάρχει μεγάλος αριθμός έμπειρων ιατρών, οι οποίοι είναι περιζήτητοι στο εξωτερικό, ενώ η μεγάλη εξειδίκευση τους προσδίδει σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.
- Δυνατότητες της αγοράς ιατρικού τουρισμού: Η ανάπτυξη νέων ιατρικών τουριστικών προϊόντων που θα συνδυάζουν ιατρική περίθαλψη με διακοπές αναψυχής αναμένεται να συμβάλει σημαντικά στην τόνωση της ελληνικής οικονομίας, βασισμένη στο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της Ελλάδας στους κλάδους της ιατρικής και του τουρισμού, ειδικότερα για τις αγορές της Μέσης Ανατολής που έχουν άμεση πρόσβαση στην Ελλάδα.

Κύριες Επενδυτικές Ευκαιρίες³⁸

- Επενδύσεις σε Έρευνα & Ανάπτυξη σε νεοσύστατες εταιρίες στον κλάδο της Βιοτεχνολογίας και των Επιστημών Υγείας.
- Αρκετές Ελληνικές εταιρίες στον κλάδο της Φαρμακευτικής αναζητούν επενδυτικούς συνεργάτες.
- Ο ιατρικός τουρισμός είναι ένας κλάδος πολλά υποσχόμενος, αφού συνδυάζει την εξειδίκευση και την μεγάλη εμπειρία των Ελλήνων ιατρών με την ελκυστικότητα της Ελλάδας ως δημοφιλής τουριστικός προορισμός.
- Συμβάσεις έρευνας και παραγωγής με εταιρίες παγκόσμιας εμβέλειας(CRAM).

Πίνακας 6.4

Βασικά μεγέθη της επιστήμης υγείας στην Ελλάδα

Αριθμός ιατρών ανά 1,000 κατοίκους 2012	6,1
Φαρμακευτικές ως % της Ελληνικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας	3%
Εξαγωγές για Ελληνικές Φαρμακευτικές το 2012	€943 εκατ.
Συνολική φαρμακευτική δαπάνη το 2012	€5.9 δισεκατ.
Ποσοστό γενόσημων φαρμάκων στην ελληνική αγορά	18%

Πηγή : www.investingreece.gov.gr

Τέλος, σε αυτή τη δυναμική ανάπτυξη του τομέα του οικοσυστήματος των επιστημών υγείας, καθοριστικό ρόλο παίζει η συμβολή των ελληνικών υποδομών Έρευνας & Ανάπτυξης, οι οποίες αποτελούνται από διεθνώς αναγνωρισμένα Ερευνητικά Ινστιτούτα, ερευνητικές ομάδες και Πανεπιστημιακές Ερευνητικές μονάδες.

6.6 Ο Τομέας Τροφίμων και Αγροτικών Προϊόντων

Με βάση το υπάρχον περιβάλλον στην Ελλάδα, οι εταιρίες παραγωγής τροφίμων μπορούν να εκμεταλλευτούν την σχετικά μικρή κλίμακα, την εύκολη πρόσβαση που έχουν σε υψηλής ποιότητας πρώτες ύλες και τη μεγάλη απήχηση της Μεσογειακής διατροφής, έτσι ώστε να διαφοροποιηθούν από τους υπόλοιπους παραγωγούς τροφίμων, να αποκτήσουν κυρίαρχη θέση στην παγκόσμια αγορά και να τοποθετηθούν σε ποιοτικότερες και υψηλότερης τιμής προϊοντικές κατηγορίες.

Πολλές πολυεθνικές που έχουν εγκατασταθεί στην Ελλάδα απολαμβάνουν αυτά τα προνόμια. Επιχειρηματικοί κολοσσοί όπως η Nestlé, KraftFoods, Barilla, Cadbury, Unilever, General Mills, Friesland Campina, παρασκευάζουν ένα ευρύ φάσμα των προϊόντων τους και θεωρούν ότι οι τοπικές και περιφερειακές αγορές είναι δεκτικές σε νέες σειρές προϊόντων καθώς και στα προϊόντα που έχουν καθιερωθεί στην αγορά.

Στα προσεχή έτη, η αγορά τροφίμων και αγροτικών προϊόντων αναμένεται να συνεισφέρει σημαντικά στην ανάπτυξη του ΑΕΠ, καθοδηγούμενη κυρίως από τα παρακάτω ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα και τάσεις τις αγοράς³⁸:

- Την πρόσφατη στροφή προς οργανικά και φυσικά συστατικά στον ελληνικό γεωργικό τομέα, τα οποία είναι ιδιαίτερα αναγνωρισμένα και μπορούν να δημιουργήσουν ακόμα μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία και υψηλότερο περιθώριο κέρδους.
- Την καθιέρωση της Μεσογειακής διατροφής στις Δυτικές χώρες ως κορυφαίο παράδειγμα υγιεινής, φυσικής διατροφής.
- Τους βασικούς παράγοντες υγείας, φυσικής ευεξίας και ευχαρίστησης, οι οποίοι καθορίζουν τις προτιμήσεις των αναπτυγμένων οικονομιών.
- Την αυξανόμενη τάση για αυτάρκεια και μεγάλη ασφάλεια στα τρόφιμα, η οποία αποτελεί και μία από τις κύριες κοινωνικές προκλήσεις της στρατηγικής «Ευρώπη 2020».
- Τη δυναμική ανάπτυξης συνεργατικών σχηματισμών καινοτομίας και έρευνας και ανάπτυξης σε εξειδικευμένους τομείς τροφίμων, συνδυάζοντας την ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, το έργο ερευνητικών και ακαδημαϊκών Ινστιτούτων και το ενδιαφέρον μεγάλων βιομηχανιών για την εφαρμογή νέων τεχνολογιών.

Λόγοι επένδυσης στην Ελλάδα³⁸

- **Αξία επωνυμίας / ανταγωνιστική τοποθέτηση:** Η Ελληνική διατροφή θεωρείται κορυφαίο παράδειγμα Μεσογειακής διατροφής. Έχει αναγνωριστεί παγκοσμίως ως η πιο υγιεινή και με την υψηλότερη διατροφική αξία.
- **Γεωγραφικές και κλιματικές συνθήκες:** Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας και το ήπιο κλίμα της συνθέτουν τις ιδανικές συνθήκες και προσφέρουν το ιδανικό έδαφος για να ευδοκιμήσουν ορισμένες από τις πιο ιδιαίτερες και υψηλής ποιότητας πρώτες ύλες, συμπεριλαμβανομένων και εξωτικών συστατικών όπως η τρούφα και το σαφράν.
- **Τοπικά προϊόντα υψηλής ποιότητας:** Η Ελλάδα διαθέτει ένα μεγάλο αριθμό προϊόντων Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ), καθώς και τοπικών προϊόντων που αναγνωρίζονται ως μοναδικής και εξαιρετικής ποιότητας από τους μεγαλύτερους σεφ του κόσμου.
- **Εξειδικευμένη τεχνογνωσία και σημαντική εμπειρία:** Τα τρόφιμα και η γεωργική παραγωγή ήταν ανέκαθεν από τις κύριες ασχολίες των Ελλήνων, γεγονός που δικαιολογεί την ύπαρξη σημαντικού αγροτικού και ερευνητικού δυναμικού. Η

χώρα διαθέτει άρτια εκπαιδευμένους επιστήμονες τεχνολογίας τροφίμων, καθώς επίσης και καλλιεργητές-παραγωγούς με σημαντική εμπειρία και τεχνογνωσία.

Κύριες επενδυτικές ευκαιρίες³⁸

- Επανατοποθέτηση και εδραίωση της πρωτογενούς παραγωγής τροφίμων με χρήση νέων τεχνολογιών (υδροπονία, θερμοκήπια κ.λπ.) και υψηλής-αξίας καλλιέργειες.
- Συμμετοχή στην ανάπτυξη και την εδραίωση των παραγωγών βιολογικών προϊόντων με σημαντική εξαγωγική δυνατότητα.
- Ανάπτυξη συσκευασιών υψηλής αισθητικής, συνεχής αύξηση εξαγωγών και έμφαση σε ενέργειες μάρκετινγκ για παραδοσιακές κατηγορίες ελληνικών προϊόντων , όπως το ελαιόλαδο, τα βότανα και τα ψάρια ιχθυοκαλλιέργειας.
- Επενδύσεις σε αγορές “boutique” και “niche”, αξιοποιώντας τις υψηλής ποιότητας πρώτες ύλες, τα πρότυπα παραγωγής της ΕΕ, και τα χαμηλά λειτουργικά έξοδα.
- Ανάπτυξη προϊόντικών σειρών υψηλής προστιθέμενης αξίας με βάση τις παγκόσμιες τάσεις «Μεσογειακής Διατροφής» και την ραγδαία αύξηση της ζήτησης στον τομέα των βιολογικών τροφίμων.
- Επενδύσεις στη μαζική αγορά παραγωγής τροφίμων ιδιωτικής ετικέτας ή επώνυμης χρήσης, επωφελούμενοι από την ελληνική πρόσβαση στις αναδυόμενες αγορές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης όπου οι ελληνικές εταιρείες τροφίμων έχουν αναπτύξει ένα εκτεταμένο δίκτυο παραγωγής και διανομής.
- Ανάπτυξη νέων προϊόντων με βάση τις δυνατότητες έρευνας και ανάπτυξης των ελληνικών ερευνητικών κέντρων, καθώς και την εξοικείωση των Ελλήνων καταναλωτών με διεθνή προϊόντα τροφίμων, και εμπορικές επωνυμίες.

Πίνακας 6.5

Βασικά μεγέθη τομέα τροφίμων και αγροτικών προϊόντων

Συνολική Αξία της Ελληνικής Αγροτικής Παραγωγής 2012	€9.8 δις.
Εξαγωγές Προϊόντων 'Τροφίμων & Ποτών' 2012	€3.61 δις.
Αριθμός απασχολούμενων στον πρωτογενή αγροτικό τομέα	507 χιλ.
Συνολικός αριθμός εταιριών που ασχολούνται με την παραγωγή τροφίμων και ποτών	16.243
Συνολικά έσοδα από την παραγωγή τροφίμων και ποτών	€11.3 δις.
Συνολική Προστιθέμενη Αξία από την παραγωγή τροφίμων και ποτών	€4.7 δις.
% Ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα των τροφίμων και ποτών	20%
% απόδοσης μεταποίησης στον ελληνικό κλάδο τροφίμων & ποτών	25%
% Προστιθέμενης Αξίας σε Ελληνικές παραγωγές τροφίμων και ποτών	30%
% απασχόλησης στην ελληνική μεταποίηση τροφίμων και ποτών	25%
Αριθμός Ελληνικών προϊόντων Π.Ο.Π.	121

Πηγή : www.investingreece.gov.gr

Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε πως, προ της οικονομικής κρίσεως που διέρχεται η χώρα, υπήρχε διαδεδομένη η αντίληψη ότι όσο μικρότερο το ποσοστό του πληθυσμού που ασχολείται με τον αγροτικό τομέα και όσο μικρότερο το ποσοστό συμμετοχής του αγροτικού τομέα στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας, τόσο αναπτυγμένη είναι η χώρα αυτή. Ήταν σύνηθες να αναφέρεται το γεγονός ότι στην Ελλάδα το ποσοστό του αγροτικού τομέα στο ΑΕΠ της χώρας είναι αρκετά υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό σε άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Αυτό, δεν είναι απολύτως ακριβές διότι υπάρχουν παραδείγματα ανεπτυγμένων χωρών, όπως η Νέα Ζηλανδία, η οποία έχει πολύ ισχυρό αγροτικό τομέα με ποσοστό συμμετοχής στο συνολικό ΑΕΠ που ξεπερνά αυτό της χώρας μας. Το πλέον ενδιαφέρον όμως, είναι ότι ο αγροτικός τομέας ήταν (και συνεχίζει να είναι) από τους λίγους, ο οποίος όχι μόνο αντιστέκεται στην κρίση αλλά αυξάνει σταθερά τις εξαγωγές του⁵⁰.

⁵⁰Μπουρδάρης, Δ. (2004)

6.70 Τομέας των Logistics

Η Ελλάδα είναι στη δυσάρεστη θέση να διανύει έναν ακόμη χρόνο ύφεσης η οποία προήλθε από την αύξηση των δημοσίων ελλειμμάτων και του δημοσίου χρέους της. Αναγνωρίζοντας τη σημαντικότητα του κλάδου μεταφορών, η ελληνική κυβέρνηση προσπαθεί να επιφέρει ταχύτατη και κυρίως μόνιμη ανάπτυξη του κλάδου αυτού για την οικονομίας μας. Έτσι, δίνει τεράστια σημασία στην επίτευξη κάποιων στόχων, που έχουν σχέση με τον κλάδο των μεταφορών, εμπορίου και logistics⁵¹.

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας στο σταυροδρόμι των τριών ηπείρων (Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής), την καθιστά, από την πρώιμη αρχαιότητα, στρατηγικό κομβικό σημείο σύνδεσης διαφορετικών λαών, αγαθών και πολιτισμών, κατέχοντας έτσι μια πλέον νευραλγική θέση ανάπτυξης των μεταφορών στην ευρύτερη περιοχή. Η ευνοϊκή γεωγραφική θέση της Ελλάδας, λειτουργώντας ως πύλη μεταξύ Δύσης και Ανατολής καθιστά τη χώρα ιδιαίτερα ελκυστική για επενδύσεις στους κλάδους του εφοδιασμού και των μεταφορών με απώτερο σκοπό την αποτελεσματική και αποδοτική εκμετάλλευση των συνεχώς αυξανόμενων εμπορικών ροών.

Λόγοι επένδυσης στην Ελλάδα³⁸:

- **Ανταγωνιστικό Κόστος Μεταφοράς:** Η γεωγραφική θέση των Ελληνικών λιμένων εξασφαλίζει ανταγωνιστικούς θαλάσσιους ναύλους για τα εμπορευματοκιβώτια που μεταφέρονται, ενώ προσφέρει εύκολη πρόσβαση στις αναπτυσσόμενες οικονομίες της ευρύτερης περιοχής.
- **Υποδομές Μεταφορών:** Οι συνεχείς επενδύσεις στις εγκαταστάσεις του σιδηροδρομικού και του οδικού δικτύου αποδεικνύουν ότι τα μεγάλα λιμάνια της Ελλάδας συνδέονται πλέον με σύγχρονα οδικά και σιδηροδρομικά δίκτυα, διευκολύνοντας έτσι τις διατοπικές μεταφορές εμπορευμάτων και καθιστώντας τις γρήγορες και αποτελεσματικές μέχρι τον τελικό προορισμό. Σύμφωνα με τη νέα Ευρωπαϊκή Πολιτική Υποδομών (TEN-T) πάνω από €26 δισ. θα επενδυθούν στις ευρωπαϊκές υποδομές, συμπεριλαμβανομένων των σιδηροδρομικών, οδικών, λιμενικών, αερολιμενικών και πολυτροπικών έργων υποδομής στην Ελλάδα.

---

⁵¹ Παρδάλη Α. (2007)

- **Πλεονεκτική Τοποθεσία:** Η Ελλάδα είναι μέρος της Ανατολικής Ευρώπης/Νοτιοανατολικής Μεσόγειου, άξονας που συνδέει τις θαλάσσιες διασυνδέσεις του Βορρά, της Βαλτικής, της Μαύρης Θάλασσας και της Μεσογείου.
- **Παγκόσμια Πρωτιά στην Ναυτιλία:** οι Έλληνες πλοιοκτήτες ελέγχουν το μεγαλύτερο εμπορικό στόλο στον κόσμο.
- **Τεχνογνωσία και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό:** Η Ελληνική βιομηχανία και η μεγάλη ναυτική παράδοση της Ελλάδας διασφαλίζουν τη στελέχωση των περιφερειακών κέντρων διανομής από εξειδικευμένο στη συναρμολόγηση ανθρώπινο δυναμικό και εξελιγμένα συστήματα εφοδιασμού.
- **Αποτελεσματικοί Παγκόσμιοι Εφοδιαστές:** Αρκετές διεθνείς εταιρίες 3PL όπως η Kuhne&Nagel, η DHL, η Schenker, Geodis, Panalpina και Express λειτουργούν σήμερα στην Ελλάδα. Δημιουργήθηκε πρόσφατα ένα δίκτυο εφοδιασμού και μεταφορών (logistics) που χρηματοδοτείται από την Ελληνική Ομοσπονδία Βιομηχανιών (ΣΕΒ), ώστε να βελτιωθεί η συνεργασία μεταξύ των φορέων παροχής logistics και της υπόλοιπης ελληνικής οικονομίας.

Κύριες επενδυτικές ευκαιρίες³⁸:

- Επενδύσεις στα Ελληνικά λιμάνια
- Επενδύσεις στα Περιφερειακά αεροδρόμια
- Στον Εθνικό Αερολιμένα Αθηνών
- Στο σιδηροδρομικό και οδικό δίκτυο
- Στα Κέντρα Logistics
- Τις Υποδομές συναρμολόγησης και διασφάλισης ποιότητας

Πίνακας 6.6

Βασικά μεγέθη του τομέα των logisticsστην Ελλάδα

Ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης εμπορικών ροών προς την Ελλάδα	8% ⁶
Εμπορικές ροές προς την Ελλάδα το 2010	€85 δις. ⁷
Τρέχουσα ικανότητα Λιμένος Πειραιώς (TEU)	3.6 εκατ. ⁸
Προγραμματισμένη ικανότητα για το Λιμένα Πειραιώς 2014	4.7 εκατ. ⁹

Πηγή : www.investingreece.gov.gr

Σε γενικές γραμμές τα Ελληνικά λιμάνια κατέχουν στρατηγική θέση και λειτουργούν ως περιφερειακά κέντρα εξέχουσας σημασίας για τις μεταφορές από την Ασία προς την Ευρώπη. Συγκεκριμένα, το κεντρικό λιμάνι του Πειραιά είναι ένα μεγάλο λιμάνι με πολλές δυνατότητες, το οποίο μπορεί να λειτουργήσει και ως λιμάνι εμπορευματοκιβωτίων, αλλά και ως τερματικός σταθμός αυτοκινήτων, ενώ έχει σχετικά μικρή απόσταση από την κεντρική μεσογειακή οδό μεταφοράς (Mediterranean maritime route). Επίσης, το λιμάνι του Πειραιά έχει πρόσβαση στο εξελιγμένο Κέντρο Εφοδιασμού του Θριασίου, ενώ συνδέεται με την υπόλοιπη Ευρώπη με τρένο υψηλών ταχυτήτων. Όλα αυτά καθιστούν τον Πειραιά ιδανικό λιμάνι για μεταφορές που μπορεί να εξυπηρετήσει επιτυχώς τις ανάγκες ενός διαμετακομιστικού κέντρου, αλλά και να λειτουργήσει ως πύλη προς την Ευρώπη. Επιπροσθέτως, υπάρχουν και άλλα Ελληνικά λιμάνια τα οποία έχουν τη δυνατότητα να λειτουργήσουν ως πύλες προς την Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένων των λιμένων της Θεσσαλονίκης, της Αλεξανδρούπολης και της Πάτρας³⁸.

6.8 Ανακεφαλαίωση

Στο έκτο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάσαμε αναλυτικά τους σπουδαιότερους τομείς τόσο για την προσέλκυση νέων άμεσων ξένων επενδύσεων όσο και για την συμβολή τους στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ελλάδας. Οι τομείς που αναλύσαμε είναι, ο τουρισμός, ο ενεργειακός κλάδος, ο κλάδος των επιστημών υγείας, ο κλάδος των τροφίμων και ο αγροτικών κλάδος, ο κλάδος των τηλεπικοινωνιών, πληροφορικής και επικοινωνίας και ο κλάδος των logistics.

Το συμπέρασμα αυτού του κεφαλαίου είναι πως όλοι οι παραπάνω κλάδοι είναι τομείς που έχουν ακόμα αρκετά περιθώρια ανάπτυξης στην Ελλάδα. Εκμεταλλευόμενη αυτούς τους τομείς, η χώρα μπορεί να κερδίσει επενδύσεις από το εξωτερικό και όχι μόνο από την ΕΕ. Με αυτό τον τρόπο η συμβολή αυτών των κλάδων θα μπορούσε να είναι ακόμα πιο καθοριστική στη διαμόρφωση του ΑΕΠ και στην οικονομική εξέλιξη της χώρας.

Τέλος, ο καθένας από τους παραπάνω κλάδους επικεντρώνεται σε διαφορετικούς τομείς της οικονομίας. Όπως αναφέραμε στις προηγούμενες υποενότητες, όλοι οι τομείς έχουν τους δικούς τους λόγους για να επενδύσει μια χώρα του εξωτερικού σε αυτούς, ανάλογα με τους στόχους της και με αυτόν τον τρόπο να επωφεληθεί τόσο εκείνη όσο και η χώρα μας εάν τους προωθήσει με τις σωστές μεθόδους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

7.1 Εισαγωγή

Η παρούσα πτυχιακή επιχείρησε να αναλύσει το φαινόμενο των άμεσων ξένων επενδύσεων στην ελληνική οικονομία τις τελευταίες δεκαετίες δίνοντας έμφαση στους βασικούς τομείς προσέλκυσης αυτών καθώς και στα εμπόδια και τις προοπτικές που εμφανίζονται κατά την προσπάθεια αυτή.

Πριν να γίνει όμως η ανάλυση των συμπερασμάτων είναι καλό να αναφέρουμε ότι ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά των ΑΞΕ είναι ότι αποτελούν μια επένδυση, η οποία σε αντίθεση με άλλες από τη στιγμή που εισρέουν σε μία οικονομία παραμένουν εκεί για μεγάλο χρονικό διάστημα και όχι για κάποιο σύντομο όπως για παράδειγμα συμβαίνει με τις μετοχές. Αυτή τους η ιδιότητα μπορεί να αποτελέσει σημαντικό κλειδί για την ελληνική οικονομία ειδικά αυτή την περίοδο που βιώνει τέτοια οικονομική κρίση. Γι' αυτό το λόγο, είναι αναγκαίο να δοθεί βάση στην επενδυτική πολιτική που τις προσελκύει.

Σε πρώτη βάση, όπως αναλύσαμε και στα πρώτα κεφάλαια, η ανοδική πορεία στην εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων σε μια χώρα, μπορεί να οδηγήσει στην αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της χώρας και αυτό θα έχει ως συνέπεια ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας και αύξηση του βιοτικού επιπέδου και της ευημερίας των πολιτών της χώρας. Η εκτίμηση των προοπτικών που έχει μια χώρα ώστε να αυξήσει τις εισροές των άμεσων ξένων επενδύσεων σε αυτή, μπορεί να συμβάλει στην παραπάνω ανάπτυξη, καθώς γνωρίζοντας τα θετικά στοιχεία της χώρας και τους βασικούς τομείς που μπορεί να εκμεταλλευτεί, μπορεί να πετύχει καλύτερα αποτελέσματα.

7.2 Η Εξέλιξη της Ελλάδας Μέχρι το 2014

Το έτος 2014 στην Ελλάδα, για πρώτη φορά μετά το α' τρίμηνο του 2010 ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ μεταστράφηκε από αρνητικό σε θετικό κατά το β' και γ' τρίμηνο του 2014. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλαν κυρίως η ανάκαμψη της ιδιωτικής κατανάλωσης και η επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου των εξαγωγών, ιδίως του τομέα των υπηρεσιών³⁹.

Η ανάκαμψη της ιδιωτικής κατανάλωσης (1,5% για το εννεάμηνο, έναντι -2,1% για το σύνολο του 2013), ύστερα από έξι έτη συνεχούς υποχώρησης, συνετέλεσε σημαντικά στην αποκατάσταση του θετικού ρυθμού αύξησης της οικονομικής δραστηριότητας (καθώς η ιδιωτική κατανάλωση αποτελεί τη σημαντικότερη συνιστώσα της συνολικής ζήτησης, με μερίδιο 69,3%). Η αύξηση αυτή αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό στην εξέλιξη του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και των μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων που εξυπηρετούν τα νοικοκυριά, λόγω της σταθεροποίησης της απασχόλησης, της μείωσης του αριθμού των ανέργων, της καταγραφής θετικού ετήσιου ρυθμού μεταβολής των αμοιβών εξαρτημένης εργασίας το γ' τρίμηνο του 2014, της μείωσης των τιμών αγαθών και υπηρεσιών και της σημαντικής πτώσης των τιμών του πετρελαίου και των λοιπών καυσίμων.

Παράλληλα, η μείωση της αβεβαιότητας για τα μελλοντικά εισοδήματα των νοικοκυριών και τη γενικότερη οικονομική κατάσταση της χώρας, όπως διαφαίνεται από τους δείκτες οικονομικού κλίματος την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2014, επηρέασε θετικά την καταναλωτική δαπάνη. Η εξέλιξη της ιδιωτικής κατανάλωσης εκτιμάται θετική και το δ' τρίμηνο του 2014, όπως δείχνουν οι διαθέσιμοι βραχυχρόνιοι δείκτες καταναλωτικής ζήτησης (π.χ. δείκτες λιανικών πωλήσεων) και οι δείκτες οικονομικού κλίματος³⁹.

Ο ρυθμός μείωσης των ακαθάριστων επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου το 9μηνο Ιανουαρίου- Σεπτεμβρίου 2014 (-3,3% έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2013), σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, επιβραδύνθηκε σημαντικά σε σύγκριση με το μέσο ετήσιο ρυθμό του 2013 (-9,4%). Ωστόσο, η άνοδος των επενδύσεων σε μηχανήματα, μεταφορικό εξοπλισμό και οπλικά συστήματα³ (8,4% για την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2014, ένα- ντι -4,0% για το σύνολο του 2013), παρά το γεγονός ότι αντισταθμίστηκε από την περαιτέρω επιδείνωση των επενδύσεων σε κατοικίες (-51,0% την ίδια περίοδο, έναντι -27,7% για το σύνολο του 2013), πιθανόν να σηματοδοτεί τη λήξη μιας μακράς περιόδου επενδυτικής απραξίας.

Ταυτόχρονα, οι λοιπές επενδύσεις στον κλάδο των κατασκευών ανέκαμψαν δυναμικά (+14,1% το 9μηνο Ιανουαρίου- Σεπτεμβρίου, έναντι -3,3% για το σύνολο του 2013), αντανακλώντας κυρίως την επανεκκίνηση της κατασκευής των μεγάλων οδικών αξόνων. Οι επιχειρηματικές επενδύσεις εκτός κατοικιών αύξησαν επομένως, έστω και οριακά, το μερίδιό τους στο σύνολο του ΑΕΠ, ενώ η σχετική συμμετοχή των επενδύσεων σε κατοικίες έχει μειωθεί κάτω από το 2% το 2014.

Στις παραπάνω εξελίξεις συνέβαλαν σημαντικά τόσο η βελτίωση του εγχώριου επιχειρηματικού κλίματος στη διάρκεια του 2014, όπως καταγράφεται από τους σχετικούς δείκτες,⁴ όσο και οι σαφείς ενδείξεις εξόδου από την κρίση. Ωστόσο, η πολιτική αβεβαιότητα στο τέλος του 2014 και τον Ιανουάριο του 2015 επηρέασε αρνητικά κυρίως τις προσδοκίες των επιχειρηματιών. Οι επιχειρήσεις πάντως συνέχισαν να ικανοποιούν την αυξημένη ζήτηση και με την εντονότερη αξιοποίηση του υπάρχοντος εξοπλισμού,⁵ μεταθέτοντας ενδεχομένως χρονικά την υλοποίηση μέρους των επενδύσεών τους σε προσφορότερη στιγμή στο εγγύς μέλλον.

7.3 Οι Προοπτικές για τις ΑΞΕ στην Ελλάδα

Η επιχειρηματικότητα και η ανταγωνιστικότητα αποτελούν δύο κυρίαρχους παράγοντες που μπορούν να αυξήσουν τις προοπτικές προσέλκυσης άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα. Σχετικά με την ανταγωνιστικότητα αρχικό μέλημα για τη χώρα είναι να στηριχθεί σε στέρεες παραγωγικές βάσεις όπως η καινοτομία, η παραγωγικότητα, η υγιείς επιχειρηματικότητα κλπ⁴⁵.

Επιπλέον πρέπει να εστιαστούν οι τομείς που περιλαμβάνουν τα περισσότερα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της χώρας τα οποία δεν είναι άλλα από:

- την γεωργία και τα τρόφιμα,
- τον τουρισμό,
- τη ναυτιλία,
- τη τεχνολογία – πληροφορική και επικοινωνία
- την ενέργεια
- την ανώτατη εκπαίδευση και
- την υγεία.

Η εστίαση σε αυτούς τους τομείς θα έχει ως συνέπεια εκτός από την προσέλκυση ΑΞΕ, και την καταπολέμηση της ανεργίας.

Η γραφειοκρατία, αποτελεί ένα από τα βασικά εμπόδια για την πραγματοποίηση περισσότερων άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα. Για την αντιμετώπιση της γραφειοκρατίας λοιπόν, οι ελληνικές αρχές θα πρέπει να λάβουν τις κατάλληλες νομοθετικές πρωτοβουλίες και κανονιστικές ρυθμίσεις ως προς το κόστος και τον χρόνο που απαιτούν οι συναλλαγές με το δημόσιο. Σε αυτό βέβαια μπορεί να βοηθήσει και ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός⁴⁵.

Όσο αφορά την επιχειρηματικότητα, τα σημαντικότερα εμπόδια τα οποία μπορεί να συναντήσει ένας επενδυτής είναι⁴⁵:

- ο αναποτελεσματικός δημόσιος τομέας,
- η ελλιπής πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις,
- η διαφθορά και
- το φορολογικό περιβάλλον.

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις αποτελούν βασική επιχειρηματική μορφή και πλαισιώνουν τον μικρόκοσμο των σχέσεων και της δομής της παγκόσμιας οικονομίας. Αρχικά λοιπόν απαιτείται η ενίσχυση των νέων επιχειρήσεων. Στην Ελλάδα οι μεσαίες και οι πολύ μικρές επιχειρήσεις αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της οικονομίας και αυτό εμποδίζει τις ΑΞΕ καθώς οι ξένοι επενδυτές χρειάζονται ως συνεργάτες επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους. Γι αυτό λοιπόν το λόγο, μια γενναία φορολογική μεταρρύθμιση η οποία θα προβλέπει σημαντική μείωση των φορολογικών συντελεστών για τις επιχειρήσεις, θα μπορούσε να ενθαρρύνει την επιχειρηματικότητα της χώρας. Το ενδεχόμενο χρηματοδότησης επίσης, θα μπορούσε να αποτελέσει σημαντική πηγή για μεγαλύτερες προοπτικές στην εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων, ειδικά τη στιγμή που τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας (γεωπολιτικά, κλιματολογικά, ιστορικά κλπ.) ευνοούν τις επενδύσεις σε πολλούς κλάδους, δεν εθίγησαν από την οικονομική κρίση και προσφέρονται για αξιοποίηση⁴⁵.

Δεν πρέπει επίσης να ξεχνάμε πως, η διατήρηση υψηλών ρυθμών ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας σε συνδυασμό με τη συγκράτηση των στοιχείων κόστους της παραγωγής (τουλάχιστον βραχυχρόνια), αποτελούν, μεταξύ άλλων, την απαραίτητη προϋπόθεση για την προσέλκυση ΑΞΕ.

Με όλα τα παραπάνω, περιορίζοντας τα εμπόδια που παρουσιάζονται στη χώρα, για την ανάπτυξη των άμεσων ξένων επενδύσεων σε συνδυασμό με την εκμετάλλευση της

γεωγραφικής θέσης της Ελλάδας η οποία ενδείκνυται για την εισροή πολλών άμεσων ξένων επενδύσεων σχεδόν σε όλους τους παραπάνω τομείς που αναφέραμε, οι προοπτικές για την εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα μπορούν να γίνουν αρκετά θετικές. Με αυτόν τον τρόπο, ο οικονομικός τομέας της χώρας μπορεί να επωφεληθεί και η έξοδος από την οικονομική κρίση να αποτελεί ένα σίγουρο μονοπάτι για την Ελλάδα.

7.4 Ανακεφαλαίωση

Ανακεφαλαιώνοντας το τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας, έχουμε αναφέρει να συμπεράσματα μας από όλες τις προηγούμενες ενότητες της εργασίας. Τα συμπεράσματα αυτά αφορούν τόσο την συνολική πορεία της Ελλάδας ως μια χώρα που τα τελευταία χρόνια διανύει μια περίοδο ισχυρής οικονομικής κρίσης λόγω του υψηλού δημόσιου χρέους της, όσο και τις προοπτικές που υπάρχουν για το μέλλον της χώρας και την ανάκαμψή της. Στην ανάκαμψη αυτή μπορούν να συνεισφέρουν κατά μεγάλο ποσοστό και οι προοπτικές για μια καλύτερη πορεία εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα.

Στην προοπτική της θετικής εξέλιξης των επιχειρηματικών επενδύσεων το 2015 αναμένεται να συμβάλουν³⁹:

1. η αξιοποίηση της ρευστότητας του ΕΣΠΑ και των χρηματοδοτήσεων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων από τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα και τις επιχειρήσεις, η οποία αναμένεται να φθάσει έως το τέλος του 2015 στα 5,2 δισεκ. ευρώ, συμπεριλαμβανομένης της αναγκαίας τραπεζικής χρηματοδότησης (χωρίς να υπολογιστούν τα κεφάλαια του νεοσύστατου Ελληνικού Επενδυτικού Ταμείου και του Ταμείου Ανάπτυξης)
2. η περαιτέρω πρόοδος των έργων υποδομής —κυρίως στους τέσσερις μεγάλους αυτοκινητοδρόμους
3. η δυναμική των Συμπράξεων Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα, που προσδίδουν άμεσο αναπτυξιακό αποτέλεσμα και κινητοποιούν επενδυτικούς πόρους στη βιομηχανία υλικών και στις υποστηρικτικές υπηρεσίες.

Κλείνοντας, πρέπει να αναφέρουμε πως ο βαθμός υλοποίησης των επιχειρηματικών επενδυτικών πρωτοβουλιών αναμένεται να επηρεαστεί από την εξέλιξη του εγχώριου οικονομικού κλίματος, τις διακυμάνσεις της διεθνούς και κυρίως της ευρωπαϊκής συνολικής ζήτησης, τη συνέχιση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και την πορεία του προγράμματος των ιδιωτικοποιήσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Αναστασάτος Τ. (2009). Προς Ένα Νέο Ελληνικό Αναπτυξιακό Πρότυπο: Επενδύσεις και Εξωστρέφεια, Eurobank Διεύθυνση, Οικονομικών Μελετών & Προβλέψεων, Αθήνα.

Γιαννέλης Δ. (2006). Εισαγωγή στη Μακροοικονομική Θεωρία, Αθήνα.

Euroconsultants (2013). Θεματική Μελέτη- Εμπειρογνωμοσύνη για την Έρευνα, Τεχνολογική Ανάπτυξη, Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας στο Πλαίσιο Σχεδιασμού της Προγραμματικής Περιόδου 2014- 2020, Αθήνα.

Καρβούνης Σ. , Γεωργακέλλος Δ. (2003). Διαχείριση του Περιβάλλοντος, Επιχειρήσεις & Βιώσιμη Ανάπτυξη» Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.

Κατσιμπής Γ. (1999). Μακροοικονομική Θεωρία και Πολιτική», τόμος Α, Θεσσαλονίκη.

Κιτωνάκης, Ν και Κόντης, Α (2005). Η Πολυεθνική Επιχείρηση ως Φορέας Παγκοσμιοποιημένης Οικονομικής Δράσης, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Κορρές, Γ. (2003), Ελληνική οικονομία : Οικονομική Πολιτική και Ανάλυση Βασικών Μακροοικονομικών Μεγεθών, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.

Κυρκιλής Δημήτριος (2010). Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Λιαργκόβας Γ. Παναγιώτης (2007). Ξένες Επενδύσεις και Ανταγωνιστικότητα, Εκδόσεις Παπαζήση. Αθήνα.

Μελάς Κ. και Πολλάλης Γ.(2005). Παγκοσμιοποίηση και Πολυεθνικές Επιχειρήσεις, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Μπιτζένης Α.(2009). Παγκοσμιοποίηση, Πολυεθνικές, Επενδύσεις και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση στο Νέο Παγκόσμιο Οικονομικό Σύστημα, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.

Μπουρδάρας, Δ., (2004). Η Στήριξη του Αγροτικού Τομέα: Η Περίπτωση της Ελληνικής Γεωργίας, στο Διεθνές Εμπόριο Γεωργικών Προϊόντων και Πολυλειτουργική Γεωργία, Καρανικόλας, Ν., Μαρτίνο, Ν. (επιμέλεια), Αθήνα.

Παπαγεωργίου Π., Χιόνης Δ. (2003). Διεθνής Επιχειρηματική Δραστηριότητα και Οργανισμοί, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.

Παπάζογλου Χρήστος, (2010). Εισαγωγή στη Διεθνή Οικονομική, Αθήνα.

Παπανδρέου Β.(1986). Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και Αναπτυσσόμενες Χώρες: Η Περίπτωση της Ελλάδας, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.

Παρδάλη Α. (2007). Οικονομική και Πολιτική των Λιμένων, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.

Πουρναράκης Ε.(2000). Οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις, Αθήνα.

Ρουμελιώτης Π. (1999). Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και Τιμές Μεταβίβασης στην Ελλάδα, Αθηνά.

Σαμπράκος Ε. (2008). Ο Τομέας των Μεταφορών και οι Συνδυασμένες Εμπορευματικές Μεταφορές, Αθήνα.

Χατζηδημητρίου Γ.Α. (1997). Λόγοι και Στρατηγικές Διεθνοποίησης και οι Ελληνικές Επιχειρήσεις, Αγορά Χωρίς Σύνορα – Επιστημονικό Άρθρο.

Χατζηγεωργαντά Χ. (2005) Οι Μεταρρυθμίσεις, Προϋπόθεση και για Ξένες Επενδύσεις, Περιοδικό ΕΠΙΚΕΝΤΡΑ, Αθήνα.

Ψωμάς Σ. (2005) , Η συμβολή των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας στη Δημιουργία Νέων Θέσεων Εργασίας,» Σύνδεσμος Εταιριών Φωτοβολταϊκών, Αθήνα.

Ξένη

Bende- Nabende A. (2002) Globalization, FDI, Regional Integration and Sustainable Development: Theory, Evidence and Policy, Εκδόσεις Ashgate Publishing LTD, Aldershot, England.

CERES (1996). Trade, Labor & Capital flows: The Less Developed Regions, The Single Market Review Series, Subseries VI- Aggregate and Regional Impact.

De Mello, L. (1997). Foreign Direct Investment in Developing Countries and Growth,

Dicken Peter (1992). Global Shift: the internationalization of economic activity, Εκδόσεις Guilford Press, New York.

Dunning H. John(1992). Multinational Enterprises and the Global Economy, Εκδόσεις Addison- Wesley Publishing Company, Wokingham, England.

Dunning H. John (1970). The Multinational Enterprise, Εκδόσεις George Allen & Unwin LTD, London.

Galan J and Benito J. (2001). Determinant Factors of Foreign Direct Investment: Some Empirical Evidence.

Julio P., Alves R. and Tavares J. (2011). Economic, Institutional and Business Determinants of FDI in Portugal.

Lall S. and Streeten P. (1977). Foreign Investment, Transnational and Developing Countries, Εκδόσεις Macmillan Press LTD, London.

Muqui Daniel (1999). Sixth Periodic on the Social and Economic Situation and Development of Regions in the European Union, European Commission.

Nabende, A et al (2001). FDI, Regional Economic Integration and Endogenous Growth: Some Evidence from Southeast Asia.

Petrochilos A. George (1989). Foreign Direct Investment and the Development Process, Εκδόσεις Avebury, England.

Sethi D. et al (2003). Trends in Foreign Direct Investment Flows: A Theoretical and Empirical Analysis, Journal of International Business Studies

Thompson Jr, A. J. Strickland III, John E. Gamble, 16th Edition. Σχεδιασμός και υλοποίηση επιχειρησιακής στρατηγικής- Η αναζήτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος
1^η Ελληνική Έκδοση, Γενική Επιμέλεια – Πρόλογος Γιάννης Α. Πολλάλης.

Thorsten Schulten (2009). Minimum Wages in Europe: New Debates Against the Background of Economic Crisis, ETUI Policy Brief.

UNCTAD World Investment Report (1991): The Triad in Foreign Direct Investment, New York.

UNCTAD, World Investment Report (1994). Transnational Corporations, Employment and the Workplace, New York.

UNCTAD, World investment report (1998). Transnational Corporations, Extractive Industries and Developments, New York.

UNCTAD, World investment report (1998). Trends and Determinants, New York and Geneva.

UNCTAD, World Investment Report, (2004): The Shift Towards Services, New York and Geneva.

UNCTAD, World investment report (2007). Transnational Corporations, extractive industries and developments, New York.

Διαδικτυακοί Τόποι

<http://www.bankofgreece.gr/>

<http://crisisobs.gr/>

<http://ec.europa.eu/>

<http://www.inegsee.gr/>

<http://www.investingreece.gov.gr/>

<http://www.olp.gr/en/>

<http://www.xrima.gr/>

<http://www.ypa.gr/>